

**ENFLASYONUN MALİ TABLO ANALİZİ VE
YORUMUNA ETKİLERİ VE BİR BANKA UYGULAMASI**

134993

Burcu ASLANTAŞ ATEŞ

134993

Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir
Ağustos, 2003

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma, jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS
TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Üye Başkan
Yrd. Doç. Dr. Özcan Dapdemir

Başlantı Üye
Prof. Dr. Münevver Yılcı
(Danışman)

Üye
Yrd. Doç. Dr. Birol YILDIZ

ONAY
12.03.2003 / 2003
Prof. Dr. Münevver Yılcı
Enstitü Müdürü

ÖZET
ENFLASYONUN MALİ TABLO ANALİZİ VE YORUMUNA ETKİLERİ
VE BİR BANKA UYGULAMASI

ASLANTAŞ ATEŞ, BURCU

Yüksek Lisans- 2003

İşletme Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Münevver Yılcı

Bu çalışmanın amacı; enflasyonun, mali tablo bilgilerinin analizi ve yorumuna yaptığı etkileri araştırmaktır. Geleneksel bilanço verilerine dayanılarak yapılan analiz ve yorumun ne ölçüde yanıltıcı olduğu, karşılaştırmalı tablolar analizi, dikey analiz ve oran analizi kullanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma için gerekli veriler, incelenen bankanın 1999- 2000 yılları itibariyle yayımlanmış olduğu geleneksel ve enflasyona göre düzeltilmiş temel mali tabloları kullanılarak hesaplanmıştır.

Geleneksel ve düzeltilmiş bilanço ve gelir tablosu üzerinde yapılan karşılaştırmalı analizler ve yorumlar neticesinde, geleneksel verilerin analizciyi mali tablo kalemlerinin özelliklerine bağlı olarak yanılttığını ortaya konmuştur. Geleneksel verilere göre yapılan analizlerin işletme içi ve işletme dışı bilgi kullanıcılarını yanlış kararlar almaya götüreceği tespit edilmiştir. Tez, bu sonuca dayanan çeşitli öneriler de içermektedir.

ABSTRACT
THE EFFECTS OF IFLATION TO THE ANALYSIS AND COMMENT OF
FINANCIAL TABLE AND A BANK APPLICATION

ASLANTAŞ ATEŞ, BURCU

Master Thesis- 2003

Major Branch Business

Advisor: Prof. Dr. Münevver Yılanıcı

The aim of this study is to search the effects that inflation has caused on analysis and comment of financial table figures. How mistaken analysis and comment having done according to the data of traditional balance have been tried to find out by comparative table analysis, vertical analysis and proportion analysis.

The data needed for this study has been calculated using basic financial tables rearranged according to the inflation, published in 1999 – 2000.

As a result of comparative analysis and comments on traditional and rearranged balance and income table, it has been exposed that traditional data has mistaken the analyzer depending on the properties of table sorts. It has been established that the analysis having done according to the traditional data will take the data users in and out of management to have mistaken decisions. Thesis also includes various suggestions related to this conclusion.

ÖZGEÇMİŞ

Burcu ASLANTAŞ ATEŞ

Yüksek Lisans

İşletme Ana Bilim Dalı

Eğitim

Lisans 2000 Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme

Lise 1996 Çifteler Şehit Ercan Canavar Lisesi, Fen

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Tarihi: Eskişehir, 1980

Yabancı Dil : İngilizce

İÇİNDEKİLER

Onay	i
Özet	ii
Abstract.....	iii
Özgeçmiş.....	iv
Çizelgeler Listesi.....	xi
Ekler Listesi.....	xii
Kısaltmalar.....	xiii
Önsöz.....	xiv
Giriş.....	1

1. BÖLÜM

ENFLASYON VE MUHASEBE BİLGİLERİ

1.1. ENFLASYON VE İŞLETMELER ÜZERİNE ETKİLERİ.....	3
1.1.1. <u>Enflasyonun Tanımı ve Çeşitleri</u>	3
1.1.2. <u>Enflasyonun İşletmeleri Etkileme Biçimleri</u>	5
1.1.3. <u>Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkilerini Belirleyen Temel Faktörler</u>	6
1.1.3.1. Enflasyonun Türü	6
1.1.3.2. Enflasyonun Süresi	6
1.1.3.3. Enflasyonun Şiddeti	7
1.1.3.4. İşletmenin Türü	7
1.1.3.5. İşletmenin Mali Yapısı	8
1.1.3.6. Finansman Dönemi	8
1.1.3.7. Üretilen Mal ve Hizmetlerin Talep Esnekliği	8
1.1.3.8. Satış Fiyatlarının Kamu Organlarınca Kontrol Edilme Derecesi	8
1.2. ENFLASYONUN MALİ TABLOLAR ÜZERİNE ETKİLERİ.....	9
1.2.1. <u>Enflasyonun Bilanço Üzerine Etkileri</u>	9

1.2.1.1. Enflasyonun Bilançonun Aktif Kalemlerine Etkisi.....	9
1.2.1.2. Enflasyonun Bilançonun Pasif Kalemlerine Etkisi.....	16
1.2.2. <u>Enflasyonun Gelir Tablosu Üzerine Etkileri.....</u>	20
1.2.2.1. Enflasyonun Gelir Kalemlerine Etkisi.....	21
1.2.2.2. Enflasyonun Gider Kalemlerine Etkisi.....	23
1.2.2.3. Enflasyonun Karlılığa Etkisi.....	25
1.3. ENFLASYONUN MALİ TABLOLAR VE MUHASEBE BİLGİLERİNE	
YAPTIĞI ETKİLERİN DOĞURDUĞU SONUÇLAR.....	26
1.3.1. <u>Mali Tabloların Kullanılabilirliğinin Azalması.....</u>	26
1.3.1.1. Mali Tabloların Anlamını ve Yararlılığını Yitirmesi.....	26
1.3.1.2. Mali Tabloların Çeşitli Dönemler Arası Karşılaştırmalarının	
Anlamsızlaşması.....	27
1.3.2. <u>Muhasebe Bilgilerinin Yararlılığının Azalması Sonucu Doğan Yanlış</u>	
<u>Kararlar ve Uygulamalar.....</u>	28
1.3.2.1. Sermaye Yapısının Bozulması.....	28
1.3.2.2. Enflasyon Vergisi Alınması.....	29
1.3.2.3. Yanlış Fiyatlandırma Kararları Alınması.....	29
1.3.2.4. Yatırımların Ertelenmesi ve Yanlış Yatırım Kararları	
Alınması.....	29
1.3.2.5. Verimliliğin Düşmesi.....	30
BÖLÜM SONU NOTLARI.....	31

2. BÖLÜM

ENFLASYONUN MALİ TABLOLARA ETKİLERİNİN AZALTIMI ÇABALARI VE MALİ ANALİZ AÇISINDAN ÖNEMİ

2.1. ENFLASYON MUHASEBESİ.....	34
2.1.1. <u>Enflasyon Muhasebesinin Tanımı ve Amaçları.....</u>	34
2.1.2. <u>Enflasyon Muhasebesi Modelleri.....</u>	36

2.1.2.1 Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi- Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebe Modeli	39
2.1.2.2. İkame Maliyeti (Cari Maliyet) Muhasebesi	41
2.1.2.3. Entegre Muhasebe Modeli	44
2.1.2.4.Enflasyon Muhasebesi Modellerinin Mali Analiz Açısından Karşılaştırılması	45
2.2. DÜNYA’ DA VE TÜRKİYE’ DE ENFLASYON MUHASEBESİ TEDBİRLERİ	47
2.2.1. <u>Dünya’ da Enflasyon Muhasebesi</u>	47
2.2.2. <u>Türkiye’ de Enflasyon Muhasebesi</u>	50
2.2.2.1. Gelir Vergisi Kanunu’ ndaki Düzenlemeler	50
2.2.2.2. Vergi Usul Kanunu’ ndaki Düzenlemeler	54
2.2.2.3. Kurumlar Vergisi Kanunu’ ndaki Düzenlemeler	60
2.2.2.4. Türkiye’ deki Düzenlemeler ile İlgili Bir Araştırma	63
2.2.3. <u>TMS-2 ve SPK Tebliği</u>	67
2.2.3.1. Türkiye Muhasebe Standardı: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Standardı (T.M.S. No: 2)	67
2.2.3.2. Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri: XI, No: 20)	74
2.2.3.3. TMS No:2’ nin ve SPK Tebliğinin Mali Analiz Açısından Karşılaştırılması	83
BÖLÜM SONU NOTLARI	87

3. BÖLÜM

ENFLASYONUN MALİ ANALİZ VE YORUMUNA ETKİLERİ

3.1. ARAŞTIRMANIN AMAÇ, KAPSAM VE SINIRLILIKLARI	90
3.1.1. <u>Araştırmanın Amacı</u>	90

3.1.2. <u>Araştırmanın Kapsamı</u>	90
3.1.3. <u>Araştırmanın Sınırlılıkları</u>	90
3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	91
3.3. ENFLASYONUN KARŞILAŞTIRMALI TABLOLAR ANALİZİ VE YORUMUNA ETKİLERİ.....	91
3.3.1. <u>Aktif Yapının Analizi</u>	92
3.3.1.1. Nakit Değerler	93
3.3.1.2. Bankalar	94
3.3.1.3. Bankalar Arası Para Piyasası	94
3.3.1.4. Menkul Değerler Cüzdanı	95
3.3.1.5. Krediler	96
3.3.1.6. Faiz ve Gelir Tahakkuk ve Reeskontları	96
3.3.1.7. Mevduat Munzam Karşılıkları	97
3.3.1.8. Muhtelif Alacaklar	97
3.3.1.9. Ortaklıklar	98
3.3.1.10. Sabit Kıymetler	98
3.3.1.11. Diğer Aktifler	99
3.3.2. <u>Pasif Yapının Analizi</u>	99
3.3.2.1 Mevduat	100
3.3.2.2. Bankalar Arası Para Piyasası	100
3.3.2.3. Alınan Krediler	101
3.3.2.4. Faiz ve Gider Reeskontları	101
3.3.2.5. Ödenecek Vergi, Resim, Harç ve Primler	102
3.3.2.6. Karşılıklar	102
3.3.2.7. Diğer Pasifler	103
3.3.2.8. Diğer Kalemler	103
3.3.2.9. Yabancı Kaynaklar Toplamı	103
3.3.2.10. Özkaynaklar	104
3.3.3. <u>Gelir Tablosunun Analizi</u>	104
3.3.3.1. Net Faiz Geliri	106
3.3.3.2. Net Faiz Dışı Gider	108
3.3.3.3. Vergi Öncesi Kâr	109

3.3.3.4. Net Kâr.....	109
3.4. ENFLASYONUN YÜZDE METODU İLE ANALİZ (DİKEY ANALİZ) VE YORUMUNA ETKİLERİ.....	110
3.4.1. <u>Aktif Yapının Analizi</u>	110
3.4.1.1. Krediler.....	111
3.4.1.2. Menkul Değerler Cüzdanı.....	111
3.4.1.3. Bankalar.....	112
3.4.1.4. Ortaklıklar.....	112
3.4.1.5. Sabit Kıymetler.....	113
3.4.1.6. Diğer Kalemler.....	114
3.4.2. <u>Pasif Yapının Analizi</u>	115
3.4.2.1. Mevduat.....	116
3.4.2.2. Alınan Krediler.....	116
3.4.2.3. Bankalar Arası Para Piyasası.....	117
3.4.2.4. Ödenecek Vergi, Resim , Harç ve Primler.....	117
3.4.2.5. Diğer Kalemler.....	118
3.4.3. <u>Gelir Tablosunun Analizi</u>	119
3.4.3.1. Faiz Gideri.....	119
3.4.3.2. Net Faiz Geliri.....	119
3.4.3.3. Faiz Dışı Gelirler.....	120
3.4.3.4. Faiz Dışı Giderler.....	121
3.4.3.5. Net Faiz Dışı Gider.....	121
3.4.3.6. Vergi Öncesi Kâr.....	122
3.4.3.7. Net Kâr.....	122
3.5. ENFLASYONUN ORAN ANALİZİ VE YORUMUNA ETKİLERİ.....	123
3.5.1. <u>Likidite Riski İle İlgili Oranlar</u>	123
3.5.1.1. Krediler/ Mevduat Oranı.....	123
3.5.1.2. Likit Varlıklar (Nakit Değerler + Bankalar + Bankalar Arası Para Piyasası + Menkul Değerler Cüzdanı + Mevduat Munzam Karşılıkları)/Toplam Aktif Oranı.....	124

3.5.1.3. Likit Varlıklar (Nakit Değerler + Bankalar + Bankalar Arası Para Piyasası + Menkul Değerler Cüzdanı + Mevduat Munzam Karşılıkları)/ Toplam Yabancı Kaynak Oranı.....	125
3.5.1.4. Duran Varlıklar (Ortaklıklar + Sabit Kıymetler) / Toplam Aktif Oranı.....	126
3.5.1.5. Toplam Menkul Değerler Cüzdanı/ Toplam Aktif Oranı..	126
3.5.2. <u>Kredi Riski İle İlgili Oranlar</u>	127
3.5.2.1. Toplam Krediler/ Toplam Aktif Oranı.....	127
3.5.2.2. Toplam Krediler/ Toplam Yabancı Kaynak Oranı.....	128
3.5.3. <u>Kârlılık Oranları</u>	129
3.5.3.1. Faiz Geliri- Faiz Gideri/ Krediler Oranı.....	129
3.5.3.2. Faiz Dışı Gelirler/ Faiz Dışı Giderler Oranı.....	130
3.5.3.3. Özkaynak Kârlılığı Oranı (Net kâr/ Özkaynaklar).....	130
3.5.3.4. Net Kâr/ Toplam Aktif Oranı.....	131
3.5.3.5. Faiz Geliri/ Faiz Gideri Oranı.....	132
3.5.4. <u>Özkaynak Yeterlilik Oranları</u>	132
3.5.4.1. Özkaynak/ Toplam Aktif Oranı.....	132
3.5.4.2. Özkaynak/ Krediler Oranı.....	133
3.5.4.3. Özkaynak/ Mevduat Oranı.....	134
3.6. ARAŞTIRMANIN SONUCU.....	134
BÖLÜM SONU NOTLARI.....	138
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	139
KAYNAKÇA.....	142
EKLER.....	151

ÇİZELGELER

<u>Cizelge 1.</u>	Fiyat Değişikliğinin Finansal Bilgiler Üzerindeki Etkisini Yansıtmak Üzere Geliştirilen Muhasebe Modellerinin Kullandıkları Para Biriminin Değeri ve Değerleme Esasları Bakımından Tarihi Maliyetler Muhasebesi ile Karşılaştırmalı Olarak Sunuluşu.....	37
<u>Cizelge 2.</u>	Fiyatlar Seviyesindeki Değişmeleri İçeren Muhasebe Modellerinin Çeşitli Kriterler Bakımından Karşılaştırılması	45
<u>Cizelge 3.</u>	Beş Yüz Büyük Sanayi İşletmesinde Enflasyon Muhasebesi Uygulama Araştırması.....	63
<u>Cizelge 4.</u>	TMS No: 2 ve SPK Tebliğinin Şekil Açısından Karşılaştırılması.....	84
<u>Cizelge 5.</u>	Bankanın Devir Hızlarına İlişkin Oranları.....	123
<u>Cizelge 6.</u>	Bankanın Kredi Riski İle İlgili Oranları.....	127
<u>Cizelge 7.</u>	Bankanın Kârlılık Oranları.....	129
<u>Cizelge 8.</u>	Bankanın Özkaynak Yeterlilik Oranları.....	132

EKLER

Ek 1. Türkiye İş Bankası Anonim Şirketi' ne Ait Geleneksel Bilanço (1999- 2000).....	151
Ek 2. Türkiye İş Bankası Anonim Şirketi' ne Ait Geleneksel Gelir Tablosu (1999- 2000).....	155
Ek 3. Türkiye İş Bankası Anonim Şirketi' ne Ait Enflasyona Göre Düzeltilmiş Bilanço (1999- 2000).....	157
Ek 4. Türkiye İş Bankası Anonim Şirketi' ne Ait Enflasyona Göre Düzeltilmiş Gelir Tablosu (1999- 2000).....	159
Ek 5. Türkiye İş Bankası Geleneksel ve Enflasyona Göre Düzeltilmiş Bilançolarının Karşılaştırmalı Tablolar Analizi Verileri (Aktif).....	160
Ek 6. Türkiye İş Bankası Geleneksel ve Enflasyona Göre Düzeltilmiş Bilançolarının Karşılaştırmalı Tablolar Analizi Verileri (Pasif).....	161
Ek 7. Türkiye İş Bankası Geleneksel ve Enflasyona Göre Düzeltilmiş Gelir Tablolarının Karşılaştırmalı Tablolar Analizi Verileri	162
Ek 8. Türkiye İş Bankası Geleneksel ve Enflasyona Göre Düzeltilmiş Bilançolarının Dikey Analiz Verileri (Aktif).....	163
Ek 9. Türkiye İş Bankası Geleneksel ve Enflasyona Göre Düzeltilmiş Bilançolarının Dikey Analiz Verileri (Pasif).....	164
Ek 10. Türkiye İş Bankası Geleneksel ve Enflasyona Göre Düzeltilmiş Gelir Tablolarının Dikey Analiz Verileri.....	165

KISALTMALAR

TEFE	: Toptan Eşya Fiyat Endeksi
FIFO	: İlk Giren İlk Çıkar -Stok değerlendirme Yöntemi
LIFO	: Son Giren İlk Çıkar -Stok değerlendirme Yöntemi
FGS	: Fiyatlar Genel Seviyesi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
AICPA	: Amerikan Sertifikalı Serbest Muhasebeciler Birliği
APB	: Muhasebe İlkeleri Kurulu
FASB	: Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
ASC	: Birleşik Krallık Muhasebe Standartları Komitesi
IFAC	: Uluslar Arası Muhasebeciler Federasyonu
UMS	: Uluslara Arası Muhasebe Standartları
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
VUK	: Vergi Usul Kanunu
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMUDESK	: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci, Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

ÖNSÖZ

Muhasebe, işletme ilgililerine yol gösterici bir fonksiyona sahiptir. Bu yüzden muhasebenin ürettiği bilgiler doğru olmalıdır. Ancak, ülkemizi uzun yıllardır tehdit eden “enflasyon canavarı”, muhasebenin sunduğu mali tabloların olduğundan farklı görünmesine yol açar. Bu durum, işletme yöneticilerini işletme ile ilgili kararlarda yanılgılara sürükleyebilir. Bu nedenle, tarihsel maliyetler muhasebesine göre hazırlanan mali tablolar, enflasyonun etkilerinden arındırılmalıdır.

Bu çalışmada, tarihsel maliyetler muhasebesine göre hazırlanan geleneksel mali tablolar ile enflasyonun etkilerinden arındırılan düzeltilmiş mali tabloların analiz ve yorum açısından farkları ele alınmış, geleneksel verilerin analizciyi hangi noktalarda yanıltabileceği saptanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın tüm aşamalarında bilgi ve tecrübe yönünden desteğini esirgemeyen, bana her konuda yol gösteren ve beni güdüleyen, saygıdeğer hocam ve danışmanım Prof. Dr. Münevver Yılandı' ya, çalışmamı hazırlayabilmemde tüm kaynaklarını bana tahsis edip, son düzenlemeleri yapmamda yardımcı olan kardeşim Oğuzhan Gazi Aslantaş' a, görüşleri ve eleştirileriyle beni yönlendiren Ahu Erenoğlu' na, çalışmam sırasında gerekli donanıma ulaşmam konusunda bana yardımcı olan babam Ebubekir Aslantaş' a, çalışmamın bitmesini sabırla bekleyen ve çalışmam süresince bana her konuda yardımcı olup, sonsuz hoşgörü gösteren başta eşim İlker Ateş ve annem olmak üzere tüm yakınlarıma teşekkür ederim.

GİRİŞ

Fiyatlar genel seviyesindeki sürekli ve hissedilir derecedeki artışlar ve buna bağlı olarak paranın satın alma gücündeki azalışlar şeklinde tanımlanabilen enflasyon, ülkemizde uzun yıllardan beri var olan ve çok şikayet edilmesine rağmen çözümlenemeyen bir sorundur. 1970' li yıllardan beri karşı karşıya olduğumuz aşırı enflasyon, makro olarak ekonomimizi, mikro olarak da işletmeleri çeşitli yönlerden etkilemektedir.

Enflasyonun işletmeler üzerindeki en önemli etkisi, karar almak için yararlanılan muhasebe bilgileri üzerine yaptığı etkidir. İşletme açısından finansal sonuçlar doğuran olay ve işlemlere ilişkin verileri, sistemli bir biçimde miktar ve tutar olarak toplayıp sınıflayarak kaydeden muhasebe, sonuçları ilgililere mali tablolar aracılığıyla sunmakla yükümlüdür. Muhasebenin sunduğu bu mali tablolar, sadece fiyatların istikrarlı olduğu ekonomilerde kendilerinden beklenen yararı sağlarlar. Çünkü enflasyon, mali tablo kalemlerini dolayısıyla işletmenin mali durumunu etkilemektedir. Enflasyonun bu etkisi göz ardı edilirse mali tablo kalemlerinin cari değerleriyle gösterilmeleri mümkün olmayacaktır.

Enflasyonun mali tablo kalemleri üzerindeki etkilerini dikkate almayan ve para ile ölçme, maliyet esaslı gibi niteliklere göre mali tabloları düzenleyen tarihi maliyetler muhasebesi, enflasyon dönemlerinde ilgililere doğru, anlamlı, yararlı ve güvenilir bilgiler sunmaktan uzaktır. Bu özellikleri taşımayan mali tabloların analizleri de yanıltıcı olmakta, bu durumda da hem işletme içinde yöneticilerin hem de işletme dışında yatırımcıların kararları olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu nedenlerle mali tabloların enflasyonun etkilerinden arındırılmaları gereklidir.

Enflasyonun mali tablo bilgileri ve mali tablo analizi üzerine yaptığı etkilerden doğan ve bu etkilerin analizcinin yorumunu ne yönde değiştirdiğini araştıran bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde, enflasyonun genel olarak işletmeler ve işletmelerin temel mali tabloları olan bilanço ve gelir tablosu üzerindeki etkileri incelenmiştir. Enflasyonun mali tablolar ve muhasebe bilgilerine yaptığı etkilerin doğurduğu sonuçlara yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, mali tabloların enflasyonun etkilerinden arındırılmasını amaçlayan enflasyon muhasebesi uygulamasına ve enflasyon muhasebesi modellerine yer verilmiştir. Dünya' daki enflasyon muhasebesi tedbirleri ele alınmış, Türkiye' de bu konu ile ilgili olarak vergi kanunlarında yer alan düzenlemeler ile enflasyon muhasebesi modellerinden genel fiyat seviyesi muhasebe modelini benimseyen TMS-2 ve SPK Tebliği mali analiz açısından incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise Türkiye İş Bankası' nın geleneksel ve düzeltilmiş mali tabloları, karşılaştırmalı tablolar, dikey ve oran analizi teknikleri kullanılarak karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Geleneksel ve enflasyona göre düzeltilmiş bilanço analizleri arasındaki yorum farkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

ENFLASYON VE MUHASEBE BİLGİLERİ

1.1. ENFLASYON VE İŞLETMELER ÜZERİNE ETKİLERİ

1.1.1. Enflasyonun Tanımı ve Çeşitleri

Latince kökenli bir kelime olan enflasyon , “şişkinlik” anlamına gelmektedir. Enflasyon, fiyatlar genel seviyesinde sürekli ve hissedilir derecede artışlar ve buna bağlı olarak paranın satın alma gücünde azalışlar biçiminde ifade edilebilir.

Enflasyonun çok çeşitli tanımları yapılmasına karşın, tüm tanımlarda vurgulanan iki unsur göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki, fiyatlar genel seviyesindeki artışların süreklilik arz etmesidir. Fiyatlar genel seviyesindeki artışlar ve paranın satın alma gücündeki azalışlar süreklilik göstermiyorsa, enflasyon sayılmamaktadır. Yüksek bir düzeyde sabit hale gelmiş bir fiyat seviyesi, artık enflasyon göstergesi olmaktan çıkmıştır.

Enflasyonun diğer unsuru, fiyatlar genel seviyesindeki artışların normalin üstünde, hissedilir düzeyde olmasıdır. Fiyatlardaki artış oranı tüketiciler tarafından hissedilmiyorsa, enflasyon olarak nitelendirilemez. Burada çita olarak kabul edilen normal artış oranı, günümüzün gelişmiş ülkeleri için yıllık ortalama %2-%4’ tür (KARLUK, 1999: 384).

Ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan enflasyon (UZUN, 1999: 71), hızına göre ılımlı, aşırı ve hiper enflasyon biçiminde üçe ayrılarak incelenebilir. İlimli enflasyon, fiyat artışlarının oldukça düşük oranlarda olması halinde söz konusudur. Gelişmekte olan ülkeler için % 6’ nın, gelişmiş ülkeler için ise %4’ ün altındaki fiyat artışlarını ifade eder (YILMAZ, 2000: 3). Aşırı enflasyon, aylık fiyat artışlarının iki haneli rakamlara ulaşması halinde söz konusudur. Ülkemizde 1970’li yıllardan beri bu tip enflasyon yaşanmaktadır. Hiper enflasyon ise, fiyatların çok hızlı arttığı ve artış oranlarının üç haneli rakamlara ulaştığı enflasyon türüdür.

Enflasyon, oluşum nedenleri itibariyle de dörde ayrılarak incelenebilir.

Talep enflasyonu; mal ve hizmetlere olan talebin artması fakat arzın, talep artışını karşılayamaması sonucu ortaya çıkan bir enflasyon türüdür. Üretimin karşılayamadığı talep artışı, fiyatlar genel seviyesini arttırır.

Maliyet enflasyonu (arz enflasyonu); üretime girdi olan üretim faktörlerindeki fiyat artışları yani üretim maliyetlerinin yükselmesi ve sonunda bu artışların piyasa faaliyetlerini etkilemesidir (AYBOĞA, 1999: 106).

Fiyat enflasyonu (yapısal enflasyon); piyasada mevcut nominal satın alma gücünün sürekli bir artış göstermesine rağmen, bazı darboğazlar ya da uluslar arası piyasalarda meydana gelen dalgalanmalar sonucu hammadde, enerji, nitelikli insan gücü v.b. üretim girdilerinin yeterli ölçüde sağlanamamasından dolayı üretimin artan talebi karşılayabilecek düzeye çıkarılamaması sonucu fiyatların yükselmesidir (PEHLİVAN, 1993: 45).

Durgunluk içinde enflasyon (stagflasyon) ; maliyet ve fiyat artışları olduğu halde, fiyat artışlarının reel satın alma gücünün üzerinde seyretmesi nedeniyle, piyasada talep eksikliğinin görülmesidir. İşletmelerin tam kapasitede çalışamamaları, bu enflasyon türünün özelliğidir (HACİRÜSTEMOĞLU, 1997: 14).

İthal enflasyon; ithal edilen mallardaki fiyat artışlarından kaynaklanan enflasyon türüdür. Günümüzde uluslar arası ticaretin giderek önem kazandığı göz önüne alındığında, ithal enflasyonunun birçok ülkeyi etkileyeceği söylenebilir.

Ülkemizde, Cumhuriyet' in kuruluşundan günümüze kadar geçen sürede enflasyon, özellikle 1970' li yıllardan sonra ekonomide ortaya çıkan ve çözülmesi en zor olan sorunların başında gelmiştir. 1970' li yılların ikinci yarısında şiddetlenen enflasyon, 1980 yılında üç haneli rakamlara ulaşmıştır (TEFE-%107.2). 1980' li yılların sonlarından itibaren de %70- %80 oranında kararlılık kazanmıştır (KARLUK, 1999: 384).

Yıllardır devam eden bu yüksek enflasyon oranları, makro düzeyde ekonomimizi, mikro düzeyde ise işletmeleri ve yatırımcıları çok çeşitli yönlerden etkilemekte ve alınan kararların doğruluk payını azaltmaktadır.

1.1.2. Enflasyonun İşletmeleri Etkileme Biçimleri

Enflasyonun işletmeler üzerinde bıraktığı en önemli etki, üretimde kullanılacak olan girdi fiyatlarının artışına sebep olmasıdır. Özellikle de maliyet enflasyonu, işletmelerin maliyetlerinin artmasına yol açmaktadır.

Maliyet artışı, yalnızca tek bir işletmeyi değil, işletmenin içinde bulunduğu faaliyet kolunu, dolayısıyla genel ekonomiyi etkilemektedir. Ayrıca, enflasyonun diğer etkileri, maliyet artışına paralel olarak ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki; enflasyon nedeniyle yükselen maliyetler, üretilen mal ya da hizmetlerin satış fiyatlarına yansımaktadır. Çünkü, yüksek maliyetlerle karşılaşan işletmeler, bu maliyet artışından etkilenmemek için satış fiyatlarını arttırma yoluna gitmektedirler. Satış fiyatı artan mal ya da hizmetin talebi düşme göstereceğinden, işletmelerin satışları azalmaktadır. Bunun sonucunda da işletmeler, üretimlerini düşürme kararı almaktadırlar.

Enflasyon nedeniyle maliyetleri artan, fiyatlar yüksek olduğu için de satış yapamayan işletmeler, finansman sıkıntısı içine girmektedirler. Enflasyon sürdükçe finansman sıkıntısı artmakta ve işletmeler açık finansmana başvurmak durumunda kalmaktadırlar. Günlük ticari işlemlerde açık finansman araçlarının (hatır bonosu, vadeli çek ve karşılıksız çek) kullanılması ise piyasada ticari ahlakı bozmakta ve ek bir satın alma gücü yaratarak enflasyonu daha da körüklemektedir (ARZOVA, 1996: 87).

Enflasyon dönemlerinde kişilerin daha çok tasarruf yapmalarını sağlamak amacıyla mevduat faizleri yükseltilmektedir. Bankalar yüksek orandaki mevduat faizlerini ödeyebilmek için, verdikleri kredilerin de faizlerini arttırma yoluna giderler. Yatırımlarını banka kredisi kullanarak yapan işletmeler, artan faiz ödemelerini karşılayamayarak özsermaye kayıplarına uğramaktadırlar. Bu işletmelerden bazıları ise, artan kaynak maliyetlerini ürettikleri ya da sattıkları mal ya da hizmetlerin fiyatına ekleyerek tüketiciye yansıtmaktadırlar. Bu nedenle müşteri kayıpları olmakta ve bu da işletme açısından içinden çıkılamayacak kadar büyük bir sorun olmaktadır.

Enflasyon dönemlerinde paranın satın alma gücünün düşmesi nedeniyle, parasal varlıkları parasal borçlarından fazla olan işletmeler, satın alma gücü kaybına uğrarlar. Çünkü parasal varlıklarının değeri düşmekte ve bu düşüş parasal borçlarının satın alma gücü kazancı ile karşılanamamaktadır.

Ayrıca enflasyon, işletmelerin hisse senetlerinin nominal ve reel değerleri arasındaki farkın artmasına neden olarak halka açılmayı engellemektedir (YILMAZ, 2000: 9).

1.1.3. Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkilerini Belirleyen Temel Faktörler

1.1.3.1. Enflasyonun Türü

Enflasyonun işletmeler üzerindeki etkisi, türüne göre değişmektedir. İşletmeleri etkileme yönleri farklı olsa da sonuçta bütün enflasyon türleri genel fiyat seviyesini yükselterek, işletmelerin karlılıklarının düşmesine neden olmaktadır.

Talep enflasyonu olan dönemlerde işletmeler, üretimlerini hemen arttıramayacakları için satış fiyatlarını artırma yoluna giderler. Böylece kısa vadede kar elde edebilirler. Fakat uzun vadede maliyetlerin de yükselmesi, işletmeleri olumsuz yönde etkilemektedir.

Maliyet enflasyonu olan dönemlerde işletmeler, maliyet artışına paralel olarak satış fiyatlarını artırırlar. Fiyat artışı, talebi azaltacağından işletmelerin karlılıkları azalacaktır.

İthal enflasyonu olan dönemlerde ise, dış ticaret yapılan ülkelerdeki yüksek fiyat düzeyleri nedeniyle ülkedeki genel fiyat düzeyinin yükselmesi, üretim girdilerinin fiyatlarını yani maliyetleri yükseltecektir. Bu da yine satış fiyatlarının yükselmesine ve karlılığın düşmesine neden olacaktır.

1.1.3.2. Enflasyonun Süresi

Enflasyonun , kısa süreli ve düşük oranlı olduğu durumlarda, işletmeler üzerinde fazla etkili olmayacağı düşünülür. Fakat uzun süreli ise tehlikelidir. Çünkü, kronik hale gelen enflasyondan kurtulmak zordur ve epey zaman alır.

1.1.3.3. Enflasyonun Şiddeti

Enflasyonun şiddeti, onun işletmeler üzerindeki etkilerini farklılaştırmaktadır. İlimli enflasyon, işletmelerin kararlarına engel teşkil eden bir tür değildir. Aşırı ve hiper enflasyon ise işletmelerin ayakta kalmasını zorlaştıran enflasyon türleridir. Ekonomiyi büyük ölçüde zarara uğratırlar.

1.1.3.4. İşletmenin Türü

Sanayi, ticaret ve hizmet işletmeleri olarak üç kısımda incelenen işletme türleri içinde, ticaret ve hizmet işletmeleri, sanayi işletmelerine oranla enflasyondan daha çok etkilenmektedirler. Çünkü ticaret ve hizmet işletmelerinde sanayi işletmelerindeki gibi sabit varlıklar değil parasal varlıklar daha çoktur.

Enflasyonist dönemlerde, parasal olmayan varlıkların enflasyondan etkilenme oranları, parasal varlıklara göre daha azdır. Her ne kadar parasal olmayan varlıklar, maliyet değeri ile bilançoda yer alsalar da satın alma güçlerini ve işletmenin finansal ve ekonomik yapısını, enflasyona göre daha iyi koruyabilme yeteneğine sahiptirler. Parasal olmayan varlıkların yüksekliği, işletmeleri enflasyona karşı koruyucu bir tür sigorta niteliği taşımaktadır (KOÇSOY, 1999: 31).

Enflasyondan etkilenmeleri açısından işletmeleri, küçük, orta ve büyük işletmeler olarak incelemek de mümkündür. Enflasyon, küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri, büyük işletmelerden daha çok etkilemektedir. Çünkü, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, enflasyon dönemlerinde büyük ölçekli işletmelere göre daha fazla sermaye kaybına uğrarlar. Bu durum, onların tam rekabet ortamının hakim olduğu piyasalarda artık daha fazla kalmalarını olanaklı kılmaz (ARZOVA, 1999: 86) ve sonunda piyasadan çekilmek zorunda kalırlar. Büyük ölçekli işletmeler, mali yapıları açısından enflasyona karşı daha dayanıklı olmaktadır.

1.1.3.5. İşletmenin Mali Yapısı

İşletmelerin mali yapısı da enflasyon karşısında önemli bir faktör olmaktadır. Finansal yapısı sağlam olan işletmeler, bir başka ifade ile özkaynak/ yabancı kaynak oranı %50' nin üstünde olan işletmeler, enflasyona daha dayanıklıdır. Buna karşılık mali yapısı zayıf olan işletmeler, enflasyona kolayca yenilip, saf dışı kalmaktadırlar (KOÇSOY, 1999: 19).

1.1.3.6. Finansman Dönemi

Genellikle bir yıla kadar olan finansman dönemi kısa, bir yıldan fazla olan finansman dönemi uzun olarak kabul edilmektedir. Kısa dönemli kredi alan işletmeler enflasyondan daha fazla, uzun dönemli borçlanan işletmeler daha az etkilenmektedirler. Dönem uzadıkça, enflasyon oranının artışıyla birlikte, ödenecek borcun değeri düşecektir. Böylece enflasyon, işletmeyi olumsuz etkilemeyecek, aksine parasal kazanç sağlama şansı verecektir.

1.1.3.7. Üretilen Mal Ve Hizmetlerin Talep Esnekliği

İşletmenin ürettiği mal ya da hizmetin talebinin fiyat esnekliği "1" den büyükse, işletme pazar payında hızlı bir düşüşe neden olmamak için fiyatları arttıramayacaktır. Eğer talebin fiyat esnekliği "1" den küçükse ve gelecekteki maliyet artışları tahmin edilebiliyorsa, fiyatlar rekabet ortamının da müsaade etmesi halinde maliyetteki artıştan daha da hızlı arttırabilecektir (KOÇSOY, 1999: 20). Böylece, enflasyonun olumsuz etkisini azaltmak mümkün olabilecektir.

1.1.3.8. Satış Fiyatlarının Kamu Organlarınca Kontrol Edilme Derecesi

Satış fiyatları kamu organları tarafından tespit veya kontrol edilen mal ya da hizmetleri üreten işletmeler, fiyatları maliyet artışlarına göre ayarlayamadıkları için diğer işletmelere kıyasla enflasyondan daha çok etkilenirler.

1.2. ENFLASYONUN MALİ TABLOLAR ÜZERİNE ETKİLERİ

Dönem içinde gerçekleşen tüm finansal nitelikteki olayların, muhasebenin kayıt ve sınıflama işlemleri aracılığı ile toplandığı tablolar olan mali tablolar, işletme ile ilgili tüm kişi ve kurumlara bilgi verme fonksiyonuna sahiptirler. Mali tablolarda, işletmelerin finansal yapıları ve faaliyet sonuçları hakkında, doğru ve yararlı bilgilerin yer alması gerekmektedir. Ancak enflasyon, mali tablolardaki bilgileri anlamsız hale getirmekte, dolayısıyla ilgili kişi ve kurumların işletme hakkında yanlış bilgi edinmelerine neden olmaktadır.

Tüm mali tablolar ve mali tablolarda yer alan tüm kalemler, enflasyondan aynı yönde ve aynı oranda etkilenmezler. Bu nedenle çalışmamıza konu olan temel mali tablolar (bilanço ve gelir tablosu), kalemleri itibariyle ayrı ayrı incelenecektir.

1.2.1. Enflasyonun Bilanço Üzerine Etkileri

Bilanço, işletmenin belirli bir tarihte sahip olduğu varlıkların ve bu varlıkları finanse eden kaynakların yer aldığı mali tablodur.

Bilançonun ilgili kişilere işletme ile ilgili bilgileri verebilme görevini yerine getirebilmesi, bilançoda yer alan bilgilerin uyumlu, anlaşılabilir, güvenilir, tam, tarafsız ve karşılaştırılabilir olması ile mümkündür (HACİRÜSTEMOĞLU v.d, 1999: 5). Fiyatların yükseldiği enflasyon ortamında, bilançoda yer alan verilerin bu özellikleri taşıması mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla enflasyon dönemlerinde bu veriler, gerçeği yansıtmaktan uzaktır.

1.2.1.1. **Enflasyonun Bilançonun Aktif Kalemlerine Etkisi**

İşletmenin, faaliyetlerini sürdürebilmek, hayatını devam ettirebilmek için, kaynakları ile elde ettiği değerlerin tümü, bilançonun varlık yapısını yani aktifini oluşturur. Bu varlıklar, işletmede tutulacakları süreler itibariyle dönen ve duran varlıklar olarak iki kısma ayrılır. Ancak aktif kalemleri, çalışmamız açısından enflasyondan etkilenme biçimlerine göre parasal ve parasal olmayan kalemler olarak incelemek, daha yararlı olacaktır.

a) Enflasyonun Parasal Varlıklara Etkisi

Parasal varlıklar, para değerindeki değişimler karşısında nominal değerleri aynı kalan ancak satın alma güçleri, fiyat hareketlerine göre ters yönde değişen kalemlerdir. Yani, fiyatların arttığı bir ortamda satın alma güçleri azalan kalemlerdir (HACİRÜSTEMOĞLU, 1997: 20). Parasal kalemler, kasa ve bankalar, senetli ve senetsiz alacaklar, yatırım olarak alınan tahviller, verilen depozito ve teminatlar ile gelir tahakkukları olarak sıralanabilir .

Kasa ve Bankalar; bilançodaki en likit kalemlerdir. Nominal değerleri üzerinden gösterilirler. Fiyatların arttığı dönemlerde nominal güçlerini korurlar, ancak satın alma gücü kaybına uğrarlar.

Senetli ve Senetsiz Alacaklar; işletmenin üçüncü kişilerle olan ilişkilerinden doğan alacak haklarını gösteren hesaplardır. Enflasyon dönemlerinde, kasa ve bankalar kalemleri gibi nominal değerleri sabit kalırken, satın alma güçleri düşmektedir.

Senetsiz alacaklar, kısa vadeli ve devir hızı yüksek olan varlıklar olduğundan, bunların fiyat değişmelerinden etkilenme derecelerinin de düşük olacağı düşünülür. Fakat bunların sürekli yenilenmeleri ve birinin yerine diğerinin geçmesi, zamanla senetsiz alacakları, uzun vadeli alacak haline getirmektedir. Diğer bir deyişle alacakların büyük bir bölümü sabit kalmaktadır. Buna göre senetsiz alacakların, fiyatların arttığı dönemlerde nominal değerleri aynı kaldığı halde, reel değerlerini aynı nispette kaybettikleri söylenebilir (ÇİFTÇİ, 1997: 148).

Senetli alacakların fiyat değişmelerinden etkilenme derecesi, vadelerine bağlıdır. Vadesiz veya 1-2 ay gibi çok kısa vadeli alacaklar, fiyat değişmelerinden az etkilenirlerken, vadesi daha uzun olan senetler, daha çok etkilenmektedirler. Vade uzadıkça, enflasyonun etkisi daha çok hissedilmekte ve satın alma gücü kaybı artmaktadır.

Geçici Olarak ya da Yatırım Amacıyla Satın Alınan Tahviller; fiyat değişmeleri olduğunda diğer parasal aktif kalemler gibi nominal değerlerini korurlarken, tahvillerin ana para ve faizleri reel değerlerini kaybederler. Bu gruba, fiyat artışlarına karşı altın, kur, fiyat endeksleri gibi çeşitli ölçülere bağlı olarak garanti edilen tahviller girmez(YILMAZ, 2000: 18).

Verilen Depozito ve Teminatlar; işletmece üçüncü kişilere karşı bir işin yapılmasının üstlenilmesi veya bir sözleşmenin ya da diğer işlemlerin karşılığı olarak geri alınmak üzere verilen nakit değerlerin izlendiği hesaptır (AKDOĞAN ve SEVİLENGÜL, 1997: 82). Bu kalemler şarta bağlı varlıklar olduklarından, bazı olayların gerçekleşip gerçekleşmeme durumlarına göre gerçek alacak haline gelirler. Bu değerler, işletmeye nominal yani ilk verildiği dönemdeki değeriyle iade edileceğinden, fiyatlar genel seviyesinin yükseldiği dönemlerde, diğer nakit ve alacaklarda geçerli olan durumlar bu varlıklar için de geçerli olacaktır (ÇİFTÇİ, 1997: 149).

Gelir Tahakkukları; bilanço tarihi itibarıyla doğmuş ancak istenebilir duruma gelmemiş gelirlerin, gelir hesaplarına alınmasında kullanılan ve ilgililere kesin borç kaydı yapılamayan alacakları gösteren hesaptır (AKDOĞAN ve SEVİLENGÜL, 1997: 144). İstenebilir duruma gelip de tahsil edildiğinde, nominal değeri üzerinden tahsil edileceğinden, fiyat artışları oranında reel değerlerini kaybetmiş olacaklardır.

b) Enflasyonun Parasal Olmayan Varlıklara Etkisi

Parasal olmayan varlıklar, para değerindeki değişimlere paralel olarak nominal değerleri değişen fakat satın alma güçleri aynı kalan kalemlerdir (HACİRÜSTEMOĞLU, 1997: 20). Parasal olmayan varlık unsurları, fiyat hareketleri doğrultusunda değer kazanmakta, ancak bilançoda maliyet değerleri ile gösterildiğinden enflasyon ortamında gerçek değerlerinden az gözükmekte, bu da bilançoyu analiz edenleri yanıltmaktadır (KOÇSOY, 1999: 30). Parasal olmayan kalemler, maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar, stoklar, iştirakler, peşin ödenmiş giderler, yabancı paralar ve verilen avanslar olarak sıralanabilir.

Maddi Duran Varlıklar; işletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere edinilen ve tahmini yararlanma süresi bir yıldan fazla olan fiziki varlık kalemleridir (AKDOĞAN ve SEVİLENGÜL, 1997: 197). Arazi ve arsalar, yer altı ve yer üstü düzenleri, binalar, tesis, makine ve cihazlar, taşıtlar, demirbaşlar ile yapılmakta olan yatırımlar, maddi duran varlıklar içinde yer alır.

Amortismanına tabi olmayan maddi duran varlıklar, genel olarak araziler ve boş arsalaradır. Paraya çevrilme imkanı fazla olmayan bu tür varlıkların işletmede sonsuz denebilecek bir ömre sahip oldukları söylenebilir. Bu tür değerler, yıpranma, aşınma, eskime ve moda yitirme gibi etkenlerle değer kaybına uğramadıklarından, bunlardan amortisman ayrılması söz konusu olamaz (AKINCI ve ERDOĞAN, 1995: 305). Bu tür varlıklar, fiyat değişmelerinden önemli ölçüde etkilenmezler ancak, alındıktan yıllar sonra gerçek değerlerinin çok altında kalırlar. Bu durum analiz açısından yanıltıcı olsa da, bu kalemlerin belirgin etkisi, ancak satıldıklarında ortaya çıkacaktır. Çünkü satış geliri, maliyet bedelinden oldukça yüksek olacaktır.

İşletmenin sahip olduğu binalar, enflasyon dönemlerinde gerçek değerlerinden hiçbir şey kaybetmezler. Ancak binalar, bilançoda maliyet değerleriyle gösterileceklerdir ve amortismanları yine bu değerler üzerinden ayrılacaktır. Bu nedenle, fiyat artışları olan dönemlerde, maliyet bedeli üzerinden ayrılan amortismanlar, çok düşük düzeylerde kalacaktır. Böylece bu değerlerin yenilenmeleri zorlaşacaktır.

Özellikle üretim işletmeleri için büyük öneme sahip makineler, fiyat hareketlerinden çok etkilenmektedirler. Sorun, yine diğer duran varlıklardaki gibi, maliyet bedeli üzerinden amortisman ayrılıyor olmasıdır. Fiyat artışları olan dönemlerde, ayrılan bu amortisman fonları, makineleri yenilemek için yetersiz kalmaktadır. Taşıtlar ve aktifteki ömürleri uzun olan diğer duran varlıklar için de aynı durum geçerlidir.

Amortismanına tabi maddi duran varlıklar için ayrılan amortisman fonlarının, bu varlıkların yenilenmesinde yeterli olamamaları durumunda, işletme, borçlanma yoluna gidecektir. Ya da imkanları dahilinde daha düşük değerli bir duran varlık satın alacaktır. Bu da işletmenin üretim gücünün azalmasına yol açabilecektir.

Demirbaşlar, diğer maddi duran varlıklara oranla daha kısa ömürlüdürler. Bunların aktifler içindeki ömürleri az olduğundan, fiyat artışlarının etkisi her zaman hissedilmez (AKINCI ve ERDOĞAN, 1995: 305).

Yapılmakta olan yatırımlar ise, maliyetleri tam olarak belli edemedikleri ve özellikle işletme faaliyetlerinde kullanılmadıkları için, amortismanına tabi değildirler. Bu tür duran varlıklar, fiyat hareketlerinin olduğu dönemlerde bilançoda maliyet değerleriyle gösterildiklerinden, söz konusu bilanço, işletmenin sahip olduğu gerçek finansal değeri yansıtmaktan bir hayli uzak bulunacaktır (YILMAZ, 2000: 20).

Maddi Olmayan Duran Varlıklar; herhangi bir fiziksel varlığı bulunmayan, kullanılmaları sonucunda işletmenin hasılatında artış doğuran bir kısım haklarla, işletmeye ticari bir fayda sağlayan imtiyaz ve üstünlüklerdir (BEKTÖRE v.d, 1997: 162).

Maddi olmayan duran varlıklar, ilk kuruluş giderleri, sermaye arttırma giderleri, tahvil ihraç giderleri, hisse senedi ve emisyon giderleri ile patentler ve haklar gibi kalemlerden oluşur. Bunların satış değerleri bulunmadığı için, bu değerlerin paraya çevrilmeleri söz konusu değildir. Bu gider kalemleri, birden fazla dönemi ilgilendirdiklerinden, belirli bir zaman sonunda itfa edilmek üzere aktifleştirilebilmektedirler. Ancak bu süre içerisinde enflasyondan etkilenen maddi olmayan duran varlıklar, fiktif karın[#] ortaya çıkmasına neden olurlar (GEREK, 1999: 10).

Stoklar; Geleneksel muhasebe ilkelerine göre bilançoda maliyet değerleri ile yer alan kalemlerdir. Bu nedenle, fiyat artışlarının olduğu dönemlerde, aktifin olduğundan daha düşük görünmesine ve dönem sonuçlarının yanlış hesaplanmasına neden olacaktırlar.

Fiyatlar genel seviyesindeki artışların stoklara olan etkisi, stok değerlendirme yöntemlerinin her birine göre farklılık gösterecektir. Örneğin FIFO yöntemi uygulanmış ise dönem sonu stok değeri yüksek gösterilecek ve mal satış karı, fiyat artışlarından doğan karları da içerecektir. Böylece dönem karı gerçekten daha fazla gözükcektir. LIFO yöntemi uygulanmış ise, dönem sonu stok değeri, piyasa fiyatlarının çok altında bulunacak ve işletmenin gerçek mali durumunu ifade etmeyecektir. Yani, fiyat artışlarından doğan karları en aza indirecektir (ÇETİNER, 1996:198).

Stokların satın alınması veya üretilmesiyle satılması arasında geçen zaman ne kadar uzun olursa, oluşacak fiktif kar miktarı da o kadar fazla olur. Bunun sebebi, stokların alış bedelinin düşük, satış bedelinin ise fiyatlar genel seviyesindeki yükselişe paralel olarak yüksek olmasıdır (ÇİFTÇİ, 1997: 146).

[#] İşletmelerde enflasyon nedeniyle oluşan, gerçek olmayan görünürdeki kar.

Stokların devir hızı, fiktif karların meydana gelmesinde dikkate alınması gereken önemli bir faktördür. Çünkü, stok devir hızındaki değişmeye göre, fiktif karın nominal kar içindeki payı da değişmektedir. Stok devir hızı arttığında nominal kar artmakta, ancak fiktif kar sabit kaldığından nominal kar içindeki payı nispi olarak azalmaktadır. Bunun tersi durumda, yani stok devir hızının düştüğü durumlarda ise fiktif karlar oluşmakta; bu fiktif karın, nominal kar içindeki oranı ise yükselmektedir (ÇİFTÇİ, 1997: 146).

İştirakler; işletmenin doğrudan veya dolaylı olarak diğer işletmelerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği hisse senetlerinin veya ortaklık paylarının izlendiği hesaptır. İştirakler hesabı, bir ortaklıktaki en fazla %50 oranında olan sermaye payları veya oy haklarının izlenmesinde kullanılır (AKDOĞAN ve SEVİLENGÜL, 1997: 189). Bunlar, işletmenin başka bir işletmeye ortak olmak amacıyla edindikleri paylar olduklarından, uzun süreli elde tutulmaları en önemli özellikleridir.

İştirakler, bilançoda elde edildikleri maliyet bedelleriyle gösterilirler. Fiyat artışlarının olduğu bir ortamda, iştiraklerden elde edilen temettü miktarı da artar. Temettü artışına bağlı olarak iştiraklerin değeri de artar. Fakat bunlar, muhasebe kayıtlarında maliyet bedeli ile yer aldıklarından bilançoda gerçek değeri yansıtmaktan uzak kalmaktadırlar (BAKIR, 1999: 132).

Peşin Ödenmiş Giderler; Gelecek dönemlerde yararlanılacak hizmetler için önceden yapılan ödemelerin izlendiği hesap olan peşin ödenmiş giderler hesabı veya diğer bir deyişle gelecek döneme ait giderler hesabı da parasal olmayan varlık öğelerinden biridir. Ancak burada, ödemeyi yapan kimsenin, karşı taraftan gelecek dönemde hizmetin yapılmasını isteme hakkına sahip olması gerekir. Aksi halde yani tutarı sabit olan paranın istenme hakkının olmaması halinde, bu hesabın parasal olmayan değerler arasında yer almayacağı açıktır. Fiyatların sürekli artış gösterdiği dönemlerde, işletme gelecek dönemde yararlanacağı hizmetin bedelini bugünün fiyatı üzerinden ödemiş olacağından, karlı olacak ve hizmetten yararlanıldığı yılda, işletmenin karında, hizmetin cari maliyet fiyatı ile ödemenin yapıldığı dönemdeki maliyet fiyatı arasındaki fark kadar fiktif kar oluşacaktır. Ancak bu etkinin fazla olacağı söylenemez. Çünkü peşin ödenmiş giderler hesabının toplam varlıklar içindeki oransal önemi genellikle çok azdır (YILMAZ, 2000: 24).

Yabancı Paralar ve Yabancı Para ile Tahsil Edilecek Alacaklar; aktifte parasal olmayan değerleri oluştururlar, ancak, enflasyondan etkilenişleri parasal olmayan aktif hesaplarda olduğu gibi değildir. Döviz kurularının ve dövizin ait olduğu ülkedeki fiyatlar genel seviyesinin değişmesi ile durum farklılık göstermektedir. İşletmelerin ellerinde bulundurdukları yabancı para mevcudu ve alacakların reel değeri, milli para değerindeki değişmelere bağlı değildir. Yalnızca yabancı paranın ait olduğu ülkede gerçekleşen fiyatlar genel seviyesi değişmeleri, söz konusu tutarların reel değerlerini değiştirir (GÜCENME, 1999: 51).

Döviz kurunun fiyatlar genel seviyesine paralel olarak değişmesi halinde üç farklı durum ortaya çıkabilir:

- Fiyatlar genel seviyesindeki değişme oranı, döviz kurundaki değişmeye eşit olabilir.
- Fiyatlar genel seviyesindeki değişme oranı, döviz kurundaki değişme oranından büyük olabilir.
- Fiyatlar genel seviyesindeki değişme oranı, döviz kurundaki değişme oranından küçük olabilir.

Her üç durumda da dövizin ait olduğu ülkedeki fiyatlar genel seviyesi değişmedikçe, dövizin satın alma gücü aynı kalmaya devam edecektir. Döviz kurunda ve fiyatlar genel seviyesinde herhangi bir değişme olmadığı halde, dövizin ait olduğu ülkedeki fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen değişmeler karşısında, dövizin nominal değeri aynı kalmasına rağmen, yükselme yönündeki değişmeler gerçek değerini azaltmakta, düşme yönündeki değişmeler ise bu değeri arttırmaktadır. Böyle bir durumda ortaya çıkan değer azalışı veya artışı dikkate alınmamakta ve bunlar bilançoda olduğundan daha yüksek veya daha düşük bir değerle gösterilmektedirler (YILMAZ,2000: 23).

Döviz kurunda ve ülke içindeki fiyatlar genel seviyesinde herhangi bir değişme olmadığı halde, dövizin ait olduğu ülkede fiyatlar genel seviyesi yükselmişse, işletmenin yabancı para mevcudunun satın alma gücü düşmüş ve gerçek değeri azalmıştır. Geleneksel muhasebe bu tür zararları dikkate almaz ve işletme bilançosunda yabancı para mevcudu, yüksek değerle gösterilmiş olur (GÜCENME, 1999: 53).

Verilen Avanslar; işletmenin, sonradan mal ve hizmet maliyetine dönüşecek olan, önceden ödenmiş değerlerinin izlendiği hesaptır. Bu hesap, özelliğine göre parasal veya parasal olmayan varlıklar gruplarından birine dahil edilebilir (ÇİFTÇİ, 1997: 147).

Verilen avansın bir mal veya hizmeti temsil etmesi halinde, bu hesabın parasal olmayan varlıklar arasında yer alacağı kuşkusuzdur (YILMAZ, 2000: 24). Fiyatların sürekli yükseldiği dönemlerde bir mal veya hizmet için verilen avans, teslim tarihinde o mal veya hizmetin gerçek değerini yansıtmayacaktır. Dolayısıyla o mal veya hizmetin teslim tarihindeki cari fiyatı ile önceden ödenen fiyatı arasındaki fark kadar fiktif kar oluşacaktır.

Eğer verilen avans, yalnızca alınacak mal veya hizmet için verilen belirli tutarda bir parayı temsil ediyor ise, bu hesabın parasal varlıklar içinde değerlendirilmesi gerekecektir. Çünkü bu durumda, verilen avansın karşılığında alınacak olan bir mal veya hizmetin maliyeti, artan fiyat seviyesiyle birlikte yükselmektedir. Dolayısıyla verilen para, sadece ileriki dönemde alınacak mal veya hizmetin cari maliyetiyle karşılaştırılacak bir değeri ifade edecektir. Bu durumda enflasyonun etkisiyle nominal değerini muhafaza etmesine karşılık, gerçek değerinde azalma meydana gelecektir (ÇİFTÇİ, 1997: 148).

1.2.1.2. Enflasyonun Bilançonun Pasif Kalemlerine Etkisi

İşletmenin sahip olduğu varlıklarının finansmanında kullandığı değerler, bilançonun kaynak yapısını yani pasifini oluşturur. Bilançonun pasifi, kaynakların elde edilme biçimi ve yabancı kaynaklardan elde edilenlerin geri ödeme süreleri dikkate alınarak üçe ayrılır. Bunlar; Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar, Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar ve Özkaynaklar'dır. Ancak, pasif kalemler de, aktifte olduğu gibi, enflasyondan etkileniş biçimlerine göre parasal ve parasal olmayan kalemler ayrımına tabi tutularak incelenecektir.

a) Enflasyonun Parasal Kaynaklara Etkisi

Parasal kaynaklar, para ile ödenecek, belli bir nominal değere sahip olan yükümlülüklerdir. Fiyatların yükselme gösterdiği enflasyon dönemlerinde, söz konusu yükümlülükler muhasebe kayıtlarında yer alan nominal değerleri ile ödeneceğinden, işletmenin borç yükü azalmaktadır. Ödemeler, söz konusu yükümlülüklerin tahakkuk ettiği tarihteki paranın satın alma gücüyle değil, enflasyondan sonraki daha az satın alma gücüne sahip olan parayla ödenecek ve bu, işletme lehine bir durum yaratacaktır (GÜCENME, 1999: 50).

Enflasyon ortamında, işletmede bulunan parasal varlıklar, satın alma güçlerini kaybederlerken; parasal kaynaklar, satın alma gücü kazancı sağlamaktadırlar. Dolayısıyla, enflasyon ortamında parasal varlıkları parasal kaynaklarından fazla olan işletmeler, parasal kayıp; parasal kaynakları parasal varlıklarından fazla olan işletmeler ise parasal kazanç elde etmektedirler.

Parasal kaynak kalemleri, satıcılara borçlar, banka kredileri, alınan diğer uzun vadeli krediler, tedavüldeki tahviller, gider tahakkukları, alınan depozito ve teminatlar ile borç senetleri olarak sıralanabilir. Bu kalemler, kısa vadeli parasal kaynaklar ve uzun vadeli parasal kaynaklar biçiminde ikiye ayrılarak incelenecektir.

Kısa Vadeli Parasal Kaynaklar; fiyatların arttığı dönemlerde nominal değerlerini koruyan, ancak, reel değerleri fiyat artışları oranında azalan kalemlerdir. Borçlu işletmeler, borçlarını, fiyatların yükseldiği dönemlerde muhasebe kayıtlarında yer alan değerler üzerinden geri ödeyeceğinden, işletmenin reel olarak borç yükü hafifletmekte ve öz varlığında reel olarak bir artış meydana gelmektedir (DOĞAN, 1998: 76). Buna karşılık alacaklı işletmeler ise kayba uğramaktadırlar. Borçlu işletmenin kısa vadeli yabancı kaynaklar kaleminde meydana gelen bu kazanç, bilançonun aktifinde yer alan kısa vadeli alacaklar kaleminden dolayı uğranılan kaybı telafi eder.

Uzun Vadeli Parasal Kaynaklar; devir hızlarının çok az olması sebebiyle, para değerindeki değişimlerden daha büyük oranda etkilenen kalemlerdir. Fiyatların arttığı dönemlerde bu tür yabancı kaynakların reel değerleri azalacağı için, borçlu olan işletmeler sebepsiz bir kazanç elde etmiş olurlar. Ayrıca bu borçlara ait faizler de nominal değerleri üzerinden ödeneceğinden, işletme bu faizlerin reel değerlerinde meydana gelen azalışla ters orantılı olarak da kazanç elde edebilecektir (ÇİFTÇİ, 1997: 152).

Nominal değerleri üzerinden tahsil edilecek olan alacakların, enflasyon dönemlerinde tahsil edilme süresi uzadıkça, enflasyon oranının yüksekliğine bağlı olarak değer kaybının yükseleceği gibi; parasal kalem olan borçların vadesi uzadıkça, değer kaybı da enflasyon oranının yüksekliğine bağlı olarak artacaktır (KOÇSOY, 1999: 33).

b) Enflasyonun Parasal Olmayan Kaynaklara Etkisi

Parasal pasif hesaplar dışında kalan kalemlerin oluşturduğu parasal olmayan kaynak kalemleri, özkaynak hesapları, peşin tahsil edilmiş gelirler, yabancı para birimi ile ödenecek borçlar, alınan avanslar ve amortismanlar biçiminde sıralanabilir.

Özkaynak Hesapları; işletme sahip veya sahiplerinin aktifler üzerindeki haklarını gösterir. Bu, aktif toplamından kısa vadeli ve uzun vadeli yabancı kaynaklar toplamı düşüldükten sonra kalacak kısmı ifade eder (BEKTÖRE v.d, 1999: 27).

Bilançonun pasifindeki parasal olmayan özsermaye kalemlerinin enflasyondan etkileniş derecesi, bunların aktifte kullanılış biçimine ve aktifteki değerlerin fiyat hareketlerinden etkileniş durumlarına bağlıdır. Eğer işletme, özsermayesini, parasal olmayan aktif değerlere yatırmış ise, fiyat yükselmeleri sonucu bunlar değer kazandığı için, bundan özsermaye de olumlu yönde etkilenmektedir(GÜCENME, 2002: 50). İşletmenin özsermayesini, parasal varlıklara yatırması durumunda ise, enflasyonun etkisiyle bu parasal varlıklar satın alma güçlerini kaybedecek, dolayısıyla hem bu parasal varlıklar hem de özsermaye, reel olarak değer kaybedeceklerdir. Bu kayıplar da geleneksel muhasebede dikkate alınmayacağından, işletmenin dönem karı olduğundan fazla görünecek, diğer bir deyişle fiktif kar meydana gelecektir(ÇİFTÇİ, 1997: 150).

Peşin Tahsil Edilmiş Gelirler; içinde bulunulan dönemde ortaya çıkan, ancak, gelecek dönemlere ait gelirlerdir. Peşin tahsil edilmiş gelirler de özsermaye hesapları gibi, kullanılış biçimlerine göre gerçek değerlerini koruyabilmektedirler.

Yabancı Para Birimi ile Ödenecek Borçlar; döviz kurundaki değişmelerle ilişkilidir. Döviz kurlarının yükselmesi halinde, yabancı para birimi ile ödenecek borçların ulusal parayla ifadesinde (nominal değerinde) bir artma olur ve bu artış, mevzuatımıza göre zarar olarak kaydedilir. Oysa gerçek bir zarar olmayabilir(GÜCENME, 2002: 51).

Eğer döviz kurundaki değişme ile fiyat seviyesindeki değişme oranı aynı ise ve borçlanarak sağlanan fon, parasal olmayan değerlere(örneğin stoklara) yatırılmış ise, döviz kuru nedeniyle uğranılan zarar, parasal olmayan aktifteki nominal değer artışıyla karşılanır ve işletme gerçek bir zarara uğramaz. Ancak geleneksel muhasebede, parasal olmayan aktiflerdeki değer artışı dikkate alınmadığından, kur farkı, doğrudan zarar olarak gösterilir ve gerçeklerden uzaklaşmış olur. Öte yandan, aynı şartlar altında borçlanarak sağlanan fonun parasal aktif değerlere yatırılması halinde, işletmenin uğrayacağı zarar, geleneksel gözüken zarardan daha fazla olur(GÜCENME, 2002: 51).

Döviz kuru fiyatlar genel seviyesinden daha fazla artarsa, işletmenin borcunun ülke parasıyla değerindeki artış, yani işletmenin zararı, borçlanılan tutarın parasal olmayan aktiflere yatırılması nedeniyle doğan kıymet artışlarıyla kısmen karşılanır. Geride kalan, işletmenin uğradığı gerçek zarardır. Döviz kurundaki artış, fiyatlar genel seviyesindeki artıştan daha az olursa, borçlanılan tutarla satın alınmış bulunan parasal olmayan bir aktifte, borçlanmadaki zarardan daha fazla miktarda bir değer artışı olacağından, işletme, reel olarak karlı olacaktır. Ancak geleneksel muhasebe değer artışını kayda almadığından, faaliyet sonuçlarına borçta uğranılan fiktif kar kaydedilecektir (GÜCENME, 2002: 51).

Alınan Avanslar; yapılan anlaşmanın özelliğine göre, parasal veya parasal olmayan pasif kalemler içinde yer alabilir. Eğer alınan avansla bir hizmetin yapılması veya bir malın teslimi taahhüt edilmiş ve geçen zaman süresi içinde oluşacak fiyat artışlarından alıcının sorumlu tutulamayacağı kabul edilmiş ise, alınan avansların parasal olmayan pasif kalemler içinde düşünülmesi gerekecektir. Aksi halde, yani fiyat değişmelerinin alıcıya yansıtılması olanağının var olması halinde alınan avanslar, parasal değerler arasında yer alacaktır. Alınan avansların parasal olmayan pasif kalem karakteri taşıması durumunda, fiyatların yükseldiği enflasyon dönemlerinde, yapılması veya teslimi taahhüt edilen hizmet veya malın maliyetlerinde artış olacağından bir zarar ortaya çıkabilecektir. Ancak bu zararın gerçek tutarı, alınan avansın aktifte kullanılış biçimine ve aktifteki varlıkların fiyatlarında oluşacak değişimin büyüklüğüne bağlı olacaktır (AKDOĞAN ve TENKER, 1998: 682).

Amortismanlar; sabit varlıklarda fiziki, teknolojik ve moda gibi çeşitli sebeplerle oluşan değer azalışlarının saptanarak, sabit varlığın ekonomik ömrü boyunca bu azalışları ifade eden masrafların, üretilen mamullerin maliyetlerine yansıtılmasında kullanılan bilanço kalemidir(ÇİFTÇİ, 1997: 151). Amortismanlar, sabit varlığın satın alındığı tarihteki satın alma gücü yüksek para birimi üzerinden belirlendikleri için, enflasyon karşısında para biriminin satın alma gücü azaldıkça, işletmenin brüt karından amortisman fonu olarak ayrılan değerler azalır (AKINCI ve ERDOĞAN, 1995: 308). Bu durum, işletmede fiktif kar oluşmasına neden olur. Ayrıca, bu şekilde ayrılan amortisman fonları, enflasyon dönemlerinde sabit varlığın yenilenmesi için yeterli olamamaktadır.

1.2.2. Enflasyonun Gelir Tablosu Üzerine Etkileri

Gelir Tablosu, işletmenin belirli bir dönemde elde ettiği tüm gelirleri ile bu gelirleri elde etmek için aynı dönemde katlandığı bütün giderlerini ve gelir-gider karşılaştırılması sonucunda elde edilen net kar ya da zararı gösteren mali tablodur.

Günümüzde geleneksel muhasebe ilkelerine göre düzenlenen gelir tablosu, yalnızca fiyatların istikrarlı olduğu dönemlerde gereksinmelere yanıt verebilirse de fiyatların yükseldiği dönemlerde kendisinden beklenen görevleri yerine getiremez. Fiyatlar genel seviyesindeki yükselişlerin gelir tablosuna etkisi kısaca şöyle belirtilebilir: değeri düşmeden önceki para birimi ile ifade edilen maliyet ve gider, değeri düşük para birimi ile ifade edilen satış ve gelir ile karşılaştırılmaktadır. Bu işlem sonucunda hesaplanan kar, maliyet ve giderlerin az gösterilmesinden dolayı , olduğundan yüksek görünecektir (HACİRÜSTEMOĞLU v.d., 1999: 7).

1.2.2.1. Enflasyonun Gelir Kalemlerine Etkisi

İşletmenin özkaynaklarında artışa neden olan işlem olarak ifade edilen gelir (BEKTÖRE v.d, 1996: 248), bir muhasebe dönemi içinde işletmenin ana faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmetlerin peşin veya kredili satışları ile, ana faaliyet konusu dışında kalan yan faaliyetlerden elde ettiği nakit ve alacakların toplamıdır (GÜCENME, 1993: 28).

Gelir tablosunda gelir kalemleri, kaynakları bakımından üç kısımda gösterilir. Bunlar; ana faaliyet gelirleri, diğer faaliyetlerden elde edilen olağan gelirler ve olağandışı gelirlerdir.

a) Ana Faaliyet Gelirleri

İşletmenin ana faaliyet konusu olan mal veya hizmetlerin satışından elde ettiği gelirlerdir. Fiyatların arttığı dönemlerde, işletmenin sattığı mal veya hizmetlerin piyasa fiyatları da artacağından, satış hasılatı da buna bağlı olarak artacaktır. Fiyatların düştüğü dönemlerde ise, bunun tersi gerçekleşir. Bu artış veya azalışların reel olup olmadığı, satılan mal miktarı ve paranın satın alma gücündeki değişikliklerin dikkate alınmasıyla tespit edilebilir (ÇABUK ve LAZOL, 1998: 270). Örneğin, ilk bakışta işletmenin döneme ilişkin satış tutarlarında, geçmiş yıllara göre önemli artışlar olduğu görülüp, olumlu bir izlenim edinilebilir. Oysa, fiyat hareketleri göz önünde bulundurulduğunda, aslında satış tutarlarındaki artışın fiyattaki artıştan kaynaklandığı, miktardan dolayı herhangi bir artışın olmadığı görülebilir (AKDOĞAN ve TENKER, 1998: 686).

b) Diğer Faaliyetlerden Elde Edilen Olağan Gelirler

İşletmenin ana faaliyet konusu dışındaki çeşitli faaliyetlerinden elde ettiği gelirlerdir. İşletmelerin iştiraklerinden, bağlı ortaklıklarından elde ettikleri temettü ve faiz gelirleri (iştirak gelirleri), verilen borçlar ve alınan tahviller karşılığı elde edilen faizler, kambiyo karları, menkul kıymet satış karları, bu gruba girmektedir.

İştirak gelirleri, fiyatların yükselmesi sonucu artmaktadır. Bunun sebebi, enflasyonun nominal karları artırması ve işletmelerin bunu ortaklıklarına kar payı olarak dağıtmasıyla, iştirak payları ve hisse senetleri değerlerinin artması ve dolayısıyla piyasa fiyatlarının yükselmesidir (ÇİFTÇİ, 1997: 153).

Alınan faiz ve komisyonlar, verilen borçlar ve alınan tahviller karşılığı olarak sağlanan faizler, fiyat yükselmeleri sonucunda gerçek değerlerini kaybederler. Enflasyonda borçlunun borç yükü değişmeyeceğinden, borç tutarının belirli bir yüzdesi olarak hesaplanan faiz tutarı da artmayacaktır. Dolayısıyla, alınan faizlerin enflasyon dönemlerinde nominal değerleri değişmezken, gerçek değerlerinde kayıplar ortaya çıkmaktadır (YILMAZ, 2000: 30).

c) Olağandışı Gelirler

İşletmenin olağan faaliyetlerinden bağımsız olan ve bu nedenle arızı nitelik taşıyan duran varlıkların satışlarından elde edilen karlar ile olağandışı olay ve gelişmeler nedeniyle ortaya çıkan gelirlerin yer aldığı gruptur (AKDOĞAN ve SEVİLENGÜL, 1997: 474).

Duran varlıkların satışından elde edilen gelirler , enflasyon dönemlerinde gerçek değeri göstermemektedir. Zira duran varlıklar, maliyet değerleri üzerinden gösterilmekte ve amortismanları maliyet değerleri üzerinden hesaplanmaktadır (ÇETİNER, 1996: 199).

1.2.2.2. Enflasyonun Gider Kalemlerine Etkisi

Gider, gelir sağlamak amacıyla yapılan aktif tükenmelerdir (GÜCENME, 1993: 29). Gelir tablosunda yer alan gider kalemleri, satılan mal maliyeti, faaliyet giderleri, diğer faaliyetlerden doğan olağan giderler, finansman giderleri ve olağandışı giderlerdir.

a) Satılan Malın Maliyeti

Dönem içinde alıcılara satılan veya devredilen mal ve hizmetlerin üretimi ya da satın alınması için yapılan tüm giderlerdir (AKDOĞAN ve SEVİLENGÜL, 1997: 442). İşletmenin üretim, ticaret ve hizmet işletmesi olması hallerinde sırasıyla satılan mamuller maliyeti, satılan ticari mallar maliyeti ve satılan hizmet maliyeti gibi farklı isimler alan satılan malın maliyeti, enflasyonun etkilediği en önemli maliyet kalemidir.

Satılan malın maliyetinin unsurlarını oluşturan, hammadde, mamul stok ve yarı mamul stokları, maliyet değeriyle muhasebe kayıtlarında yer aldığından, karın olduğundan fazla çıkmasına yani fiktif kara neden olacaktır (DOĞAN, 1998: 77).

Üretim işletmeleriyle ilgili olarak, üretim giderleri içerisinde yer alan işçilik giderleri, birçok ülkede genellikle toplu sözleşmelerle tespit edilmektedir. Buna rağmen, enflasyonun hakim olduğu ülkelerde toplu sözleşmelerle tespit edilen işçi ücretleri, enflasyon düzeyiyle aynı oranda artış sağlayamadığından, işletme açısından bir maliyet unsuru olarak gerçeği yansıtmaktan uzak kalmaktadır (BAKIR, 1996: 135).

İmalat giderleri içinde yer alan önemli bir gider türü niteliğindeki amortismanlar için de benzer bir durum söz konusudur. Ayrılan ve sonuç hesaplarına yansıtılarak işletmenin karlılık durumunu etkileyen amortismanlar, iktisadi kıymetlerin gerçek değerleri üzerinden ayrılmadığından, aynı olumsuz etki bunlar için de geçerlidir (BAKIR, 1996: 135).

b) Faaliyet Giderleri

İşletmenin faaliyetlerini yerine getirebilmek için yaptığı giderlerdir. Doğrudan üretimle ilgileri yoktur. Tüm işletme faaliyetlerinin aksamadan yürüebilmesi için yapılması zorunlu giderlerdir.

Bu giderlerin enflasyondan etkilenme dereceleri farklı farklı olacaktır. Araştırma geliştirme giderleri, pazarlama satış ve dağıtım giderleri ile genel yönetim giderleri, fiyat hareketlerini yakından izledikleri için sonuç hesaplarında pek etkili olmazlar. Diğer taraftan personel ücretleri ve amortismanlar, olması gerekenden az görüneceğinden sonuç hesaplarında daha etkili olacaklardır. Sonuçta fiktif karların oluşmasına yol açacaklardır (YILMAZ, 2000: 31,32).

c) Diğer Faaliyetlerden Doğan Olağan Giderler

İşletmenin yan faaliyet konusuna giren işlemleri nedeniyle katlandığı giderlerdir. Bu gider grubunda yer alan kambiyo zararları, menkul kıymet satışı nedeniyle uğranılan zararlar ve komisyon giderleri gibi kalemler de diğer giderler gibi maliyetleri ile gösterildiklerinden karı arttırıcı etki yaparlar. Ancak genel olarak işletmelerde bu tür giderler ana faaliyet konusundan doğan giderler kadar büyük tutarda olmazlar. Bu nedenle literatürde bu gider grubunun enflasyon dönemlerinde, kar üzerindeki etkilerine fazla yer verilmemektedir.

d) Finansman Giderleri

İşletmenin kısa ve uzun vadeli olarak aldığı borçlara karşılık ödediği faizleri gösterir. Faiz giderleri, sabit oranlar üzerinden hesaplandıkları için işletmeye enflasyon döneminde kazanç sağlarlar. Fiyatların düşük olduğu dönemde saptanan faizler, fiyatların yükseldiği enflasyon döneminde eski düşük tutarında kalacak ve işletme daha fazla ödemekten kurtularak dolaylı kazanç elde edecektir.

e) Olağandışı Giderler

Olağandışı gelirler gibi işletmenin ana faaliyet konusu ile ilgili olmayan başka bir ifadeyle olağan faaliyetlerden bağımsız olan ve bu nedenle süreklilik arz etmeyen giderlerdir.

Bu giderler de fiyat hareketlerinden değişik biçimlerde etkilenirler. Örneğin, geleneksel muhasebe ilkelerine göre sabit varlık satış zararları, olması gerekenden az gösterilmekte ve fiktif kar oluşmakta; buna karşılık faiz giderleri, değişmez oranlar üzerinden ödendiğinden, işletme kazanç elde etmiş olmaktadır (ÇİFTÇİ, 1997: 154).

1.2.2.3. Enflasyonun Karlılığa Etkisi

Mali tablolar aracılığıyla üçüncü kişilere işletme ile ilgili olarak aktarılan en önemli veri, karıdır. Kar rakamı, yukarıda bahsedilen tüm bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin enflasyondan etkilenmelerine bağlı olarak değişmektedir.

Kar, değişik yönlerden farklı yaklaşımlara göre tanımlanabilmektedir. Bilanço (özsermaye) yaklaşımına göre kar; işletmeden çekilen ve konan değerler hariç olmak üzere, belirli bir dönemde, işletmenin dönem sonu özsermayesi ile dönem başı özsermayesi arasındaki farktır. Gelir yaklaşımına (gelir ve giderlerin eşleştirilmesi) göre ise karın tanımlanmasında ; gelir ve gider akımları dikkate alınmaktadır. Bu yaklaşıma göre karın saptanmasında gelir ve giderlerin doğuşu ile ilgili ilkeler önem taşımaktadır (AKDOĞAN, 1997: 28).

Kar, ne şekilde hesaplanırsa hesaplanırsın, fiyatlar genel seviyesindeki artışlardan etkilenmektedir. Enflasyon dönemlerinde, işletmede, olduğundan düşük değerle gösterilen maliyetler ile gerçek değerlerini yansıtan gelir kalemlerinin karşılaştırılmasına bağlı olarak fiktif karlar oluşmaktadır. Bu karlar üzerinden devlete vergi, ortaklara da kar payı vermek durumunda olan işletmeler, sermaye kayıplarına uğramakta ve bir süre sonra faaliyetlerine son vermek zorunda kalabilmektedirler.

Kısaca özetlemek gerekirse, fiyatlar genel seviyesinin hızla arttığı dönemlerde, paranın satın alma gücünün değişmeyeceği ve sabit kalacağı varsayımına dayanan geleneksel muhasebe ilkeleri, fiktif karın oluşumuna, dağıtılmasına ve dönen varlıkların zamanla tükenmesine yol açmaktadır. Bu nedenle gerek bilançonun gerekse gelir tablosunun fiyatlar genel seviyesindeki değişimler dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi ve analizinin bundan sonra yapılması zorunlu olmaktadır (KOÇSOY, 1999: 38).

1.3. ENFLASYONUN MALİ TABLOLAR VE MUHASEBE BİLGİLERİNE YAPTIĞI ETKİLERİN DOĞURDUĞU SONUÇLAR

Muhasebenin ana amacı, işletme için finansal sonuçlar doğuran olay ve işlemlere ilişkin verileri, sistemli bir biçimde miktar ve tutar olarak toplamak ve bu verileri, işletme birimi ile ilgisi olan kişilerin amaç ve gereksinimlerini göz önünde bulundurmak suretiyle sınıflandırıp işlemek ve ulaştığı sonuçları, söz konusu kişilere mali tablolar ile sunmaktır (ARAS, 1998: 26). Fiyatların istikrarlı olduğu dönemlerde muhasebe bilgileri ve mali tablolar gerçeği yansıtmaya gücüne sahip, anlamlı ve yararlı iken enflasyon dönemlerinde değildir. Enflasyon, muhasebe bilgilerinin ve mali tabloların olduğundan farklı görünmesine yol açar. Bu durum, işletme yöneticilerini işletme ile ilgili her tür kararda yanılgılara sürükleyebilir. İşletmenin durumuyla ilgilenen yatırımcılar, ortaklar, kreditorler, devlet, v.b. kişi ve kurumlar ise, bu mali tablolardan gerektiği gibi yararlanamayabilir ve işletme ile ilgili yanlış kararlar alabilirler. Enflasyonun muhasebe bilgilerine ve mali tablolara yaptığı etkiler sonucunda ortaya çıkan sonuçlar, aşağıda incelenecektir.

1.3.1. Mali Tabloların Kullanılabilirliğinin Azalması

1.3.1.1. Mali Tabloların Anlamını ve Yararlılığını Yitirmesi

Mali tablolar, ilgili bütün kişi ve kurumlar için (işletme yöneticileri, ortaklar, kredi verenler, devlet, sendikalar, halk vb.) işletmelerin durumlarını değerlendirmede çok önemli bir fonksiyona sahiptirler. Planlama ve denetim amaçları için kullanılan birer tahlil aracı olma niteliğine sahip bu raporlar, söz konusu amaçlara hizmet ettikleri oranda değer kazanırlar (ÇİFTÇİ, 1997: 140). Mali tabloların bu amaçları yerine getirebilmeleri için bir takım nitelikler taşımaları gerekmektedir.

Mali tablolarda bulunması gereken en önemli nitelik “anamlı olma” niteliğidir. Finansal bilgiler, kendisinden beklenen amaçları gerçekleştirebilmek için sunulduğu dönemin ekonomik etkilerini taşımali, diğler bir ifade ile anlamlı olmalıdır. Mali tabloların dayandığı niteliklerin diğeri ise “para ile ölçme” dir. Bu nitelik, para ile ölçülebilen ekonomik olay ve işlemlerin muhasebeye ortak bir ölçü birimiyle yansıtılmasını ifade eder. Ayrıca, varlıkların maliyet bedeli ile mali tablolara yansıtılmasını ifade eden “maliyet esası” da önemli bir niteliktir.

Bu temel ilkelere bağı kalınarak hazırlanan mali tablolar, para değerinde önemli değışmelerin olmadığı dönemlerde görevlerini yerine getirmektedirler. Geleneksel değışleme yöntemleri, paranın değerinin değışmez olduğu varsayımına dayanmaktadır. Para değerindeki değışmeleri dikkate almadığı için de mali tablolarda yer alan kalemlerin, gerçek değerlerinden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Gerçek değerleriyle gösterilemeyen kalemler ise mali tabloların anlamsızlaşmasına, doğruluk ve gerçeklik payının azalmasına dolayısıyla mali tabloların yararlılıklarını yitirmesine sebep olmaktadır. Sonuçta bu mali tablolara dayalı olarak işletmelerin mali bünye ve faaliyet sonuçları hakkında yapılacak analiz ve değılendirmelerde yanılığlara düşülebilmekte, yanlış kararlar alınabilmektedir (AYDIN, 1996: 118).

1.3.1.2. Mali Tabloların Çeşitli Dönemler Arası Karşılaştırmalarının Anlamsızlaşması

Mali tablolar düzenlenirken dikkat edilmesi gereken karşılaştırlabilirlik ilkesine bağı olarak farklı dönemlere ait mali tablolar aynı yöntemlerle hazırlanarak, gerekli nitelikleri taşımalıdır. Çünkü, farklı dönemlere ait tabloların karşılaştırılması ile edinilecek bilgiler mali analiz açısından büyük önem taşımaktadır. Mali tablolar, dönemden döneme aynı muhasebe ilkeleri ve yöntemleri kullanılarak düzenlenmeli başka bir ifadeyle devamlılık ilkesine uygun olmalıdır.

Ayrıca karşılaştırma için paranın dönem başı ve sonundaki değeri de önem taşımaktadır. Mali tablolar, muhasebenin para ölçüsü kavramı gereği ulusal para birimi üzerinden düzenlenir. Tabloların karşılaştırılmasından anlamlı sonuçlar çıkarılabilmesi ise tablolarda yer alan verilerin dayandığı paranın dönemler itibariyle aynı satın alma gücünü korumasına bağlıdır (SAYARI, 1999: 11). Fiyatların sürekli artış gösterdiği dönemlerde paranın dönem başındaki değeri dönem sonundaki değerine eşit olmamaktadır. Eşit olmayan parayla ifade edilmiş mali tabloların birbirleriyle karşılaştırılması ise anlamsız sonuçlar vermektedir.

1.3.2. Muhasebe Bilgilerinin Yararlılığının Azalması Sonucu Doğan Yanlış Kararlar ve Uygulamalar

1.3.2.1. Sermaye Yapısının Bozulması

İşletmelerde sabit sermaye ve işletme sermayesi olmak üzere iki tür sermaye yapısı mevcuttur. Enflasyon, bu iki sermaye türünü de etkilemektedir.

Bina, makine ve teçhizat gibi yatırımları kapsayan sabit sermayenin (MORGİL, 1989: 29), enflasyondan etkilenişi, ayrılan amortisman tutarıyla ilgilidir. Sabit sermayeyi oluşturan unsurlar için maliyet bedeli üzerinden ayrılan amortisman miktarı, enflasyon ortamında, bunların yenilenmesi için yeterli olmamakta ve bu da sermaye kaybına yol açmaktadır.

Enflasyon, mal ve hizmet üretimi için kullanılan işletme sermayesi (MORGİL, 1989: 29) ihtiyacını arttırmaktadır. Çünkü enflasyon dönemlerinde, satışı yapılan malların, yerine konulması daha fazla harcama yapılmasını gerektirecek, dolayısıyla işletmelerin kullandıkları sermaye ihtiyacı artacaktır (BAKIR, 1996: 127).

Ayrıca, cari gelirler ve cari maliyetler karşılaştırılamamakta fiyatların arttığı dönemlerde maliyetlerin olduğundan az görünmesi sebebiyle, geleneksel muhasebe verilerinde gerçek kar olmayan bir tutar, kar olarak gözükmektedir. İşletmelerin gerçek olmayan bu kardan vergi ödemek zorunda kalmaları ve aynı zamanda yine bu karlar üzerinden kar dağıtımını yapmaları, her iki sermaye yapısının da erimesine neden olmaktadır.

1.3.2.2. Enflasyon Vergisi Alınması

Enflasyon dönemlerinde işletmeler, fiktif kar elde etmektedirler. Bunun temel nedeni gelirlerin değeri düşük parayla, amortismanlar gibi maliyetlerin de değeri yüksek parayla ifade edilmeleridir (YÜKSEL, 1997: 14).

İşletmeler elde ettikleri bu fiktif karlar üzerinden vergi vermek durumunda kalmaktadırlar. Enflasyon nedeniyle işletmelerin gerçek kazançlarından daha fazla vergi matrahı oluştuğundan bazı yazarlarca bu vergi, “enflasyon vergisi” olarak nitelendirilmektedir. İşletmeler, bu gerçek olmayan kar üzerinden vergi vermelerinin yanında kar dağıtımını da yapmaktadırlar.

Böylece, enflasyon vergisi, hem işletmelerin finansal yapısını zayıflatmakta hem de gelir dağılımını bozmaktadır (TUNCER, 1989: 35).

1.3.2.3. Yanlış Fiyatlandırma Kararları Alınması

Enflasyon dönemlerinde, ürünün maliyetini oluşturan giderlerin enflasyondan etkilenerek gerçek değerleriyle ifade edilememeleri sonucu, maliyetler de gerçek olarak belirlenememektedir (KOÇSOY, 1999:23). Bu da satış fiyatının hesaplanmasını güçleştirmekte ve işletmelerin yanlış fiyatlandırmalar yapmalarına neden olmaktadır.

1.3.2.4. Yatırımların Erteleenmesi Ve Yanlış Yatırım Kararları Alınması

Bir risk ve belirsizlik ortamı olarak algılanan enflasyon ortamı, işletmelerin yanlış yatırım kararları almalarına veya yatırımlarını ertelemelerine neden olmaktadır.

Enflasyon dönemlerinde mal ve hizmetlerin fiyatları yükselmekte, ancak bu mal ve hizmetlerin taleplerinin fiyat ve gelir esneklikleri farklı olduğu için, enflasyonist süreç içinde ve kısa dönemde bazı malların karlılığı artmakta, bazı malların karlılığı azalmaktadır (MORGİL, 1989: 28). Bu nedenle bazı işletmeler, enflasyon dönemlerinde uzun vadeli yatırımlar yapmaktan çekinirken, bazıları, kısa dönemde karlılığı artan mamullere aldanarak yanlış yatırım kararları alabilmektedirler.

1.3.2.5. Verimliliğin Düşmesi

İşletmelerin enflasyon dönemlerinde uzun dönemli planlar ve buna bağlı olarak etkin yatırım yapamamaları, yöneticilerin fiktif karların etkisine kapılarak işlerine gereken önemi vermemeleri, verimliliği düşüren faktörlerdir.

Ayrıca enflasyon dönemlerinde, işletmelerin, kaynaklarını enflasyondan etkilenmeyen reel değerlere kaydırma eğilimleri, işletmelerde normal faaliyeti yürütecek miktarın ötesinde, bir sabit kıymet varlığının ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu durum, verimliliği etkilediği gibi, işletmeyi iktisadi açıdan değerli olmayan üretim araçları topluluğu haline getirecektir (KOÇSOY, 1999: 27).

BÖLÜM SONU NOTLARI

- KARLUK, Rıdvan** (1999); **Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim Yapısal ve Sosyal Değişim**; 6. Baskı; Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.; İstanbul.
- UZUN, Kemal** (1999); “Enflasyonun Mükellefler Üzerindeki Etkisi ve Vergi Kanunlarında Yer Alan Mükellefleri Enflasyona Karşı Koruyan Tedbirler”; **Vergi Dünyası**, Sayı:210, s.71-84.
- YILMAZ, Rifat** (2000); **İşletmelerin Enflasyonun Etkilerinden Korunmasında Vergi Uygulamalarının Etkileri ve Enflasyon Muhasebesinin Uygulanmasını Sınırlayan Faktörler- Eskişehir Bölgesinde Bir Anket Araştırması**, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- AYBOĞA, Hanifi** (1999); “Mamul Maliyetlerinde Enflasyonist Etkiye Vergisel Önlemler ve Enflasyon Muhasebesi (I)”; **Mükellefin Dergisi**, Sayı:79, s.105-117.
- PEHLİVAN, Osman** (1993); “Enflasyonun Vergi Sistemi Üzerindeki Etkisi”; **Vergi Dünyası**, Sayı:137, s.44-60.
- HACİRÜSTEMOĞLU, Rüstem** (1997); **Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları TMS-2 Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama**; Dizgi Baskı; İstanbul.
- KOÇSOY, Murat** (1999); **Enflasyonun Finansal Tablolar ve Maliyetler Üzerindeki etkilerinin Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Düzeltilmesi ve Bir Uygulama**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- ARZOVA, S.Burak** (1996); “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bunları Gidermeye Yönelik Öneriler”; **Vergi Sorunları**, Sayı:89, s.85-93.
- HACİRÜSTEMOĞLU R., İBİŞ C. ve GÖKÇEN G.**(1999); **Beş Yüz Büyük Sanayi İşletmesinde Enflasyon Muhasebesi Uygulama Araştırması**; Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., Yayın No:531; İstanbul.
- ÇİFTÇİ, Yavuz** (1997); “Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri”; **Vergi Sorunları**, Sayı:109, s.138-167.
- GÜCENME, Ümit** (1993); **Ticaret İşletmelerinde Muhasebe ve Envanter İşlemleri**; Uludağ Üniversitesi Basımevi; Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No:74; Bursa.
- AKDOĞAN N. ve SEVİLENGÜL O.** (1997); **Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği’ ne Göre Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**; 8.Baskı; Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayınları; Ankara.

- AKINCI N. ve ERDOĞAN N. (1995); Finansal Tablolar ve Analizi; 4. Bası; Fakülteler Kitabevi Barış Yayınları; İzmir.**
- BEKTÖRE S., BENLİĞİRAY Y. ve ERDOĞAN N. (1997); Envanter Bilanço; Birlik Ofset Yayıncılık; Eskişehir.**
- GEREK, Neşe (1999); Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Standardı (TMS-2) ve Türkiye’ de Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermeye Yönelik Yapılan Yasal Düzenlemeler, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.**
- ÇETİNER, Ertuğrul (1996); İşletmelerde Mali Analiz; 3. Baskı; TÜTİBAY; Ankara.**
- BAKIR, Mehmet (1996); “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Gidermede Vergisel Bir Çözüm-1”; Vergi Sorunları, Sayı:96, s.125-137.**
- GÜCENME, Ümit (1999); Mali Tablolar Analizi; 2. Baskı; Marmara Kitabevi; Bursa.**
- DOĞAN, Zeki (1998); “Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Düzeltilmesi”; Mükellefin Dergisi, Sayı:64, s.74-94.**
- BEKTÖRE S., ÇÖMLEKÇİ F. ve SÖZBİLİR H. (1999); Mali Tablolar Analizi; Birlik Ofset Yayıncılık; Eskişehir.**
- GÜCENME, Ümit (2002); “İşletmelerin Finansal Krizden korunması İçin Bir Önlem: Enflasyon Muhasebesi”; MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:13, s.48-53.**
- AKDOĞAN N. ve TENKER N. (1998); Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri; 6. Baskı; Gazi Kitabevi; Ankara.**
- BEKTÖRE S., SÖZBİLİR H. ve BANAR K. (1996); Muhasebe İlkeleri ve Uygulaması; Birlik Ofset Yayıncılık; Eskişehir.**
- ÇABUK A. ve LAZOL İ. (2000); Mali Tablolar Analizi; Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No:154; VİPAŞ A.Ş. Yayın Sıra No:30; Bursa.**
- AKDOĞAN, Nalan (1997); “Enflasyon Muhasebesi İle Gerçek Karın Saptanması ve Fazla Vergi Ödenmesinin Önlenmesi”; MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Sayı:7, s.28-34.**
- YÜKSEL, Ahmet (1997); Enflasyon Muhasebesi; Literatür Yayıncılık; İstanbul.**

ARAS, Şenel (1998); Enflasyon Dönemlerinde Finansal Tabloların Düzenlenmesi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

AYDIN, Davut (1996); “Enflasyonun Vakıf Mali Raporlarına Etkileri”; **Açıköğretim Dergisi,** Cilt: 2, Sayı:1, s.117-124.

SAYARI, Mehmet (1999); “Enflasyonun Mali Analiz Üzerindeki Etkisi”; **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi,** Cilt:1, Sayı:3, s.11-24.

MORGİL, Orhan (1989); Enflasyon Ortamında İşletme Politikaları Enflasyon Muhasebesi; İstanbul Mülkiyeliler Vakfı Yayını; İstanbul

TUNCER, Selahattin (1989); “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri”; **İstanbul Sanayi Odası Dergisi,** Sayı:286, s.33-36.

2. BÖLÜM

ENFLASYONUN MALİ TABLOLARA ETKİLERİNİN AZALTIMI ÇABALARI VE MALİ ANALİZ AÇISINDAN ÖNEMİ

2.1. ENFLASYON MUHASEBESİ

2.1.1. Enflasyon Muhasebesinin Tanımı ve Amaçları

Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, mali tabloların tarihsel maliyet üzerine kurulu olmasını gerektirmektedir (KULU, 2000: 70). Dolayısıyla tarihi maliyetler muhasebesi (geleneksel muhasebe), evrensel nitelik kazanmış, temel ilkelere oturtulan muhasebe türüdür. Bu muhasebe anlayışı, muhasebe kayıtlarının maliyet bedeli esasına göre muhasebeleştirilmesini öngörür. Bu muhasebede para, ortak bir değer ölçüsüdür ve paranın kendi değerinin değişmezliği bir veri olarak alınmaktadır (DOĞAN, 1995: 103). İşletmenin belirli bir andaki mali durumunu ve faaliyetlerinin sonucunu, para biriminin daima sabit değerinde ve aynı satın alma gücüne sahip olduğu varsayımıyla sunan (ÇİFTÇİ, 1997: 140) ve değişen para birimini dikkate almayan geleneksel muhasebe, fiyatların istikrarlı olduğu dönemlerde yararlı mali tablolar sunarak sosyal sorumluluk kavramının verdiği kamuyu aydınlatma görevini yerine getirebilmekte ancak, fiyatların değiştiği ekonomik koşullarda yetersiz kalmaktadır.

Geleneksel muhasebe; enflasyon dönemlerinde, fiyat değişmelerini gözardı ettiği için, mali tablolardaki bilgilerin anlamını yitirmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla işletme ile ilgilenen grupların gereksinmelerine yanıt verememektedir. Enflasyon dönemlerinde mali tablolardan en iyi biçimde yararlanabilmek için, enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkilerinin giderilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, geleneksel muhasebeyle hazırlanan verileri düzelterek enflasyon dönemlerinde doğru, anlamlı, yararlı ve güvenilir bilgiler sunmayı amaçlayan enflasyon muhasebesi uygulamaları geliştirilmiştir.

Enflasyon muhasebesi; “ enflasyonun, muhasebenin temel kavramlarından olan, para ile ölçme kavramının uygulanması esnasında, muhasebeleştirme ve raporlamada ortaya çıkardığı olumsuz etkileri gidermeye yönelik, sistematik muhasebe işlemleri bütünü” (SATIR v.d, 1998: 108) olarak tanımlanabilir.

Diğer bir ifadeyle enflasyon muhasebesi; fiyat değişmelerini, tarihi maliyetlerle değerlendirilmiş işletme varlık ve borçlarına yansıtan bir sistemdir. Bu sistem, enflasyonun işletme varlık ve borçları üzerindeki etkilerini gidermek ve işletme sonuçlarının gerçek değeriyle hesaplanmasını sağlamak amacıyla geliştirilmiştir (AVCILAR ve TUAN, 1996: 135).

Enflasyonu muhasebe ile birleştiren bir çalışma olan enflasyon muhasebesi (HACIRÜSTEMOĞLU, 1997: 16) ; tarihi maliyetlerle ifade edilmiş işletme değerlerine fiyat artış endekslerinin uygulanmasıyla, bu işletme değerlerinin güncel rakamlarla ifade edilmesine olanak veren muhasebe sistemi şeklinde de tanımlanabilir (ÇELİK, 2001: 82).

Yüksek enflasyon dönemlerinde mali raporlama olarak enflasyon muhasebesi ise; enflasyonun mali tablolar üzerinde yarattığı bozulmayı gidermek amacıyla geliştirilmiş olan muhasebe modelidir (AYBOĞA, 1999: 107).

Enflasyon muhasebesi, geleneksel muhasebe uygulamaları sonucu elde edilen muhasebe veri ve bilgilerini kullanır. Veri ve bilgi üretme aşamasında yer alan bir muhasebe sistemi değildir. Enflasyon muhasebesi, geleneksel muhasebenin üretim sunduğu veri ve bilgileri güncelleştirir. Bu işlemi; maliyetleri, cari maliyetler düzeyine getirip, cari maliyetlerle cari gelirleri karşılaştırarak yapar. Böylece, işletmenin gerçek durumunu ilgililere yansıtmış olur.

Enflasyon muhasebesi, işletmenin gerçek faaliyet sonucunu, ekonomik ve finansal açıdan gerçek durumunu gösterme amacı ile birlikte işletme sermayesinin korunmasını da hedef alır (ÇİFTÇİ, 1997: 158). Cari maliyetler ile cari gelirleri karşılaştırarak işletme sermayesinin satın alma gücü veya üretim gücü yönünden korunmasını sağlar (AKINCI ve ERDOĞAN, 1995: 317). Çünkü işletme sermayesinin nominal olarak korunmasını amaçlayan geleneksel muhasebe, bu yönüyle, enflasyon ortamında işletme faaliyetlerinin sürdürülebilmesi açısından yeterli olamamaktadır. Enflasyon muhasebesi ile işletmelerin asıl amacı olan işletme sermayesini korumak ve arttırmak gerçekleştirilmiş olmaktadır.

Enflasyon muhasebesinin faydaları şu şekilde sıralanabilir:

- Mali tabloların ilgililer için daha anlamlı ve yararlı olmasını sağlar. Böylece hem yöneticilerin hem de işletme ile ilgili diğer kişilerin mali tablolara dayanarak alacakları tüm kararların doğruluk payı artmaktadır.

- Mali tabloların enflasyon nedeniyle oluşan karlardan arındırılmasını sağlar.
- Vergilendirme, gerçek kar üzerinden yapılır ve gerçekte olmayan bir kar rakamının dağıtılması önlenmiş olur. Böylece, özsermayenin reel olarak korunması sağlanır. Oto finansman imkanı sağlar
- Finansman maliyetini azaltır ve işletmelerin nakit yetersizliğini bir ölçüde azaltabilir (ARAS, 1998: 29).
- Mali tabloların homojen, diğer bir ifadeyle karşılaştırılabilir hale gelmesini sağlar.

2.1.2. Enflasyon Muhasebesi Modelleri

Enflasyon muhasebesi, ekonomik ve finansal güncelleştirme etkinliğini gerçekleştirirken değişik ekonomik parametreleri kullanmak durumundadır. Bu değişik parametrelerin kullanılması enflasyon muhasebesi modellerini çeşitlendirmiştir (AKINCI ve ERDOĞAN, 1995: 317). Bu modeller, ya fiyatlar genel seviyesinden ya da özel fiyatlar seviyesinden hareket edilerek geliştirilmiştir. Fiyatlar genel seviyesi dikkate alınarak oluşturulan modeller, geleneksel muhasebenin değerlendirme esaslarını benimsemişler ancak, ölçü birimi olarak paranın nominal değerini değil satın alma gücünü esas almışlardır. Özel fiyatlar seviyesiyle ilgili olan modeller ise geleneksel muhasebenin kullandığı ölçü birimi olan paranın nominal değerini benimsemişler, değerlendirme esasını değiştirmişlerdir. Geleneksel muhasebenin kullandığı tarihi maliyetlere dayalı değerlendirme esasını yerine cari maliyetlere dayalı değerlendirme esasını oluşturmuşlardır.

Ancak hem fiyatlar genel seviyesini hem de özel fiyatlar seviyesini temel alan modellerin birbirlerine karşı çeşitli üstünlükleri ve zayıflıkları vardır. Bu nedenle her iki modelin üstünlüklerini bünyesinde toplayan entegre bir model geliştirilmiştir. Böylece, sadece fiyatlar genel seviyesindeki ya da sadece özel fiyatlar seviyesindeki değişmelerin etkileri değil enflasyonun tüm etkileri mali tablolara yansıtılmış olacaktır. Bu model, ölçü birimi olarak paranın satın alma gücünü, değerlendirme esasını da cari maliyetlere dayalı değerlendirme esasını benimsemektedir. Dolayısıyla tarihsel maliyetler muhasebesinin hiçbir yönünü bünyesinde barındırmamaktadır.

Aşağıdaki tablo, yukarıdaki açıklamaları özetlemek üzere düzenlenmiştir

Cizelge 1. Fiyat Değişikliğinin Finansal Bilgiler Üzerindeki Etkisini Yansıtmak Üzere Geliştirilen Muhasebe Modellerinin Kullandıkları Para Biriminin Değeri ve Değerleme Esasları Bakımından Tarihi Maliyetler Muhasebesi ile Karşılaştırmalı Olarak Sunuluşu

Ölçü Birimi (Türk Lirası)	Değerleme Esası	
	Tarihi Maliyet	İkame Maliyet
Nominal Değer	Tarihi Maliyetler Muhasebesi	Özel Fiyatlar Seviyesi Muhasebesi: İkame Maliyeti Muhasebesi
Reel Değer Satın Alma Gücü	Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi	Entegre Muhasebe Modeli

Kaynak: YÜKSEL, Ahmet (1997); **Enflasyon Muhasebesi**; Literatür Yayıncılık; İstanbul, s.23.

Yukarıda bahsedilen modellerden her biri, işletme sermayesini farklı açılardan korumayı amaçlar. Sermayenin korunması kavramının farklılığı, kar tanımını da değiştirmektedir. Özsermayenin korunması, muhasebe literatüründe üç şekilde ele alınmaktadır:

1. İşletme sermayesinin “nominal” olarak korunması.
2. İşletme sermayesinin “satın alma gücü” olarak korunması.
3. İşletme sermayesinin “üretim gücü” olarak korunması.

Geleneksel muhasebe, işletme sermayesinin nominal olarak korunmasıyla ilgilenir. İşletmenin dönem başı sermayesinin dönem sonunda nominal olarak aynı kalması amaçlanır. Bu açıdan bakıldığında kar; nominal para birimiyle ifade edilen dönem sonu ve dönem başı özsermaye değerleri arasındaki farktır.

İşletme sermayesinin satın alma gücü olarak korunması, fiyatlar genel seviyesi muhasebesi ile sağlanır. Burada işletme sermayesinin nominal değeri değil satın alma gücü önem kazanmaktadır. Amaç, dönem başı sermayesinin satın alma gücünün dönem sonunda aynı kalmasını sağlamaktır. Dolayısıyla mali tablolarda yer alan kalemlerin satın alma gücüne göre düzeltilmesi öngörülmektedir. Bu yaklaşıma göre kar, aynı satın alma gücüne sahip para birimiyle ifade edilmiş dönem sonu özsermayesiyle dönem başı özsermayesi arasındaki olumlu farktır (ÇİFTÇİ, 1997: 158). Başka bir ifadeyle yatırılan sermayeyi, sermayenin satın alma gücü itibariyle koruduktan sonra kalan tutardır (YÜKSEL, 1997: 24).

İşletme sermayesinin üretim gücü olarak korunması ise, cari maliyetler muhasebesi ile sağlanır. Bu yaklaşımda, sermaye, işletmenin üretim gücünü temsil etmektedir ve bu üretim gücünün başlangıçtaki düzeyini aynen koruması amaçlanmaktadır. Dönem karı ise dönem sonu üretim gücü ile dönem başı üretim gücü arasındaki olumlu farktır. Ancak buradaki üretim gücü kavramının neyi belirttiği konusunda farklı görüşler vardır. Bu görüşlere göre üretim gücünü belirleyen, işletmenin sahip olduğu ; maddi sabit varlıklardır, tüm varlıklardır, varlıkların işletmeye kattığı değerdir, parasal aktif kalemler dışındaki varlıklardır, parasal olmayan varlıklar ile parasal varlıklar ve kısa vadeli yükümlülükler farkının toplamıdır ya da maddi varlıklar ile net parasal kalemlerdir (ÇİFTÇİ, 1997: 158).

Değişen fiyatların mali tablolar üzerindeki etkilerini kaldıracak bir yöntem üzerinde uluslararası bir birliktelik sağlanamamıştır. Ancak ister fiyatlar genel seviyesi, ister özel fiyat seviyesi dikkate alınsın enflasyon muhasebesi modellerinin genel amacı (KOÇSOY, 1999: 50);

- Farklı dönemlerdeki paranın değerinin, dönem sonundaki aynı değerdeki paranın satın alma gücüne indirgenmesi yoluyla, homojenliğini yitiren mali tabloları aynı para birimi ile ifade etmek,
- Gerek maliyetleri gerekse gelirleri cari para değeri ile karşılaştırarak gerçek karı bulmak,
- Parasal değerleri elde bulunduran işletmelerin uğradığı kazanç ve kayıpları saptamak,
- Böylece mali tabloların karşılaştırma olanağını sağlamaktır.

Kısaca, enflasyon muhasebesi modelleri; mali tablolara, ürettikleri ekonomik yapının etkilerini yansıtırma gücü kazandırmaktadırlar (AKINCI ve ERDOĞAN, 1995: 317).

2.1.2.1 Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi- Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebe Modeli

Fiyatlar genel seviyesi muhasebe modeli, genel fiyat değişmelerinin mali tablolar üzerinde oluşturduğu etkileri gidermek ve fiyat hareketlerinin işletmenin ekonomik durumunda yarattığı değişmeyi belirtmek amacı ile mali tabloların genel fiyat endeksleri kullanılarak düzeltilmesini yani; mali tablolardaki kalemlerin bugünkü para birimi ile ifade edilmesini öngören bir yöntemdir (ARZOVA, 1996: 90). Böylece, hem para değerindeki değişme ile ortaya çıkan “kazanç” ya da “kayıp” ların hesaplanması hem de aynı satın alma gücüne sahip paralarla ifade edilmiş mali tabloların birbiriyle karşılaştırılması mümkün olmaktadır (ÇİFTÇİ, 1997: 119).

Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi, geleneksel muhasebenin düzenlemiş olduğu mali tabloları, genel fiyat değişmelerini dikkate alarak düzeltmeyi amaçlar. Bu nedenle modelin uygulanabilmesi için tarihi maliyetler muhasebesiyle hazırlanmış mali tablolara ve bu tabloları düzeltebilmek için fiyat endekslerine gerek duyulmaktadır.

Bu modelde hesaplamalar, aşağıdaki formüller kullanılarak yapılmaktadır:

Fiyatlar Genel Seviyesi (F.G.S.) Kazanç veya Kaybı =

Parasal Kalemin Tarihi Net Değeri x (Dönem Sonu Fiyatlar Genel Seviyesi Endeksi / Parasal Kalemin İşletmeye Dahil Olduğu Tarihteki F.G.S. Endeksi) – Parasal Kalemin Tarihi Net Değeri

En Son Bilanço Tarihindeki (Cari Dönem) Paranın Satın Alma Gücü Birimi ile İfade Edilmiş Parasal Olmayan Kalemin Değeri =

Parasal Olmayan Kalemin Tarihi Maliyeti(Nominal Değeri) X (Cari Dönem sonu F.G.S. Endeksi / Parasal Olmayan Kalemin Elde Edildiği Tarihteki F.G.S. Endeksi)

Genel fiyat seviyesindeki değişmelerin muhasebeye yansıtılmasında şu aşamalar takip edilir (ÖCAL, 1999: 94) :

1. İlk olarak paranın satın alma gücündeki değişmeleri yansıtan bir endeks seçilir. Kullanılacak endeksin genel kapsamlı olması, fiyatlardaki değişmeleri doğru yansıtması, geçmiş yılları da ayrıntılarıyla gösterecek biçimde hazırlanması ve her an elde edilebilir olması gerekmektedir. Ülkemizde DİE' nin toptan ve tüketici fiyat endeksleri bu amaçla kullanılabilir.
2. Bilanço kalemleri parasal (nakit, senetli ve senetsiz alacaklar, tahvil yatırımları, senetli ve senetsiz borçlar ile tahvil borçları) ve parasal olmayan (stoklar, hisse senedi yatırımları ve maddi duran varlıklar gibi varlıklar ile sermaye ve yedekler gibi özkaynak hesapları) kalemler olarak ayrılır.
3. Parasal olmayan kalemler endeks faktörü ile çarpılarak yeniden ifade edilir. Parasal kalemler için bu işlem yapılmaz. Çünkü, parasal kalemlerin zaten paranın gerçek satın alma gücüyle ifade edildikleri varsayılır.
4. Parasal kalemlerin satın alma gücü kazanç ve kayıpları hesaplanır. Enflasyonist ortamda parasal aktifler satın alma gücü kaybı, parasal pasifler satın alma gücü kazancı doğurur.
5. Satılan malın maliyeti ve amortisman giderleri gibi kalemler, varlıkların ortalama cari maliyetleri esas alınarak hesaplanır.

Bu modelin yararları ise şöyle sıralanabilir:

- Yöntem ile enflasyonun satın alma gücü üzerindeki etkileri mali tablolara yansıtılmaktadır.
- Yöntem sayesinde muhasebe standartları aynı kalırken sadece ölçü birimi değişmektedir (BAKIR ve SEVİL, 1996: 315).
- Yöntemi benimseyen tüm işletmeler aynı endeksi kullanacağı için işletmeler arası karşılaştırmalar kolaylıkla yapılabilecektir.
- Uygulanması kolay bir yöntemdir.

- Yönteme göre düzeltilmiş mali tablolar ile karlılık daha gerçekçi saptanacağından işletmelerin izledikleri kar dağıtım politikası da daha uygun olacaktır.

Yönteme karşı yapılan eleştirilerin temelinde, enflasyonun makro bir olay olduğu ancak işletmelerin mikro birimler olması nedeniyle her birinin enflasyondan farklı düzeylerde etkileneceği yatmaktadır. Ayrıca bu modele göre düzeltilen varlıkların değerleri, endeksteki değişmelerle aynı doğrultuda olmayabilir. Bu varlıkların değerleri endeksteki değişmeden daha az ya da daha çok artabilir. Model, bu hususu göz ardı ettiği için de eleştirilmektedir.

2.1.2.2. İkame Maliyeti (Cari Maliyet) Muhasebesi

Enflasyon bütün mal ve hizmetlerin fiyatlarını aynı yönde veya aynı boyutlarda etkilememektedir. Bazı mal ve hizmetlerin fiyatı, fiyatlar genel seviyesindeki artıştan daha hızlı veya daha yavaş artarken, bazı fiyatlar aksi yönde hareket edebilmektedir. Bu nedenle fiyatlar genel seviyesi endeksi bütün ekonomi için bir ortalamayı ifade etmektedir.

Mali tabloların ülke çapında ortalama fiyat artışlarını ifade eden bir endeksele düzeltilmesi ise ancak, enflasyonun etkilerini genel olarak yansıtabilir. Oysa işletmeler belirli mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki değişmelere karşı daha duyarlıdır. Fiyatlar genel seviyesi muhasebe modelinin bu gerçeği dikkate almaması, uzmanları yeni çözüm arayışlarına sevk etmiştir. Bu amaçla “Cari Değer Muhasebesi” olarak adlandırılan ve cari değerleri esas alan birçok değerlendirme yöntemini içeren bir muhasebe modeli geliştirilmiştir.

Cari değer muhasebesinin ne olduğu konusunda literatürde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımların hepsinin ortak noktası, tarihi maliyetler yerine cari değeri ikame etmeleridir. Ancak cari değer ne olduğu tartışmalıdır. Genel olarak üç ana yaklaşımdan söz edilebilir (ÖCAL, 1999: 95) :

1. Ekonomik Değer Yöntemi: Bu yöntemde aktif kalemlerin cari değeri, bu kalemlerden sağlanacak (beklenen) nakit akımlarının net bugünkü değeridir. Borçlar ise reeskonta tabi tutulmak suretiyle değerlendirilir.

2. Satış Fiyatı Yöntemi: Bu yöntemde aktif kalemlerin değerleme gününde satışa konu olmaları durumundaki değerleri cari değer olarak kabul edilir. Borçlar için cari değer ise, değerleme gününde borç tutarını sıfıra indirecek tutardır.
3. Cari Maliyet Yöntemi: Bu yöntemde aktiflerin cari maliyeti, aynı nitelikteki kalemlerin piyasadan elde edilme maliyetidir. Borçlar, reeskonta tabi tutularak cari maliyete ulaşılır.

İlk iki yöntem, uygulanması güç ve mali raporlamaya elverişli olmayan yöntemlerdir. Cari maliyet yöntemi ise, hem kuramsal açıdan daha az eleştiri alan hem de uygulamaya geçirilmiş olan bir yöntemdir. Türkiye' nin de aralarında bulunduğu pek çok ülkede, cari değer muhasebesi yerine cari maliyet muhasebesi ya da ikame maliyet muhasebesi terimi kullanılmaktadır. Bu çalışmada her iki terim de kullanılmaktadır.

İkame maliyeti muhasebesi, özel fiyat hareketlerini dikkate alan ve bu özel fiyat değişmelerini mali tablolara yansıtan enflasyon muhasebesi modeli olarak tanımlanabilir (DOĞAN, 1995: 104). Burada söz konusu olan özel fiyat değişmeleri ise, işletmenin elinde bulundurduğu varlık ve kaynakların fiyatlarındaki değişmelerdir.

Cari maliyet muhasebesi yönteminin amacı, faaliyet gücünün enflasyon karşısındaki değer kaybını önlemek ve böylece üretim araçlarının tekrar yerine konabilmesi için gerekli fonların kardan ayrılmasını sağlamaktır. Yöntemde sermayenin üretim gücü olarak korunması esas alınarak tarihi maliyetler terk edilmekte ve hesaplar satın alma gücünü gösteren cari maliyetlerle ifade edilmektedir (BAKIR ve SEVİL, 1996: 316). Bunun için özel fiyat endekslerinden yararlanılır. Her bir bilanço kalemi kendi değerindeki değişmeyi yansıtan fiyat endeksiyle düzeltilir. Böylece varlığın gerçek satın alma gücü ortaya çıkar.

Modelin önemli bir özelliği toplam karı ikiye ayırmasıdır. Bunlar faaliyet karı ve elde tutma kazançlarıdır. Faaliyet karı, dönem hasılatından bu hasılatın elde edilmesinde kullanılan varlıkların ikame maliyetinin çıkartılmasıyla elde edilmektedir. Elde tutma kazançları, enflasyon döneminde değer artışı gösteren fiziksel varlıkların elde tutulması sonucu sağlanan kazançlardır. Böylece faaliyet karı işletmenin enflasyon ortamındaki cari karlılığını ve faaliyet tecrübesini yansıtmakta ve hissedarlara dağıtılabilecek karı temsil etmekte, elde tutma kazançları ise işletmenin sermayesini üretim gücü olarak korumak için, işletmeye yapılması gereken yatırımı veya bu amaçla işletmede bırakılması gereken tutarı ifade etmektedir (YÜKSEL, 1997: 87).

Yöntemin üstünlükleri şöyle sıralanabilir:

- Bu yöntemde ölçü biriminin tarihi maliyetler muhasebesiyle aynı olması düzeltilmiş mali tabloların yorumunu kolaylaştırabilir.
- İşletmenin sermayesi üretim gücü açısından korunarak, gelecekte sermayede olabilecek azalmalar nedeniyle üretimin dolayısıyla işletmenin devamının tehlikeye girmesi önlenir.
- Bu yöntem, tarihi maliyetler muhasebesine nazaran gelecekteki ekonomik performansla ilgili tahminlerin yapılmasında daha uygun bilgileri sağladığı için işletme yöneticilerinin fiyat saptama, sermaye yatırımları, genişleme gibi konularda daha doğru kararlar almalarına yardımcı olmaktadır(DOĞAN, 1995: 107).
- Bu yöntem sayesinde varlıkların değerleri üzerinde fiyatlardan başka hangi faktörlerin ne oranda etkili olduğu belirlenebilir.

Bu yöntemin en önemli sakıncası, ikame maliyetinin saptanmasındaki zorluktur. Sadece işletmedeki spesifik mallar için ikame maliyeti saptanmakta ve fiyat artışlarının etkisi genel olarak gösterilememektedir. Ayrıca ikame maliyeti saptanan varlığın değerindeki değişimin sadece fiyat artışlarından kaynaklanmadığı da bu yöntem için bir sakınca oluşturabilir. Örneğin cari yenileme maliyetleri enflasyonun olmadığı teknolojik bir gelişme durumunda da değişiklik arz edebilir. Genel fiyat düzeyi muhasebesi kullanıldığında bulunan elde bulundurma kazancı veya kaybı, bu yöntemde ortaya çıkmaz.

İşletme, fiyatlar genel düzeyinin yükseldiği bir ortamda faaliyet gösteriyor ve cari yenileme maliyetini kullanıyorsa hesaplar yıllar itibariyle birbiriyle karşılaştırmaya elverişli olmayacaktır. Bunun nedeni; her bir hesap grubunun farklı satın alma gücünü gösteren paralarla ifade edilmesidir. (YILMAZ, 2000: 50)

2.1.2.3. Entegre Muhasebe Modeli

Yukarıda ele alınan iki model de enflasyonun etkilerini giderme bakımından yetersiz kalmaktadır. Fiyatlar genel seviyesi muhasebesi, sadece genel fiyat düzeyindeki değişimleri dikkate alırken, ikame maliyet muhasebesi, genel değişimlere bakmaksızın özel fiyat değişikliklerini dikkate almaktadır. Bu nedenle her iki yöntemin üstün yönlerini birleştiren, hem genel hem de özel fiyat düzeyindeki değişimleri dikkate alan entegre muhasebe modeli geliştirilmiştir. Böylece mali tablolara, hem genel hem de özel fiyat değişikliklerinin etkisinin yansıtılması amaçlanmıştır.

Entegre muhasebe modelinin amacı; gerçek ikame maliyeti muhasebesi karının saptanmasına yöneliktir (YÜKSEL, 1997: 132). Bu amaç doğrultusunda entegre muhasebe modelinde; özel fiyatlar seviyesini dikkate alan ikame maliyeti muhasebesine göre düzeltilen mali tablolar, dönem sonlarında fiyatlar genel seviyesi muhasebesine göre yeniden düzeltilmektedir.

Böylece cari gelir ve cari maliyet uyumu sağlanmış ve genel fiyat değişimlerine göre düzeltme yapılmasıyla da para birimi standart hale getirilmiş olmaktadır. (AVCILAR ve TUAN, 1996: 137).

Kuramsal yaklaşımı ve amaçlarıyla model, diğer modellere göre üstünlükler taşımaktadır. Ancak bu model bazı yazarlar tarafından önerilmiş ve savunulmuş olmasına rağmen, ne diğer muhasebe modelleri gibi uygulanabilme olanağı bulmuş ne de resmi nitelik taşıyan herhangi bir muhasebe kurulu tarafından destek görmüştür. Bunun nedeni, modelin uygulanmasının çok zor olmasının yanında kuramsal esaslarda görülen bazı eksikliklerdir (YILMAZ, 2000: 52).

2.1.2.4. Enflasyon Muhasebesi Modellerinin Mali Analiz Açısından Karşılaştırılması

Enflasyon muhasebesi modelleri arasında kullanım ve sonuçlar açısından genel bir değerlendirme yapıldığında aşağıdaki sonuçlar elde edilebilir:

Cizelge 2. Fiyatlar Seviyesindeki Değişmeleri İçeren Muhasebe Modellerinin Çeşitli Kriterler Bakımından Karşılaştırılması

KRİTERLER	MODELLER			
	Tarihi maliyetler muhasebesi	Fiyatlar genel seviyesi muhasebesi	İkame maliyeti muhasebesi	Entegre muhasebe modeli
Üretilen bilgiler anlamlı ve yorumlanabilir	HAYIR	KISMEN EVET	EVET	EVET
Üretilen bilgiler işletme ilgililerine yararlı	HAYIR	KISMEN EVET	KISMEN EVET	EVET
Uygulanabilirlik	KOLAY	KOLAY	ZOR	ÇOK ZOR
Denetlenebilirlik	KOLAY	ZOR	ZOR	ÇOK ZOR

Kaynak: YÜKSEL, Ahmet (1997); *Enflasyon Muhasebesi*; Literatür Yayıncılık; İstanbul, s.149.

Tarihi maliyetler muhasebesinde yöntemin uygulanabilirliğinin ve mali tabloların denetlenebilirliğinin oldukça kolay olduğu ancak üretilen bilgilerin anlamlı, yararlı ve yorumlanabilir olmadığı, artık herkesin bildiği bir gerçektir.

Enflasyon muhasebesi modellerinden fiyatlar genel seviyesi muhasebesi modeli, daha önce de belirtildiği gibi genel fiyat değişimlerini esas alır. İşletmede bulunan önemli mal ve hizmetlerin değişimlerini yansıtan özel fiyatlardaki değişimleri göz ardı eder. Bu yüzden düzeltilen bilançoda tüm kalemler endeksteki değişimleri yansıtırlar. Endeksteki değişime paralel olarak değişmeyen kalemler, düzeltilme sonucunda dahi gerçek değerini yansıtamayabilirler. Bu durum da, fiyatlar genel seviyesi modeline göre düzeltilen mali tabloların anlamlı ve yorumlanabilir olmasını kısmen de olsa zorlaştırmaktadır. Bu modelde üretilen bilgilerin işletme ilgilileri açısından çok yararlı olmadığı söylenebilir.

Mali tabloların ve bu tabloların analizlerinin işletmeler arasında karşılaştırmaya imkan verecek düzeyde olması açısından uygun bir modeldir. Çünkü bu modeli uygulayan işletmelerin hepsi için tek endeks rakamı vardır. Bu modelin uygulanması, işletmenin varlık ve kaynak kalemlerini parasal-parasal olmayan kalem ayrımına tabi tutması ve sadece parasal olmayan kalemleri birkaç formül yardımıyla düzeltebilmesi açısından oldukça kolaydır.

Cari maliyet muhasebesi modeli, fiyatlar genel seviyesi muhasebe modelinin tam tersi olarak fiyatlar genel seviyesindeki değişimleri göz ardı edip, özel fiyatlardaki değişimleri esas alır. Bu modelde hesaplar cari maliyetleriyle düzeltilmiş bilançoda yer almakta, tarihi maliyetler kullanılmamaktadır. Bu modelde ölçü biriminin korunması, satın alma gücünün kullanılmaması, üretilen bilgilerin fiyatlar genel seviyesi muhasebe modeline göre daha anlamlı ve yorumlanabilir olmasını sağlamaktadır. Bu model işletme yöneticilerine karar almada daha çok yardımcı olacak bilgiler sağlamaktadır. Çünkü, hangi kalemin ne yönde ve ne oranda değişim gösterdiği görülebilir. Ancak, bu kalemlerdeki değişimlerin teknolojik değişimleri, rekabet koşullarındaki değişimleri veya bu kalemle ilgili diğer değişimleri ne oranda içerdiği bilinmemektedir. Ayrıca bu modelde parasal-parasal olmayan kalem ayrımı yapılmadığı için parasal kalemlerin işletmede tutulması ile enflasyon ortamında ne elde edildiği veya ne kaybedildiği bilinmemektedir.

Bu modelde her işletme için tek bir endeks rakamının olmaması hatta tek bir işletmenin mali tablolarındaki her bir spesifik kalem için ayrı fiyat endeksi rakamının bulunması, mali tabloların hem işletme içinde yıllar itibariyle hem de diğer işletmelerle karşılaştırma olanağının olmaması sonucunu doğurur. Bu modelde de üretilen bilgilerin işletme ilgilileri için çok yararlı olduğu söylenememektedir. Bu modelin hem uygulanması hem de denetlenmesi zordur.

Uygulama ve denetim açısından tüm modellerden zor olan entegre muhasebesi modeli, ürettiği bilgilerin yararlı, anlamlı ve yorumlanabilir olması sebebiyle analiz açısından en doğru sonuçları verecek modeldir. Ancak uygulama olanağı bulamamaktadır.

Bu modelin üstünlüğü her iki muhasebe modelini bünyesinde toplamasından kaynaklanmaktadır. Böylece yöntemlerin sakıncaları ortadan kalkmış, yararları birleşmiş olmaktadır. Enflasyon dönemlerinde ürettiği bilgiler açısından yararları bulunmayan tarihi maliyetler muhasebesinin hiçbir yönü bu modelde yoktur. Değerleme esasını ikame maliyetler, ölçü birimi ise satın alma gücü yani reel değerdir. Böylece iki modelde de sağlanamamış olan işletme ilgililerine yararlı olma, bu modelde sağlanabilmektedir.

2.2. DÜNYA' DA VE TÜRKİYE' DE ENFLASYON MUHASEBESİ TEDBİRLERİ

2.2.1. Dünya' da Enflasyon Muhasebesi

Günümüzün en çok tartışılan ve çözüm bulunması en zorunlu olan problemi, enflasyondur. Zira enflasyon, hem ülke ekonomisini hem de o ülkedeki işletmeleri ayrı ayrı etkilemekte ve bir kısır döngüye sebep olmaktadır. Bu kısır döngüyü kırabilmek için öncelikle işletmelerin güçleri doğrultusunda enflasyonla mücadele etmeleri gerekmektedir. Buna da enflasyondan dolayı anlamlılığını, homojenliğini ve yararlılığını yitiren mali tablolarını enflasyondan arındırmakla başlayabilirler. Bu doğrultuda uzun yıllardan beri çeşitli çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalar konuyla ilgili kurumlar tarafından standartlara bağlanmıştır.

Enflasyon ortamında muhasebe verilerinin ve dolayısıyla mali tabloların daha anlamlı hale getirilmesi için çalışmalar, 1910 yıllarında Almanya' da Schmollenbach tarafından başlatılmış ve 1930' lu yıllarda yine bir Alman bilim adamı olan Fritz Schmidt ile devam ettirilmiştir (ÇİFTÇİ, 1997: 140). 1936 yılında A.B.D.' nde Sweeney' in "Stabilized Accounting" isimli tanınmış yapıtında fiyat değişmelerinin etkilerini mali tablolara yansıtan ve günümüzde bu amaçla uygulanan muhasebe modellerinin dahi kurumsal ilkelerini oluşturan fikir ve öneriler geliştirilmiştir (YÜKSEL, 1997: 2).

Teorik olarak 1910' larda başlayan çalışmalar, ulusal ve uluslar arası platformlarda faaliyet gösteren çeşitli kurumlar tarafından ancak 1970' lerde somut ve uygulanabilir modellere dönüştürülmüşlerdir.

1969 yılında A.B.D.' nde Amerikan Sertifikalı Serbest Muhasebeciler Birliği' nin (AICPA) bir alt kurulu olan Muhasebe İlkeleri Kurulunun (APB) No:3 “ Fiyatlar Genel Seviyesindeki Değişmelerden Dolayı Finansal Tabloların Yeniden Düzenlenmesi” adlı Tebliği yayımlanmıştır. Bu Tebliğin uyulma zorunluluğu bulunmamaktadır. Sadece ilgili kişi ve kurumları bilgilendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Daha sonraki yıllarda APB, tüm yetki ve sorumluluklarıyla AICPA' nın bir başka alt kurulu olan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu' na (FASB) devredilmiştir. FASB, 3 nolu Tebliğ doğrultusunda 1974' de bir taslak hazırlamış, 1979 yılında da taslağa ilişkin olarak gelen görüş ve öneriler doğrultusunda da 33 nolu standardı yayımlamıştır. “Fiyatlardaki Değişmeler ve Finansal Raporlama” adlı 33 nolu standarda göre, tarihi maliyetlere göre düzenlenmiş mali tablolar esas alınmalı fakat bu tablolara ek olarak genel ve özel fiyat seviyelerindeki değişmelerin etkilerini yansıtan tablolar da sunulmalıdır. Bu Standart, bazı kriterleri taşıyan işletmeler için zorunluluk getirirken, taşımayanlar için ise tavsiye niteliğinde olmuştur. 1984 yılında yayımlanan 82 numaralı Standartla, 33 numaralı Standarttaki bazı ifadeler değiştirilmiştir. 1986 yılında FASB, 89 numaralı “Fiyatlardaki Değişmeler ve Finansal Tablolar” standardını yayımlamıştır. Bu Standart,82 numaralı standardın yerine geçmiştir ve 33 numaralı standardı tamamlayıcı olarak oluşturulmuştur. Şu anda ABD' de yürürlükte olan ve uygulanması zorunlu tutulan standartlar, No:33 ve No:89' dur (KARDEŞ-SELİMOĞLU, 2001 ve www.fasb.org).

İngiltere' de enflasyon muhasebesi konusunda çalışmalar 1973 yılında başlamıştır. Fiyatlar genel seviyesi muhasebesinin önerildiği bir rapor yayımlanmış ve bu rapor, 1974' de muhasebe standartları arasına girmiştir. Daha sonra hem hükümetin hem de Birleşik Krallık Muhasebe Standartları Komitesi (ASC)' nin oluşturduğu komiteler çeşitli raporlar yayımlamışlardır. Bu raporlar da cari maliyet muhasebesi konu edilmiştir ve standartlara dahil olmuşlardır. Genel fiyat düzeyi muhasebesi ise standartlardan çıkarılmıştır (ÇİFTÇİ, 1994).

2.2.2. Türkiye’ de Enflasyon Muhasebesi

Diğer ülkelerde yukarıda da bahsedildiği gibi mali tabloların enflasyondan arındırılarak yeniden düzenlenmesi için uzun yıllar önce modeller oluşturulmuş, enflasyon muhasebesi uygulaması bazı ülkelerde zorunlu hale getirilmiştir. Ancak ülkemizde muhasebe verilerinin ve dolayısıyla mali tabloların enflasyonun etkilerinden arındırılmasını sağlamak amacıyla sadece vergi kanunlarında kısmi düzenlemelere yer verilmiş, ileride ele alınacak olan Türkiye Muhasebe Standardı No:2 ve Sermaye Piyasası Kurulu Tebliği yakın geçmişte oluşturulmuş ve henüz zorunluluk kazanmamıştır. Kısmi düzenlemeler, enflasyonun etkilerini giderme ve mali tabloların gerçeği yansıtmasını sağlama konusunda yeterli olmamaktadır. Ancak halen kullanılmakta olan uygulamalar olduğu için aşağıda açıklanmıştır.

2.2.2.1. Gelir Vergisi Kanunu’ ndaki Düzenlemeler

Gelir Vergisi Kanunu (GVK)’ nda işletmelerin enflasyonun olumsuzluğundan daha az etkilenmelerini sağlamak amacıyla yapılan düzenlemeler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- a) Yatırım İndiriminde Endeksleme
- b) Finansman Giderlerinde Kısıtlama
- c) Ar-ge Fonu
- d) Maddi Duran Varlıkların ve İştirak Hisselerinin Satışında Maliyet Bedeli Artırımı

- a) Yatırım İndiriminde Endeksleme

Yatırım İndirimi Uygulaması, GVK’ nun indirimler kısmında yer alan Ek 1-6 maddelerinde düzenlenmiş bulunan, dar mükellefiyete tabi olanlar dahil , ticari veya zirai kazançları üzerinden vergiye tabi mükelleflerin yaptıkları bir kısım yatırımlar için, bu yatırımların belirli oranlardaki kısmı kadar tutarı vergi matrahından indirme imkanı veren vergi teşvik müessesesidir (UZUN, 1999: 75).

Bu uygulama, uygulamaya konu olan yatırım harcamalarının yapıldığı yıldan başlamak suretiyle, faydalanılacak indirim tutarına ulaşıncaya dek devam eder. Toplam tutara ulaşıncaya kadar geçen süre zarfında enflasyonun etkisiyle, belirlenen sabit yatırım indirimi tutarı, teşvik etkisini gittikçe kaybetmektedir. Özellikle kuruluş dönemlerinin uzun sürdüğü ve karın uzun süre elde edilemediği büyük yatırımlarda yatırımın ilk dönemlerinde yapılan harcamalar üzerinden hesaplanan yatırım indirimi tutarları, karın gerçekleştiği dönemde vergi matrahından indirilmekte ve enflasyonun etkisiyle anlamsız bir indirim şeklinde olmaktadır. Enflasyonist dönemlerde etkisi bu şekilde azalan yatırım indirimi uygulaması, GVK' nun Ek-4 maddesiyle değiştirilmiş ve 1.1.1995 tarihinden itibaren uygulamaya konan yatırım indiriminde endeksleme uygulaması getirilmiştir.

Yapılan bu düzenlemeye göre yatırımcıların ilgili yıl kazancının bulunmaması nedeniyle indirilemeyen yatırım indirimi tutarları, izleyen ilk 3 yılda, Vergi Usul Kanunu (VUK) hükümlerine göre bu yıllar için belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılarak dikkate alınabilmektedir. Ancak bu uygulama, devreden yatırım indirimi için, indirilmeyen yılı takip eden üç yılda yapılabilecektir (YILMAZ, 2000: 60).

Bu uygulamayla cari yılda kullanılmayan ve sonraki yıllara devreden indirim tutarları enflasyon karşısında değerlerini korumuş olacaklardır. Uygulamada tek eksik yön, endekslemenin üç yıl ile sınırlandırılmış olmasıdır. Kuruluş ve kara geçiş dönemi bu süreyi geçen işletmeler, bu uygulamadan sadece üç yıl için yararlanabilecekler diğer yıllarda yine indirimden bekledikleri faydayı göremeyeceklerdir.

b) Finansman Giderlerinde Kısıtlama

Gelir Vergisi Kanunu' nun 41. ve Kurumlar Vergisi Kanunu' nun 15 inci maddelerinde yer alan, işletmede kullanılan yabancı kaynaklar için yapılan faiz ve benzeri ödemelerin bir kısmının, vergi matrahının hesaplanması sırasında, enflasyonun olumsuz etkilerinden arındırılmış reel değerleriyle indirim konusu yapılmasını yani gider olarak dikkate alınmamasını amaçlar. Bu tür giderlerin, Maliye Bakanlığınca tespit edilecek bir oranı, kanunen kabul edilmeyen gider olarak beyannamede gösterilmektedir. Bu uygulama, enflasyondan kaynaklanan finansman giderlerinin vergi matrahını eritmesine izin verilmemesi düşüncesine dayanmaktadır.

GVK' nun gider kabul edilmeyen ödemeler başlığı altında düzenlenen 41.maddesine eklenen 8.bentte ; Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre, dönem sonu stoklarını son giren ilk çıkar yöntemine göre değerleyen veya amortismanına tabi iktisadi kıymetlerini değerlemeye tabi tutan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin işletmede kullandıkları yabancı kaynaklara ilişkin faiz, komisyon, vade farkı, kar payı, kur farkı ve benzeri adlar altında yaptıkları giderler ve maliyet unsurları toplamına belirlenen indirim oranının uygulanması suretiyle bulunacak kısmın %25' i kanunen kabul edilmeyen gider sayılmıştır (BAHAR, 1998: 8).

c) Ar-Ge Fonu

Bu düzenleme GVK' nun 89 uncu maddesi ile düzenlenmiş olmakla birlikte KVK' nun 14 ve mükerrer 8 inci maddeleri ile de düzenlenmiştir. GVK' nun 89 uncu maddesi bir vergi erteleme niteliği taşımaktadır (YILMAZ, 2000: 69). Araştırma Geliştirme Fonu oluşturarak vergi erteleme ile enflasyon karları üzerinden vergi ödemesi geciktirilmekte ve bu yolla işletmelere kaynak sağlanmaktadır. İşletmeler bu fon ile ar- ge faaliyetlerini artırma imkanı bulmaktadır (GEREK, 1999: 74).

Bu uygulama, mükelleflerin yıl içinde yaptıkları kendi ar-ge harcamaları tutarını geçmemek üzere ilgili dönemde ödemeleri gereken yıllık gelir veya kurumlar vergisinin %20 sinin kanuni süresinde tahsilinden vazgeçilerek, bu orana isabet eden verginin üç yıl süreyle ertelenmesi esasına dayanmaktadır. Ertelenen bu vergi üç yıl içinde gelir vergisini ödeme taksitleriyle birlikte eşit taksitler halinde ödenmektedir. Böylece mükellefler vergi ödeme dönemini erteleyerek vergisel bir avantaj elde ederler. Böylece nominal vergi yükü değişmese bile ödeme zamanındaki değişme ile mükellefler paranın zaman değerinde meydana gelen değişmelerden dolayı reel vergi yükü azaldığından kısmi bir yükten kurtulurlar.

Burada sözü edilen araştırma geliştirme faaliyetlerinin yeni teknoloji arayışına yönelik faaliyetler olması istenmektedir. Aksi halde bu istisna ya da vergi ertelemeinden yararlanmak mümkün değildir (HACİRÜSTEMOĞLU v.d, 1999: 60).

d) Maddi Duran Varlıkların ve İştirak Hisselerinin Satışında Maliyet Bedeli Artırımı

Yüksek enflasyonlu ekonomimizde enflasyondan kaynaklanan gelirleri belli koşullarda vergi dışı bırakmak amacıyla Gelir Vergisi Kanunu'nun 38 inci maddesine 3946 sayılı kanunla bir fıkra eklenmiştir. Bu kanuna göre gayrimenkullerin ve iştirak hisselerinin satışından doğan kar, maliyetlerinin arttırılması suretiyle vergi dışı bırakılmıştır. Ancak bu artırımdan sadece bilanço esasına göre defter tutan mükelleflerin yararlanabileceği belirtilmiştir. Bu hüküm daha sonra 4108 sayılı Kanun'un 18 inci maddesiyle değiştirilerek hem maliyet artırımı uygulanacak mükellefler arasına işletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler de alınmış, hem de maliyet bedeli artırımı uygulanabilecek kıymetler kapsamına amortisman tabi diğer iktisadi kıymetler dahil edilmiştir (ŞEKER, 1997: 11).

Burada ifade edilen gayrimenkuller esas niteliği bakımından bir yerden başka bir yere taşınması mümkün olmayan, dolayısıyla yerinde sabit olan değerlerdir. Ancak bu uygulamaya dahil edilebilmeleri için tapuya tescil ettirilmiş olmaları gerekir. İştirak hisseleri ise, menkul değerler portföyüne dahil hisse senetleri ile ortaklık paylarını ifade eder. Amortisman tabi diğer iktisadi kıymetler ise VUK hükümlerine göre işletmede bir yıldan fazla kullanılan ve yıpranmaya aşınmaya veya kıymetten düşmeye maruz bulunan gayrimenkullerle , gayrimenkul gibi değerlendirilen iktisadi kıymetler, alet, edevat, demirbaş ve sinema filmleridir (YILMAZ, 2000).

Maliyet bedeli artırımı bir istisna değildir. Bu uygulama, mükelleflerin amortisman tabi iktisadi kıymetlerini elden çıkarmaları sırasında, bu kıymetlerin maliyet bedelinin yeniden değerlendirilmesinde arttırılmasını öngörmektedir. Bu yolla maliyet bedelinde ortaya çıkan fazlalık bilançonun pasifinde (bilanço usulüne göre defter tutanlar için) özel bir fon hesabında tutulur (DURGUN, 2000: 64).

Bu uygulama yapılırken uyulması gereken bazı kurallar vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- Bu uygulamaya tabi tutulacak varlıklar, işletmenin aktifinde en az iki yıl süre bulunmuş olmalıdır.
- Bu varlıkların satın alındığı ya da satıldığı yıllar için bu uygulama yapılmaz.

- Bu uygulama kapsamına giren duran varlıkların ticareti ile sürekli uğraşanlar, bu uygulamadan yararlanamazlar.
- Bu uygulamada yeniden değerlendirme oranları esas alınır.

2.2.2.2. Vergi Usul Kanunu' ndaki Düzenlemeler

Vergi Usul Kanunu (VUK)' nda işletmelerin enflasyonun olumsuz etkilerini daha az hissetmelerini sağlamak amacıyla yapılan düzenlemeler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Yeniden Değerleme
- Azalan Bakiyeler Usulü ile (Hızlandırılmış) Amortisman
- LIFO
- Yenileme Fonu
- Alacak ve Borç Senetleri Reeskontu

- Yeniden Değerleme

Yeniden değerlendirme, işletme bilançolarında farklı satın alma gücüne sahip para birimleri ile gösterilen iktisadi kıymetlerin değerlerinin, günün koşullarına uygun olarak gösterilmesini sağlamak için başvurulan bir işlemdir (BÖRTLÜ, 1991: 4).

Türk Vergi Mevzuatı içinde yer alan yeniden değerlendirme kurumu, bilanço esasına göre defter tutan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin geçmiş yıllarda işletme aktifine dahil etmiş oldukları amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin gerçek değerinde enflasyon nedeniyle meydana gelen düşüşleri ortadan kaldırmak ve böylelikle işletme varlıklarının rayiç değerini ortaya koymak için meydana getirilmiş bir yapıdır (ÇELEN, 2000: 247).

Sadece hesap dönemi sonu itibariyle yapılan bu uygulama (ÜREL, 2000: 67), İktisadi Devlet Teşekkülleri için zorunlu ancak diğer mükellefler için isteğe bağlı bir haktır.

Yeniden değerleme müessesini ilk olarak 1963 yılında Vergi Usul Kanunu (VUK)' na eklenen geçici 11 inci maddesiyle kendini göstermiş, 1987 yılında da mükerrer 298 inci madde ile geçiciliği kaldırılmış ve bu uygulama mevzuatımıza iyice yerleşmiştir (DURGUN, 2000: 76).

Kullanıldığında hemen tükenen maddeler doğrudan gider veya maliyet yazılmakta ve buna göre kar, matrah ve vergi hesaplanmaktadır. Ancak kullanıldığında hemen tükenmeyen ve dolayısıyla işletmelerde bir yıldan fazla kullanılan iktisadi kıymetler ise doğrudan gider veya maliyet yazılmamakta ve kullanılacağı varsayılan belirli sreye dağıtılarak parçalar halinde gider veya maliyet (en az %20 oranında) yazılmaktadır. Aktife giren ilk yıl için o iktisadi kıymetin aktife giriş bedelinin belirli bir oranının gider veya maliyet yazılması ve bu tutarın piyasadaki fiyata göre oluşan hasılat ile karşılaştırılarak kar, matrah ve vergi hesaplaması yapılması nispeten anlamlı iken enflasyonist ortamda takip eden yıllarda da aynı işlemin yapılması o yıllar için piyasadaki hakim fiyata göre oluşan hasılat ile aktife giriş yılındaki daha düşük olan maliyet ve giderlerin karşılaştırılması olarak karşımıza çıkar ki bu durum gerçekte olması gerekenden daha fazla kar, matrah ve vergi demektir. Bu durum ise tamamen enflasyonist ortamdan kaynaklanmaktadır. Bu sorun yeniden değerleme müessesini ile çözülmüştür. Yeniden değerleme müessesine göre birden fazla yılda kullanılacak bir iktisadi kıymet aktife girdiği yılda belirli bir oranda gider veya maliyet yazıldıktan sonra takip eden yıllarda gider veya maliyet yazılacak kısmının hesaplanmasına esas alınacak maliyet bedeli o yılın reel rakamlarına yaklaştırılması için revize edilecektir. Buna göre reel olarak gerçeğe yakın nominal anlamda gittikçe artan tutarlar gider veya maliyet yazılacaktır (UZUN, 99: 78).

Yeniden değerleme kapsamına giren iktisadi kıymetler her yıl Maliye Bakanlığınca tespit ve ilan olunan oranlar üzerinden değerlemeye tabi tutulur. Yeniden değerleme oranı yeniden değerleme yapılacak yılın Ekim ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre Devlet İstatistik Enstitüsü' nün Toptan Eşya Fiyatları Genel Endeksinde meydana gelen artış oranıdır. Bu oran her yıl Aralık ayı içinde Resmi Gazete' de ilan edilmektedir (YILMAZ, 2000: 72).

Yeniden değerlendirme uygulaması, bilançoyu güncelleştirmekte ve zenginleştirmektedir. Ancak yeniden değerlemeyi cazip kılan husus bu uygulamanın mükelleflere sağladığı vergisel avantajlardan kaynaklanmaktadır. Bunlardan birisi yeniden değerlendirme neticesinde oluşan fonların sermayeye ilave edilmek suretiyle bedelsiz sermaye artırımını imkanı, ikincisi ise sabit kıymetlerin yeniden değerlendirilmiş kıymetler üzerinden itfa edilmesi imkanı diğer bir ifade ile aynı sabit kıymet üzerinden daha fazla amortisman ayırma imkanıdır.

b) Azalan Bakiyeler Usulü ile (Hızlandırılmış) Amortisman

Amortisman, işletmede kullanılan iktisadi kıymetlerin bir hesap dönemi için uğradığı değer kaybı olduğuna göre, her hesap dönemi içinde meydana gelen değer kaybının gerçek miktarının saptanmasına ihtiyaç vardır. Gerçek değer kayıplarının tespit edilmesiyle, sabit kıymetlerin yenilenmesine olanak verecek fonların işletme dışına çıkması önlenmiş olmaktadır. Ancak enflasyon dönemlerinde sabit kıymetin tarihi maliyeti üzerinden hesaplanan amortisman tutarları bu amacı gerçekleştirmeye yetmemektedir. Hem yeterli fonun işletmede tutulması hem de maliyetlerin gerçekçi bir biçimde saptanabilmesi için amortisman paylarının fiyat artışları paralelinde artırılması gerekir. Geleneksel muhasebe ilke ve uygulamaları çerçevesinde bunun sağlanabilmesi hızlandırılmış amortisman yöntemlerinin kullanılması ile mümkün olmaktadır (GÜCENME, 1999: 60). Vergi Usul Kanunu' nun mükerrer 315 inci maddesinde düzenlenmiş olan azalan bakiyeler usulü ile amortisman yöntemi, duran varlığa duran varlığın aktife girdiği ilk yıllarda daha fazla amortisman gideri yazma imkanı tanımaktadır. Dolayısıyla daha sonraki yıllarda daha az amortisman gideri yazılması suretiyle uygulanmaktadır. Normal amortisman yöntemine göre avantajı; ilk yıllarda vergi matrahının düşük tutulmasını sağlamasıdır. Böylece işletme sermayeleri üzerinde enflasyonist dönemlerde rahatlama sağlamaktadır (YILMAZ, 2000: 75).

Hızlandırılmış amortisman yöntemleri işletmeye, iktisadi kıymetin yatırım maliyetinin kısa sürede vergiye tabi gelirden indirilmesi olanağı vermesi dolayısıyla riski azaltması ve işletme içinde yeni yatırılabılır fonlar sağlaması açısından önem taşır (GÜCENME, 1999: 60).

Bu amortisman uygulaması ile ilgili esaslar şöyle özetlenebilir (UFUK, 2001: 15):

- Sadece bilanço esasında defter tutanlar tarafından uygulanabilir.
- Azalan bakiyeler usulünde amortisman oranı normal oranın iki katıdır ancak hiçbir zaman % 40' ı geçemez.
- Normal amortisman usulünde amortisman duran varlığın maliyet bedeli üzerinden ayrılır. Azalan bakiyeler usulünde amortisman bazı, her yıl değişir. Baz olarak alınacak tutar önceden ayrılmış amortismanlar düşülmek suretiyle bulunur.
- Azalan bakiyeler usulünde amortisman süresi, normal amortisman oranlarına göre hesaplanır. Son yıla devreden bakiye o yıl tamamen itfa edilir.
- Başlangıçta azalan bakiyeler usulüyle amortisman uygulamasını benimseyenler daha sonra normal amortisman usulüne geçebilirler. Ancak başlangıçta normal amortisman usulünü uygulayanlar, daha sonra azalan bakiyeler usulüne geçemezler (DURGUN, 2000: 37).

c) Dönem sonu Stok Değerleme Yöntemi Olarak LIFO (Son Giren İlk Çıkar) Yönteminin Kullanılması

VUK' nun 274 üncü maddesinde düzenlenmiş bulunan son giren ilk çıkar yöntemi, üretimde kullanılan hammadde ve malzemenin üretime gönderilmesinde veya satın alınan malın satışa sunulmasında kullanılan bir değerlendirme yöntemidir. Bu yöntemde göre, üretime gönderilecek hammadde veya malzeme ya da satışa sunulacak mal, en son alınmış bulunan ve en yüksek tarihi maliyete sahip olan malzeme ve mallardır. Bu durumda en yüksek maliyetli malzeme üretime gönderildiğinden veya en pahalı mal stoku satışa sunulduğundan, üretilen ya da satılan malın maliyeti yüksek olacaktır. Böylece, satıştan elde edilen karın olduğundan yüksek görünmesi önlenmiş olmaktadır (GÜCENME, 1999: 58). Dolayısıyla, buna ilişkin vergiler de daha düşük hesaplanacaktır.

Yöntemin uygulanması ile vergi mükellefleri, içinde bulunan yıl ödenmesi gereken verginin bir kısmını gelecek yıl ödemiş olacaklar ve bir vergi erteleme söz konusu olacaktır. Yöntemde işletmede bulunan stoklar gerçek değer altında görünmekte ancak işletmenin gerçek karı vergilendirilmiş olmaktadır (BAKIR ve SEVİL, 1996: 328).

Ancak LIFO yoluyla satış karının yüksek görünmesi önlenirken; öte yandan işletmenin ambarında en eski alış tarihli ve en düşük maliyetli stoklar kaldığı için söz konusu stoklar işletme bilançosunda görülecektir. Bu stokların bilançoda cari piyasa değerinden çok düşük değerle yer alması bilançoların gerçeği yansıtması ilkesinin gerçekleştirilmemiş olması sonucunu doğurur (GÜCENME, 1999: 59).

d) Yenileme Fonu

İşletmelere mali yönden rahatlık sağlayan ve cari dönemde ödenmesi gereken verginin azaltılmasına yol açan yenileme fonu müessesesi işletmelerin aktifinde yer alan amortisman tabi iktisadi kıymetlerin satışından elde edilen karların ve sigortadan alınan tazminatlarının tekrar yatırıma dönüşmesini sağlamak ve işletme içinde kaynak temin etmek amacıyla yönelik olup VUK nun 328 ve 329 uncu maddeleriyle düzenlenmiştir.

Bilindiği gibi, enflasyonist ortamda mükelleflerce ayrılan amortismanlar iktisadi kıymetlerin gerçek değerleri üzerinden ayrılmadığından bunların ekonomik ömürleri sona erdiğinden yenilenmeleri için yeterli fon birikmemekte hatta biriken bu fonlar sembolik düzeyde kalmaktadır. Yenileme fonu, amortisman tabi iktisadi kıymetlerin yenilenmesinde vergi avantajı elde etmeyi sağlayan bir teşvik uygulamasıdır. Amortisman tabi iktisadi kıymetlerin; satışından veya yangın, deprem, sel ve su basması gibi afetler nedeniyle tamamen ya da kısmen hasara uğraması halinde sigortadan alınan tazminat dolayısıyla doğan karın üç yıl süre ile vergilendirilmemesidir. Vergi erteleme dolayısıyla oto finansman olanağı sağlamaktadır (HACİRÜSTEMOĞLU v.d, 1999: 38).

Ancak yenileme fonu bazen oldukça etkin iken bazen bu etkinlikten uzak olabilmektedir. Şöyle ki o yıl için satılan ve hasara uğrayan iktisadi kıymetin yenilenmesi zaruri ise ve edinilen iktisadi kıymetin o yıl için ayrılan amortismanı yenileme fonuna eşit veya yenileme fonundan fazla ise yenileme fonunun teşvik yönü yok demektir. Ancak yine iktisadi kıymetin yenilenmesi zaruri değil ise ve 3 yıl içinde bu yenileme yapılamamış ise bu taktirde enflasyonist bir ortamda ödenecek vergi 3 yıl ertelenmiş olur ki bu durumun da mükellefleri enflasyonist bir ortamda koruduğu açıktır (UZUN, 1999: 79).

f) Alacak ve Borç Senetleri Reeskontu

VUK' nun 281 ve 285 inci maddeleri ile mükelleflere vadesi gelmemiş senede bağlı alacak ve borçlarını tasarruf gününün kıymetine irca etme[#], bir başka ifade ile reeskonta tabi tutulma imkanı sağlamıştır (YILMAZ, 2000: 78). İşletmelerin bilançolarındaki senetli alacakların ve borçların enflasyon ortamında gerçek değerlerinin saptanması, bunların reeskonta tabi tutulması ile sağlanabilir. Böylece hem gerçek borç/ alacak tutarı, hem de reeskont sonucu gerçek kar/zarar ortaya çıkar. Vadeli alış ve satışlar için düzenlenen alacak ve borç senetlerinde gelecek hesap dönemlerine ait olan gelir ve giderlerin, ait olduğu dönemlerin gelir ve giderlerine kaydedilmeleri için alacak ve borç senetlerinde reeskont yapılarak enflasyon etkisi dışındaki gerçek kar/zarar bulunmaya çalışılır. Alacak ve borç senetlerindeki vade farkları reeskont işlemi ile giderilir. Böylece enflasyonun dönem karlarına etkisi reeskont yolu ile vergi ertelemesi şeklinde yok edilir (HACIRÜSTEMOĞLU v.d, 1999: 43).

VUK'nun 281 inci maddesine göre alacaklar, “mukayyet değerleri yani muhasebe kayıtlarında görülen değerleri ile değerlendirilir. Vadesi gelmemiş olan senede bağlı alacaklar değerlendirme gününün kıymetine irca olunabilir. Bu taktirde senette faiz oranı açıklanmış ise bu oran, açıklanmamışsa Cumhuriyet Merkez Bankası' nın resmi iskonto haddi kullanılır”

Bu maddeye göre, bankalar, bankerler ve sigorta şirketleri dışında kalan işletmeler alacak senetlerini değerlemede mukayyet (kayıtlı) ya da tasarruf (peşin) değer ölçüsünden birini esas alabilirler.

[#] İndirgeme

Mukayyet değer ölçüsünün esas alınması halinde şüpheli alacaklar ve değersiz alacaklar dışında kalan tüm senetli alacaklar, defterde kayıtlı oldukları değer üzerinden bilançoda yer alacaktır. Ancak VUK' na göre tasarruf değeri ölçüsü bankalar, bankerler ve sigorta şirketleri için zorunlu, diğer işletmeler için isteğe bağlıdır. Tasarruf değeri ölçüsünün alacak senetlerine uygulanmasına muhasebede reeskont işlemi denir. Tasarruf değeri ölçüsü uygulandığında alacak senetlerinin değerlendirme tarihindeki gerçek değerleri tek tek hesap edilir. Bu hesaplamada her senedin değerlendirme günü ile vade tarihi arasındaki gün sayısı esas alınarak reeskont (iskonto) tutarı hesaplanır. Bu tutar senedin gerçek değerinden düşülürse senedin değerlendirme tarihi itibarıyla gerçek değeri bulunmuş olur. Bu değere "tasarruf değeri ya da peşin değer" denir. Senedin nominal değeri ile tasarruf değeri arasındaki fark işletme açısından gerçekleşmiş bir gider olmayıp sadece değerlendirme sonucu hesaplanan bir giderdir (BEKTÖRE v.d, 1997: 84).

VUK' nun 281 inci maddesinde alacakların değerlemesi ile ilgili hükme paralel olarak VUK' nun 285 inci maddesinde borçların değerlemesine yer verilmiştir.

Alacak senetlerini reeskonta tabi tutup döneme gider kaydeden mükellefler, borç senetlerini de reeskonta tabi tutup iskonto tutarını döneme gelir kaydetmek zorundadırlar. Ancak, borç senetlerini reeskonta tabi tutmak zorunda olmayıp isteğe bağlı hareket edebilirler (HACİRÜSTEMOĞLU v.d, 1999: 43).

Enflasyon ortamında işletmelerin alacak senetleri tutarı borç senetleri tutarından büyükse, reeskont uygulaması yapılması halinde enflasyondan doğan karların vergilendirilmesi önlenir. Buna karşılık borç senetleri tutarının alacak senetleri tutarından büyük olması halinde reeskont uygulamasının yapılmaması işletmelere vergi avantajı sağlar (HACİRÜSTEMOĞLU v.d, 1999: 101).

Reeskonta tabi tutulacak alacak ve borçların vadeli senede bağlanmış olması ancak değerlendirme gününde senedin vadesinin gelmemiş olması gerekmektedir. Bu senetlerin, gelir ve hasılat yaratıcı olması ve hesaplarda kayıtlı olması istenir.

2.2.2.3. Kurumlar Vergisi Kanunu' ndaki Düzenlemeler

Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK)' nda işletmelerin enflasyonun olumsuzluğundan daha az etkilenmelerini sağlamak amacıyla yapılan düzenlemeler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- a) Finansman Fonu
- b) Gayrimenkul ve İştirak Satışından Doğan Kazançlar
- c) Ar-ge Fonu

- a) Finansman Fonu

Finansman fonu, KVK' nun 8 inci maddesinde düzenlenmiş bir vergi erteleme müessesesidir. Söz konusu madde şöyledir:“ Sermaye şirketleri ile kooperatifler, yatırım indiriminden faydalanması kabul edilmiş bulunan yatırımlarının finansmanında kullanmak ve yatırım indirimi belgesinde bu yatırım için öngörülen süre ile sınırlı kalmak kaydıyla finansman fonu ayırarak safi kurum kazancından indirilebilirler” (SEZER, 1998: 23).

Finansman fonu mutlak bir indirim ya da istisna olmayıp, cari yılda ayrılan finansman fonu takip eden yılda gelir yazılacağından, bir hesap döneminin vergisinin ertelenmesine yöneliktir. Bu erteleme nedeniyle söz konusu finansman fonuna isabet eden vergilerini bir yıl geç ödeyen kooperatifler ve sermaye şirketleri, enflasyonist bir ortamda paranın reel değerinin düşmesi nedeniyle enflasyona karşı da korunmuş olurlar (UZUN, 1999: 76). Ayrıca erteledikleri vergi kadar fonu ellerinde tutarak otofinansman yaratmış olurlar.

Bu uygulamadan yalnızca Kurumlar Vergisi mükellefi olan sermaye şirketleri ve kooperatifler; teşvik belgesi aldıkları yatırımlar için yararlanabilirler. Finansman fonu, yatırım indirimi belgesinde bu yatırım için öngörülen süre içerisinde, kurumlar vergisi matrahının % 25' i tutarında ayrılabilir.

Bu uygulama 01.01.1999 tarihinden itibaren kaldırılmış yerine teşvik belgesine bağlı yatırımlar için bir sonraki dönemde yapılacak olan harcamaların, bu dönem vergi dışı tutulmasını içeren yeni bir düzenleme getirilmiştir (HACİRÜSTEMOĞLU v.d, 1999: 102).

b) Gayrimenkul ve İştirak Satışından Doğan Kazançlar

İşletmede uzun yıllar maliyet bedeli ile yer alan gayrimenkul ve iştirak hisselerinin satışından doğan kazancın işletmenin sermayesine ilave edilmesi durumunda kurumlar vergisinden istisna edilmesi KVK' na 4108 sayılı Kanun' la eklenen Geçici 23/a maddesinde düzenlenmiştir.

İşletmenin aktifine kayıtlı gayrimenkul ve iştirak hisselerinin satışlarından doğan karın enflasyon sebebiyle yüksek çıkması kaçınılmazdır. Bu düzenleme ile enflasyon karlarının vergisi ödenmemekte, bu kaynakların sermayeye ilavesi ile öz kaynak güçlendirilmektedir. Gayrimenkul ve iştirakler nakde dönüştürülerek enflasyon ortamında işletmelerin nakit ihtiyacı da karşılanmaktadır. Ayrıca sermaye artışı ile sermaye erozyonu önlenmeye çalışılmakta, bilançonun pasif tarafı gerçek değerlere yaklaştırılmaktadır (HACIRÜSTEMOĞLU v.d, 1999: 50).

c) Ar-ge Fonu

İşletmelerin araştırma geliştirme faaliyetlerini teşvik etmek amacıyla KVK' nun 14 üncü maddesinin 6 nolu bendine eklenen hükümlerle, kurumların yıl içinde yaptıkları ar-ge harcamaları tutarını geçmemek üzere ilgili dönemde ödemeleri gereken yıllık kurumlar vergisi tutarının %20' sinin yasal süreler içinde tahsilinden vazgeçilerek ertelenebilmektedir. Bu orana isabet eden tutar üç yıl süre ile faizsiz olarak belirtilecek, daha sonra yine üç yıl içinde kurumlar vergisinin ödeme taksitleri ile birlikte eşit taksitlerde geri ödenecektir. Bu vergi ertelemesinden yararlanabilmek için araştırma geliştirme harcamaları yeni teknoloji arayışlarıyla uyumlu olmalıdır. Ar-ge fonu oluşturularak vergi ertelemesi ile enflasyon karları üzerinden vergi ödemesi geciktirilmekte ve bu yolla işletmelere kaynak sağlanmaktadır. İşletmeler bu fon ile ar-ge faaliyetlerini arttırma imkanı bulmaktadır (GEREK, 1999: 74).

KONU	SORU	SORULARA VERİLEN CEVAP				CEVAP VEREN İŞLETME SAYISI
		EVET		HAYIR		
		İŞLETME SAYISI	%	İŞLETME SAYISI	%	
YATIRIM İNDİRİMİNDE ENDEKSLEME	Yatırım İndiriminden Yararlanıyor musunuz?	44	81	10	19	54
	Yatırım İndiriminde Endeksleme Yapıyor musunuz?	23	52	21	48	44
AR-GE FONU	Şirketinizde Ar-ge Departmanı Var mı?	27	52	25	48	52
	Ar-ge Fonu Ayırıyor musunuz?	6	22	21	78	27
MALİYET BEDELİ ARTIRIMI	Maliyet Bedeli Artırımı Uyguluyor musunuz?	28	58	20	42	48
YENİDEN DEĞERLEME	Yeniden Değerleme Yöntemi Uyguluyor musunuz?	54	100	-	-	54
	Yeniden Değerleme Yöntemini Sürekli Olarak mı Uyguluyorsunuz?	52	96	2	4	54
	Yeniden Değerleme Oranını Yeterli Buluyor musunuz?	27	50	27	50	54
HIZLANDIRILMIŞ AMORTİSMAN	Normal Amortisman Yöntemini mi Uyguluyorsunuz?	20	37	-	-	20
	Hızlandırılmış Amortisman Yöntemini mi Uyguluyorsunuz?	11	20	-	-	11
	İkisini Birlikte mi Uyguluyorsunuz?	23	43	-	-	23
LIFO	LIFO Yöntemini Uyguluyor musunuz?	9	17	44	83	53
YENİLEME FONU	Yenileme Fonu Ayırıyor musunuz?	21	39	33	61	54
	Yenileme Fonu Uygulamasını Yararlı Buluyor musunuz?	45	83	9	17	54
ALACAK VE BORÇ SENETLERİ REESKONTU	Alacak ve Borç Senetlerinizi Reeskonta Tabi Tutuyor musunuz?	44	81	10	19	54
	Bu Uygulamayı Her Dönem Sonunda Tekrarlıyor musunuz?	39	89	5	11	44

FİNANSMAN FONU	Finansman Fonu Uyguluyor musunuz?	27	55	22	45	49
	Bu Uygulamayı Yararlı Buluyor musunuz?	42	87	6	13	48
GAYRİMENKUL VE İŞTİRAK SATIŞI	Gayrimenkul ve İştirak Satışından Doğan Kazancınız Oldu mu?	33	61	21	39	54
	Bu Tür Satışların Gelirlerine Uygulanan İstisnadan Yararlandınız mı?	24	73	9	27	33
VERGİ YASALARI DIŞINDAKİ ENFLASYON MUHASEBESİ UYGULAMALARI	Enflasyon Muhasebesi İçin Vergi Yasaları Dışında Uygulamanız Var mı?	16	31	35	69	51
	Bu Uygulama İşletme İçinde mi Yapılmakta?	10	62	6	38	16
TMS NO: 2	TMS-2 Hakkında Bilginiz Var mı?	25	46	29	54	54
	Bu Uygulamayı Yararlı Buluyor musunuz?	23	92	2	8	25
VERGİ YASALARI DIŞINDA ENFLASYON MUHASEBESİ UYGULAMANIZ VARSA HANGİ STANDARDI ESAS ALIYORSUNUZ?	TMS No: 2	4	28	–	–	16
	UMS No: 29	9	56	–	–	16
	Diğer	3	16	–	–	16

Ankete katılan 54 işletmeden 44' ü yatırım indiriminden yararlandığını belirtmiştir. Ancak bu 44 işletmenin sadece 23' ü yatırım indiriminde endeksleme uygulaması yapmaktadır. Yatırım indiriminde endeksleme uygulamasının 01.01. 1995 tarihinden önce alınan yatırım teşvik belgeleri kapsamındaki yatırım harcamalarına uygulama olanağının olmaması nedeniyle 21 işletme bu uygulamadan yararlanamamaktadır.

52 işletmenin cevap verdiği ar-ge departmanınız var mı? sorusuna 27 işletme olumlu cevap verirken bunun sadece %22' si yani 6' sı ar-ge fonu ayırmaktadır. Bu sonuç ar-ge departmanına verilen önemin az olduğunu göstermektedir. Ayrıca ar-ge fonu ayırma oranının düşük olması, işletmelerin bu departmanlarda gerçek anlamda yeni teknoloji faaliyetlerine yönelik olarak çalışmadıkları anlamına gelebilir.

Maliyet bedeli artırımını yapan işletme 48 işletmenin 28' i dir. Uygulamayan işletmeler, bu uygulamadan yararlanabilmek için gerekli olan şartları taşıyamıyor olabilirler.

Yeniden değerlendirme uygulaması, ankete katılan işletmelerin hepsinin yararlandığı tek uygulamadır. 54 işletmenin hepsi yeniden değerlendirme yaparken, sadece 2' si bu yöntemi sürekli olarak uygulamamaktadır. 54 işletmenin yarısı yeniden değerlendirme oranını yeterli bulmakta iken diğer yarısı bu oranı yeterli bulmamaktadır.

Ankete cevap veren 54 işletmenin %37' si normal amortisman yöntemini, %20' si hızlandırılmış amortisman yöntemini, %43' ü ise her iki yöntemi birlikte kullanmaktadır. Hızlandırılmış amortisman yöntemini kullanan işletme sayısının artması, enflasyona karşı tam koruma sağlamasına bile, enflasyona karşı bir önlem olarak kullanılabilir.

Stok değerlendirme yöntemlerinden olan son giren ilk çıkar yöntemini uygulayan işletme sayısı oldukça düşüktür. 54 işletmeden sadece 9' u bu uygulamadan yararlanmaktadır. Bu uygulamanın çeşitli kısıtlarının bulunması özellikle 5 yıl bu uygulamadan vazgeçememe zorunluluğunun olması uygulama alanını sınırlamaktadır.

Yenileme fonu uygulamasını 54 işletmeden 45' i yararlı bulurken, sadece 21' i yenileme fonu ayırmaktadır. Sayının düşük olması bu uygulamanın maliyet bedeli artırımını uygulamasıyla alternatif uygulamalar olmasından kaynaklanmaktadır.

Alacak ve borç senetlerini reeskonta tabi tutan 44 işletmeden 39' u bu uygulamayı her dönem sonunda tekrarlamaktadır. Diğer 11 işletme, alacak ve borç senetlerinin tutarlarına göre her dönem sonu uygulama yapmaya karar vermektedir. Böylece vergi açısından avantajı olan uygulamayı yapabilmektedir.

Finansman fonu uygulamasını teşvik belgeli yatırımı olan 49 işletmenin 27' si yapmakta; 48 işletmeden 42' i ise yararlı bulmaktadır. 1999 yılında kaldırılan bu uygulamanın prosedür fazlalığı nedeniyle, yararlı bulunmasına rağmen tercih edilme oranı düşük kalmıştır.

Gayrimenkul ve iştirak satışından kazanç elde eden 33 işletmeden 24' ü satış gelirine uygulanan istisnadan yararlandığını belirtmiştir.

Ankete katılan işletmelere kısmi uygulamalara ilişkin sorular dışında sorulan diğer sorular ve cevapları ise şöyledir:

Ankete cevap veren 51 işletmeden 16' sı vergi yasaları dışında enflasyon muhasebesi uygulaması yapmaktadır. Bu uygulamayı yapan 16 işletmeden 6' sı işletme dışındaki uzman kuruluşlardan yararlanmakta ve işletme dışında yapmaktadır. Bu 16 işletmenin 4' ü TMS No: 2' yi, 9 tanesi UMS No: 29' u ve 3' ü de diğer standartları esas almaktadırlar. Ayrıca 54 işletmeden sadece 25' i TMS No: 2 hakkında bilgi sahibi iken, 23' ü bu standardın yararlı olduğu görüşündedir.

Bu sonuçlar, işletmelerin vergi yasalarındaki kısmi düzeltmeler dışındaki enflasyon muhasebesi modellerini yeterince bilmediklerini, bilgi sahibi olanların çoğunun ise uygulamadığını ortaya koymaktadır. İşletmeler enflasyonun etkilerinden korunmak için kullandıkları kısmi düzeltme yöntemleriyle bu amaçlarını yerine getirememektedirler. Bu yöntemler mali tabloları düzeltmede yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla bu mali tabloların analizi ve yorumu da eksik olmaktadır.

2.2.3. TMS-2 ve SPK Tebliği

2.2.3.1. **Türkiye Muhasebe Standardı: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Standardı (T.M.S. No: 2)**

Türkiye' nin Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu' nun (IFAC) bir üyesi olması ve bu federasyonun tüm üyelerinin birbirleri ile uyumlu düzenlemeler yapmaları gibi bir yükümlülüğün bulunması (KARDEŞ-SELİMOĞLU, 2001: 103), ülkemizde bu konu için çalışacak bazı birliklerin ve kurulların kurulmasını gerektirmiştir.

Uluslar arası Muhasebe Standartları Komitesi' nin hazırlayıp yürürlüğe koyduğu muhasebe standartlarını ülkemiz şartlarına uyarlayan, Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK), Türkiye Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) Yönetim Kurulu Tarafından 1994' de kabul edilen yönerge ile kurulmuştur. TMUDESK, 1.1.1997 tarihinde Uluslar arası Muhasebe Standartları (UMS) paralelinde 11 adet standardı yürürlüğe koymuştur.

Yayımlanan bu standartlar arasında enflasyon muhasebesi uygulamasına geçişe bir basamak oluşturmak ve bu konuda yol gösterici olmak amacıyla TMS-2 de yer bulmuştur. Enflasyonun çok yoğun yaşandığı ekonomik şartlar altında muhasebeden sağlıklı ve gerçekçi olarak yararlanma imkanının azalması sonucu ortaya çıkan bu Standart UMS No: 29 paralelinde oluşturulmuştur. Bu iki standart, içerik açısından birbirine çok benzemektedir. Bu nedenle UMS- 29' un ayrıntılı açıklaması verilmeyip, TMS-2 ile yetinilecektir.

a) TMS-2' de Yer Alan Genel İlkeler

Standartta yer alan ilk üç madde, amaç, tanım ve standardın içeriği başlıklarıyla açıklanmıştır.

Standardın amacı; Madde 1' de üç başlıkta toplanmıştır. Buna göre Standart, yüksek enflasyon dönemlerinde temel mali tablolar olan bilanço ve gelir tablosunun düzenlenme esaslarını içermektedir. Konsolide edilmiş mali tablolar da buna dahil edilmiştir.

Bu Standart, yüksek enflasyon dönemlerinde Türk Lirası esas alınarak düzenlenen mali tabloların gerçeği yansıtmayacağı, buna göre yapılan değerlendirmelerin bir anlam taşımayacağı gerçeğinden hareket ederek oluşturulmuştur. Mali tabloların dönem sonundaki liranın satın alma gücüne göre düzeltilmesi sağlanarak, mali tablolara enflasyon dönemlerinde de işlerlik ve anlam kazandırmak amaçlanmıştır.

Ayrıca bu maddede düzeltme işleminin muhasebe kayıtları dışında raporlar aracılığıyla yapılacağı belirtilmiştir.

Standardın içeriği başlığı altında hangi koşullarda enflasyonun varlığından bahsedilerek mali tabloların zorunlu olarak düzeltmeye tabi tutulacağı sıralanmıştır. Bu şartlar:

1. Son üç yıllık kümülatif enflasyon oranının %100' e yakın ya da bu oranın üstünde oluşması,
2. Ülkede yaşayan kişilerin çoğunluğunun ellerinde tuttıkları nakit Türk Lirasını ya yabancı para birimli yatırım araçlarına ya da parasal olmayan yatırımlara yöneltmesi,

3. Nüfusun çoğunluğunun parasal işlemleri yabancı para birimiyle yapması,
4. Fiyatların Türk Lirası yerine yabancı para birimine göre belirlenmesi,
5. Vadeli işlemlerde; vade süresi ister kısa olsun ister uzun, fiyatların vade farkı dikkate alınarak saptanması,
6. Fiyatların, ücretlerin ve faiz oranlarının fiyat endeksine bağlanmış olması şeklinde özetlenebilir.

Yine aynı başlık altında verilen 4 üncü maddede, mali tabloların hangi enflasyon modeline göre düzeltileceği belirtilmektedir. Buna göre ülkemizdeki enflasyon muhasebesi uygulamasında “Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi” temel alınmıştır. Bu durum mali tabloların bilançonun düzenlenme tarihindeki paranın satın alma gücüne göre raporlanacağı söylenerek açıklanmıştır.

b) Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin İlkeler

Standartın 4 üncü bölümünde “Açıklamalar” başlığı altında temel mali tablolar olan bilanço ve gelir tablosunun enflasyona göre düzeltilmesinde temel alınacak ilkeler sıralanmıştır.

1) Bilançonun Düzeltilmesi

Standart, Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesini benimsediğinden bilançodaki varlık ve kaynak kalemlerinin parasal- parasal olmayan ayrımına tabi tutulması ilk adımdır.

Parasal kalemler, ulusal para biriminin satın alma gücüne göre ifade edildiklerinden düzeltmeye tabi tutulmazlar. Parasal olmayan kalemler içinde ise bilançoda yenileme maliyetleri veya nakit değerleri ile gösterilenler yeniden değerlendirilmezler. Bunların dışında kalan tarihi maliyetlere göre gösterilmiş tüm parasal olmayan kalemlerin genel fiyat düzeyi muhasebesine göre cari değerleri hesaplanır.

Standartta, yapılması gereken tüm işlemlerin bir özeti 6 ıncı maddenin a bendinde şöyle ifade edilmiştir: “Bilançonun düzenlenmesi sırasında bilanço kalemlerinin cari değerleri belirlenmemiş ise genel fiyat endeksi kullanılarak cari değerleri saptanır.”

Yabancı paralı varlık ve kaynak hesapları, dövize endeksli varlık ve kaynak hesapları ile menkul kıymet portföyünde bulunan borsa değerine göre değerlendirilmiş hisse senetleri, cari değerleri ile bilançoda gösterildikleri için düzeltme işlemine tabi tutulmazlar.

Amortisman tabi olan ve yeniden değerlendirme kapsamı içinde bulunan maddi duran varlıklar elde edilme tarihleri ve maliyetleri dikkate alınarak düzeltilir. Yeniden değerlendirme tutarları göz ardı edilir. Yeniden değerlendirme kapsamı dışındaki maddi duran varlıklar ise elde edildikleri tarihten bilançonun düzenlendiği tarihe kadar geçen süre içinde genel fiyat düzeyi muhasebesinde meydana gelen değişimler dikkate alınarak düzeltilir.

Standardın 10 uncu maddesinde parasal olmayan kalemlerin bilançoda tarihi maliyet- birikmiş amortisman değeri ile gösterilmeleri durumunda bu kalemlerin tarihi maliyetleri, kalemlerin işletme aktifine girdiği tarihten bilançonun düzenlendiği tarihe kadar geçen sürede genel fiyat endekslerinde meydana gelen değişimlere göre hesaplanan katsayılar uygulanarak düzeltilir.

Standart madde 11’ de “Geri Kazanılabılır Değer” den bahsedilmiştir. Bu değer, net nakit değer, yenileme değeri veya net bugünkü değer olarak adlandırılabilir. Bu maddeye göre değerlemeye tabi tutulmuş parasal olmayan kalemlerin yeni değerleri, bu kalemlerin geri kazanılabilir değerlerinden fazla ise söz konusu varlıklar geri kazanılabilir değerleri ile gösterilirler. Kanımca bu değer, varlıkların yenileme değerini karşıladığı için yeterli görülmüş ve bilançoda daha fazlasını göstermeye gerek olmadığı düşünülmüştür.

İştirak ve bağlı ortaklıkların faaliyet sonuçları üzerindeki işletme payını enflasyon ortamında doğru olarak saptayabilmek için bu standarda göre düzeltilmiş olması gerekmektedir. İşletmenin, iştirakleri ve bağlı ortaklıkları üzerindeki pay tutarı, düzeltilen mali tablolara göre hesaplanacaktır.

Varlıkların elde edilmesinde kullanılan kredilerden doğan kur farkları ve finansman giderleri, varlıklar elde edildikten sonra maliyetlere eklenmişlerse değerlendirme dışında tutulurlar. Varlık elde edilene kadar oluşup maliyetlere yüklenen finansman giderleri ve kur farklarının enflasyon üzerinde kalan reel kısmı, enflasyona göre düzeltilir.

Madde 14 ve 15 ise, öz kaynak kalemleri ile ilgilidir. Buna göre ödenmiş sermaye ile sermaye yedekleri içinde bulunan ve işletmeye nakit girişi sağlayan tüm kalemler fiyatlar genel seviyesi endeksine göre düzeltilir. Bu standardın uygulandığı ilk dönemin başında olağanüstü yedekler ile net kar kalemleri dışındaki tüm öz kaynak kalemleri, oluştukları tarihten itibaren genel fiyat endeksleri uygulanmak suretiyle yeniden hesaplanır. Bilançodaki diğer tüm kalemlerin düzeltilmesinden doğan farklar düzeltilmiş bilançoda olağanüstü yedekleri oluşturur.

2) Gelir Tablosunun Düzeltilmesi

Bilanço kalemleri için yapılan parasal- parasal olmayan kalemler ayrımı, gelir tablosu kalemleri için söz konusu değildir. Gelir tablosundaki tüm gelir ve gider kalemleri bilanço günündeki satın alma gücüne göre düzeltme tabi tutulurlar. Amortisman ve tükenme payları düzeltilmiş maliyetler üzerinden ayrılır.

Dönem içindeki tüm gelir ve giderlerin dönemin bütün günlerine eşit biçimde dağıtılmış olduğu varsayılır. Düzeltme işlemi de buna paralel olarak dönem sonu endeksi/ dönemin ortalama endeksi katsayısı esas alınarak yapılır.

Paranın dönem sonundaki değerine göre düzeltilmiş satış fiyatı ile düzeltilmiş maliyet fiyatı arasındaki fark, “düzeltilmiş satış karı ya da zararını” oluşturur. Böylece parasal olmayan varlık unsurlarının satışından doğan kar ya da zarar, gelir tablosunda düzeltilmiş değeri ile gösterilmiş olur. Değerlemede tarihi elde etme maliyetleri yerine cari yenileme değerlerinin kullanıldığı gelir tablolarının da genel fiyat endeksleri kullanılarak bilançonun düzenlendiği tarihteki paranın satın alma gücüne göre ifade edilmeleri sağlanır.

3) Parasal Kalemlerin Neden Olduğu Satın Alma Gücü Kazanç ve Kayıpları

Standardın 5 inci maddesinde, parasal kalemleri elde bulundurma kazanç veya kayıplarının gelir tablosunda yer alması gerektiği belirtilmiştir.

Genel fiyat düzeyi muhasebesine göre işletmenin elinde bulundurduğu parasal varlık ve parasal borçlarının düzeyi, parasal kazanç ya da parasal kayba neden olur. Parasal borçlardan fazla parasal varlık bulunduran işletmeler satın alma gücü kaybına uğrar. Diğer taraftan parasal varlıklarından fazla parasal borcu olan işletmeler ise satın alma gücü kazanır.

“Parasal kazanç veya kayıp” kavramı enflasyon muhasebesi ile ilgili Standartlarda, Tebliğlerde ve diğer kaynaklarda bu veya buna benzer şekilde tanımlanmakta ve enflasyona göre düzeltilmiş gelir tablolarında “diğer faaliyetlerden olağan gelir ve karlar” veya “finansman giderleri” hesap gruplarında bu ad ile yer almaktadır.

Bu konuyla ilgili farklı bir görüş dile getiren Prof. Dr. Göksel Yücel, “Parasal Kazanç Gerçekten Bir Kazanç mıdır?” adlı makalesinde şunları söylemektedir (YÜCEL, 2000: 5/11) :

Kazanç ve kazançlı olmak olumlu bir ifade tarzıdır, kayıp ise olumsuz anlam taşır. Parasal kazanç sağlamak ifadesini banka kredi borçları altında ezilmiş bir tekstil üreticisine söyleyiniz. Aşırı borçlanmadan ötürü bu kişi ve kuruluş çok büyük tutarda parasal kazanç elde etmiş olacaktır. Karşınızdakinin uğrayacağı şaşkınlığı tahmin edebilirsiniz. Veya aynı ifadeyi, nakit parasını yüksek oranlı faizlerle repoda değerlendirmiş birisine söyleyiniz. Bu tanımlara göre bu kişi de büyük tutarlarda parasal kayba uğramış çıkacaktır. Bu paradoksun nedeni standartlardaki ifadelerin ve tüm benzeri tanımların faiz ve kur farkı kavramlarını içermemesidir. Kazançlı olmak ile parasal kazanç elde etmek farklı şeylerdir. Anlaşılamama sorunu, teknik bir hesaplama ve sunuş sıkıntısından kaynaklanmaktadır. Ancak bu sorun, belki de enflasyona göre düzeltilmiş tüm tabloların kullanılamaz biçime dönüşmesine sebep olmaktadır.

Gerçekte faiz gelirlerini ve giderlerini gerçek biçime dönüştürmek için hesaplanan bir rakamdan başka bir şey olmayan “parasal kazanç veya kayıp” teriminin kazanç veya kayıp kelimesini içermesi ve bunun da benimsenmiş olması belki de en büyük talihsizliktir. Bu satırın enflasyona göre düzeltilmiş gelir tablolarından elimine edilmemesi durumunda enflasyona göre düzeltilmiş kar rakamlarının benimsenme olanağı çok zayıftır. Kaldı ki bu rakamın tutarı parasal varlık ve borçların dengesi kadar faiz oranlarının ve kur farklarının yüksekliğine de bağlıdır. Yüksek enflasyonun doğal sonucu olan yüksek faiz oranları ve kur farkları parasal kazanç veya kayıp satırının büyümesinde ve anlaşılmazlığın artmasında Türkiye için çok önemli bir faktördür.

Makalede bu görüşü örneklerle destekleyen yazar, çok önemli ve benimsediğimiz bir noktaya değinmiştir. Ancak enflasyon muhasebesi ile ilgili standartlar ve muhasebe ilkeleri değişmediği sürece bu, sadece bir görüş olarak literatürde yer bulacaktır.

Standardın 21 inci maddesinde parasal kazanç ve kaybın hesaplanmasına değinilmiştir. Buna göre;

- i. Dönem başı bilançosundaki parasal varlıklar ve parasal borçlar farkı dönem sonundaki paranın satın alma gücüne göre düzeltilir.
- ii. Dönem içindeki net parasal kalemlerde artış ve azalış yaratan işlemlerin dönem sonundaki paranın satın alma gücüne göre düzeltilmiş değerleri “i” de hesaplanan tutara eklenir veya çıkartılır.
- iii. “ii” de bulunan tutar ile dönem sonundaki net parasal kalemler arasındaki fark gelir tablosunda yer alacak parasal kazancı veya kaybı gösterir.

4) Diğer Finansal Tablolar

Standardın “Açıklamalar” bölümünde temel mali tablolar olan bilanço ve gelir tablosunun düzeltme esasları anlatıldıktan sonra Nakit Akış Tablosu, önceki dönem finansal tabloları ve konsolide finansal tablolara ilişkin açıklamalar verilmiştir.

Nakit Akış Tablosunun da bilanço tarihindeki paranın satın alma gücüne göre ifade edilmesi gerektiği belirtilmiş, bu tablonun hazırlanmasında düzeltilmiş dönem başı ve dönem sonu bilançoları ile düzeltilmiş gelir tablosu verilerinin kullanılması öngörülmüştür.

Dönem sonu finansal tablolarının karşılaştırmalı olarak sunulabilmesi için bir önceki dönem verileri genel fiyat endeksi kullanılarak düzeltilmelidir.

Yüksek enflasyonun var olduğu bir ekonomide rapor hazırlayan ana şirket ile bu şirketin yüksek enflasyon olan başka bir ekonomide raporlama yapan bağlı şirketinin olması durumunda, finansal tabloların konsolide edilmeden önce raporlandıkları para birimine ait ülkenin genel fiyat endeksine göre yeniden düzenlenmesi gerekir. Değişik tarihli finansal tabloların konsolide edilmeleri söz konusu olduğunda ise tüm kalemlerin konsolide finansal tabloların hazırlandığı yılın genel fiyat düzeyine göre yeniden düzeltilmesi yapılmalıdır.

c) Diğer Unsurlar

- Bu standarda göre mali tabloların düzeltilmesinde Devlet İstatistik Enstitüsü' nün Toptan Eşya Fiyat Endeksleri kullanılır.
- Madde 27' de yüksek enflasyonun sona ermesi durumunda işletmelerin finansal tablolarını bu Standartta verilen esaslara göre düzenleme zorunluluklarının kalktığı belirtilmiştir.
- Madde 28' de ise bazı açıklamaların finansal tabloların dipnotlarında bulunması gerektiği belirtilmiştir. Bunlar, özetle; finansal tabloların genel fiyat düzeyi muhasebesine göre düzenlendiği, kullanılan yaklaşımın tarihi maliyet mi yoksa cari maliyet mi olduğu, fiyat endeksinin türü ile endeksin geçen yılki ve cari dönemdeki hareketleridir.

d) Yürürlük

Standardın yürürlük tarihi başlıklı bölümünde ise bu standardın yayımlandığı tarihi izleyen muhasebe dönemi başında yürürlüğe gireceği belirtilmiştir. Konunun başında da belirtildiği gibi bu Standart 1.1.1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2.2.3.2. Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Tebliğ (Seri: XI, No: 20)

Sermaye Piyasası Kurulu, enflasyonun işletmeler üzerindeki olumsuz etkilerinin çeşitli yöntemlerle giderilmeye çalışıldığı bir dönemde sermaye piyasası mevzuatı yönünden önemli bir adım atarak, yüksek enflasyon dönemlerinde mali tabloların düzeltilmesine ilişkin usul ve esasları, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu' nun 16 ve 22 inci maddeleri hükümlerine dayanarak, 28.11.2001 tarihli Resmi Gazete' de yayımladığı bir tebliğ ile duyurmuştur.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Sermaye Piyasası Kanunu' na tabi kurumların mali tablolarının gerçek durumu yansıtmasını temin etmek amacıyla yönelik olarak, bu tabloların Tebliğde belirtilen usul ve esaslara uygun olarak düzeltilmesini karara bağlamış bulunmaktadır.

a) Tebliğdeki Genel İlkeler

TMS-2' ye çok benzeyen Tebliğ, 6 bölümden oluşmaktadır. İlk iki bölüm genel ilkeleri içermektedir.

Birinci bölümde Tebliğin amacı, “yüksek enflasyon dönemlerinde mali tabloların hazırlanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektir” şeklinde tanımlanmıştır.

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu' nun değişik 16 ıncı maddesi ile 22 inci maddesinin birinci fıkrasının e bendine dayanılarak hazırlanan bu Tebliğ, SPK' na tabi kurumları (ortaklıklar, aracı kurumlar ve yatırım ortaklıkları ile iştirakleri) kapsamaktadır.

Tebliğdeki 5 inci madde hangi şartlar ortaya çıktığında bu Tebliğin kapsamı dışında kalılabileceğini açıklar. Buna göre bu Tebliğ hükümlerine tabi olan ortaklıklardan SPK' nun konsolidasyona ilişkin tebliğleri uyarınca konsolidasyon kapsamı dışında tutulanlar mali tablolarını bu Tebliğ hükümleri çerçevesinde düzenlemek zorunda değildir.

“Genel Hükümler” başlığı altında verilen ikinci bölüme yüksek enflasyon dönemi tanımlanarak başlanmıştır. Yüksek enflasyon dönemi için farklı ölçüler belirlenmiştir. Bunlar;

1. İlgili hesap dönemi fiyat endeksi rakamının bu dönem dahil önceki üçüncü hesap döneminin başındaki fiyat endeksinin iki katını aşması,
2. İlgili hesap dönemi fiyat endeksinin hesap döneminin başına göre %10 veya daha fazla artış göstermesi,
3. Bu süreden daha kısa bir sürede fiyat endeksi rakamının iki katına ulaşması,
4. Fiyat endekslerinde yukarıdaki ölçülerde bir artış olmamasına rağmen halkın tasarruflarını yabancı para cinsinden tutması,
5. Mal ve hizmet fiyatlarının yabancı para üzerinden belirlenmesi.

Bu göstergelerin mevcut olması durumunda kurul, mali tabloların bu Tebliğ doğrultusunda hazırlanmasını isteyebilecektir. Yüksek enflasyon döneminin bittiği dönemde bu Tebliğin uygulanmasına son verilebilir.

Bu Tebliğde, yüksek enflasyon döneminin sona erdiğinin göstergesi olarak kabul edilecek ölçü ise şöyle belirtilmiştir: “Yüksek enflasyon dönemi, yıllık bilanço tarihindeki fiyat endeksi rakamının, ilgili yıl dahil önceki üçüncü yılın başındaki fiyat endeksi rakamının iki katından daha az olması halinde sona erer.”

Madde 7’ de Tebliğin ekinde yer alan parasal kalemler şöyle açıklanmıştır:

Parasal kalemler, paranın değerindeki değişimler karşısında nominal değerlerini aynen koruyan ancak satın alma güçleri düşen kalemlerden oluşur. Parasal olmayan kalemler ise parasal kalemler dışında kalan kalemlerden oluşur.

Madde 8’ de mali tabloların paranın cari satın alma gücü esas alınarak düzeltileceği belirtilmiştir. Yani bu Tebliğ, fiyatlar genel düzeyi muhasebesi esas alınarak hazırlanmıştır. Ayrıca bu madde de düzeltme işleminin mali tabloların gerçeği dürüst bir şekilde yansıtmasını engellemeyecek toplulaştırılmış yöntemlere dayalı olarak da yapılabileceği belirtilmiştir.

Bu Tebliğ uyarınca fiyat endeksinin aylık fiyat değişimlerini gösterecek şekilde yayımlanması nedeniyle, bir ay içinde gerçekleşecek tüm işlemler için aynı düzeltme katsayısı kullanılır. Eğer ay içinde düzenli artan enflasyon oranı söz konusu ise ayın farklı günlerinde gerçekleşen işlemlere farklı günlük düzeltme katsayıları uygulanması, dipnotlarda açıklama yapılması koşuluyla uygundur.

b) Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin İlkeler

Tebliğin üçüncü bölümünde “Mali Tabloların Enflasyona Göre Düzeltilmesi” başlığı ile yer alan bu ilkeler bilanço ve gelir tablosundaki kalemlerin hangi ilkeler doğrultusunda düzeltileceğini ve net parasal pozisyon kar veya zararının hesaplanmasına ilişkin ilkeleri içermektedir.

1) Bilançonun Düzeltilmesi

Hesap dönemi sonunda paranın cari satın alma gücü cinsinden ifade edilmemiş bilanço kalemleri düzeltme katsayısı ile düzeltilir. Bilançodaki parasal kalemler, düzeltme işlemine tabi tutulmaz çünkü bunlar zaten bilanço dönemi sonunda cari satın alma güçlerini yansıtır. Parasal olmayan kalemler içinde cari değerleri ile bilançoda gösterilenler de parasal kalemler gibi, düzeltme işlemine tabi tutulmazlar.

Bu Tebliğe göre düzeltme yapılırken esas alınacak tarih ise şöyle belirtilmiştir: Aktifleştirilme tarihi satın alma veya imal tarihinden farklı olan varlıkların düzeltilmesi, satın alma, imal ve maliyet unsurlarının aktifte ilk giriş tarihleri dikkate alınarak yapılır. Yarı mamul ve mamul stoklarının düzeltilmesinde ise bunların maliyetine dahil edilen unsurların gerçekleşme tarihleri dikkate alınır.

Tebliğde genel olarak bilançonun nasıl düzeltileceği belirtildikten sonra önemli olan bazı kalemler için ayrı maddeler açılmıştır.

Bu maddelerden ilki, madde 11' de yer alan amortismanına tabi varlıkların düzeltilmesi ile ilgili unsurlardır. İlk defa düzeltme işlemi yapılırken amortismanına tabi varlıkların maliyetine ilave edilmiş finansman giderleri, kur farkları ve yeniden değerlendirme değer artışı, ilgili varlıkların maliyetinden düşülür. Ayrıca yeniden değerlendirme işlemi söz konusu ise düzeltme işlemi yapılırken; yeniden değerlemenin etkilerinin amortismanına tabi varlıklar ile birikmiş amortismanlar üzerinden kaldırılması gerekmektedir.

Amortismanına tabi varlıklar için elde edilen yeni değerler üzerinden bu Tebliğin 24 üncü maddesindeki hükümlerine göre düzeltme işlemi yapılır. Bu hükümler şöyledir:

- Yüksek enflasyon döneminde amortismanlar ve tükenme payları, ilgili varlıkların düzeltilmesi sonucu bulunan yeni değerler üzerinden ayrılır.
- Daha önce bu şekilde bulunan oranlardan farklı oranlarda amortismanına tabi tutulmuş varlıklar, yeni oranlar üzerinden amortismanına tabi tutulurlar.
- Bilanço tarihi itibarıyla aktifte bir hesap döneminden daha az kalan varlıklar için amortisman tutarı, varlığın aktifte kalış süresiyle oranlanması suretiyle bulunan tutardır.

- Maddi olmayan duran varlıkların tükenme veya itfa payları düzeltilmiş yeni değerleri üzerinden hesaplanır.

Stokların düzeltilmesine ilişkin ilkeler madde 12' de verilmiştir. İşletmede bulunan hammadde, emtia, yarı mamul ve mamul stokları işletmenin stok değerlendirme politikaları ile uyumlu olarak düzeltme işlemine tabi tutulur. Bunların maliyetine dahil edilmesine izin verilmiş finansman giderleri, amortismanlara tabi varlıkların düzeltilmesiyle ilgili olarak yukarıda bahsi geçen madde 11 ve vadeli alım- satımla ilgili olan madde 23' deki hükümler çerçevesinde düzeltme işlemine tabi tutulur. Madde 23, enflasyondan korunmak amacıyla TL üzerinden vadeli olarak alınan veya satılan varlıkların fiyatına eklenen enflasyon payını etkisiz hale getirmek amacıyla Tebliğe eklenmiştir. Bu maddeye göre, alım ve satımın içerdiği enflasyon payı bu alacağın vadesiyle uyumlu vadeye sahip olan devlet iç borçlanma senetleri için borsada verilen faiz haddi ve ilgili dönemin enflasyon oranı dikkate alınarak hesaplanır. İlgili kalemler bu tutar düşüldükten sonra kalan tutarlar üzerinden düzeltmeye tabi tutulurlar. Ayrıca bu maddeye göre, düzeltme yapılmasında zorluk bulunan vadeli alım ve satımlar ödeme tahsil tarihleri dikkate alınarak düzeltilir. Vadeleri bilanço tarihinden sonra sona eren borç ve alacaklar yukarıda belirtilen faiz hadleri dikkate alınarak reeskonta tabi tutulur. Reeskont tutarları doğrudan gider yazılmaz, ilgili oldukları kalemlerle ilişkilendirilirler.

Yoğun olarak işlem gören stoklar ile ilgili düzeltme katsayılarının hesaplanmasında toplu stok değerlendirme yöntemlerinin kullanılabileceği belirtilmiştir. Ancak bu yöntemlerin mali tabloların gerçeği doğru bir şekilde yansıtmasını engellemeyecek şekilde seçilmesi zorunludur.

Borsa rayici ile değerlendirilmemiş ya da Kurulun konsolidasyona ilişkin düzenlemelerinde belirtilen ilkelere göre muhasebeleştirilmemiş iştirakler, bağlı ortaklıklar, bağlı menkul kıymetler ve diğer hisse senedi kalemlerinin düzeltilmesinde kullanılacak ölçüler 13 numaralı maddede verilmiştir. Bu kalemlerin maliyet bedellerinden yeniden değerlendirme değer artış fonu gibi fonların sermayeye eklenmesi nedeniyle elde edilen tutarlar ile kur farkları dahil finansman giderleri indirilir. Ve bu indirimden sonra kalan tutarlar düzeltme işlemine tabi tutulur. Bu düzeltme işleminde sermaye artırımının tescil tarihi dikkate alınır.

Özkaynak kalemlerinin düzeltilmesiyle ilgili olan 14 üncü madde itibariyle, enflasyon nedeniyle oluşumuna izin verilen fonlar sermaye tutarından indirilirken, yedek akçeler ve dağıtılmamış karlar, ortaklar tarafından konulan sermaye olarak dikkate alınacaktır. Özsermaye kalemlerinin düzeltilmesinde sermaye artırımının tescil tarihi veya sermaye artırımına mahsuben ödenen tutarların tahsil tarihi esas alınır.

2) Gelir Tablosunun Düzeltilmesi

Gelir tablosunun bütün kalemleri, paranın bilanço günündeki satın alma gücü cinsinden ifade edilmek amacıyla, gelir ve giderin tahakkuk ettiği tarihler esas alınarak düzeltme işlemine tabi tutulur. Döneme yaygın olarak yapılan giderler ve elde edilen gelirler, tahakkuk tarihleri dikkate alınmadan dönem sonu fiyat endeksi rakamının dönemin ortalama fiyat endeksi rakamına bölünmesi suretiyle bulunacak düzeltme katsayısının ilgili tutara uygulanması suretiyle düzeltme işlemine tabi tutulabilir.

Gelir tablosunun genel olarak nasıl düzeltileceğine değinildikten sonra bazı kalemler için farklı maddeler açılmıştır.

Amortismanların düzeltilmesi ile ilgili olan madde 16' ya göre, amortismanlar ve itfa payları, aktiflerin düzeltilmiş değerleri üzerinden hesaplanır başka bir ifade ile ilgili kalemler gelir tablosu düzenlenirken ayrıca düzeltme işlemine tabi tutulmaz.

Madde 17' de ele alınan satışların maliyeti ile ilgili bölümde, satışların maliyetinin stoklar ve diğer maliyet unsurlarının düzeltilmiş tutarları dikkate alınarak yeniden hesaplanacağı belirtilmiştir.

Bazı işletmeler, tutarı dönem sonunda kesinleşecek karşılıkları dönem sonunda oluşan tutarları itibariyle dikkate alabilir. Bu durum için oluşturulan madde 18' de, karşılıkların dönem içinde ayrılan kısmi tutarlarının ayrıca düzeltme işlemine tabi tutulmayacağı belirtilmiştir.

Gayrimenkul satışı gibi gelir veya gider olarak doğrudan gelir tablosuyla ilişkilendirilen parasal olmayan kalemler, satışa konu olan varlığın düzeltilmiş değeri ile satış bedelinin düzeltilmiş değeri arasındaki fark olarak yeniden hesaplanır.

3) Net Parasal Pozisyon Kar ve Zararı

TMS 2' de parasal kazanç ve kayıp olarak ele alınmış olan enflasyondan kaynaklanan parasal varlıkları elde bulundurma kaybı ve parasal yükümlülükleri elde bulundurma kazancı, bu Tebliğin 20 inci maddesinde belirtilen esaslar çerçevesinde hesaplanıp birbirinden mahsup edilerek gelir tablosunda “net parasal pozisyon karı ve zararı” hesabında gösterilir.

Getirileri veya anaparaları enflasyona endekslenmiş veya cari değerleri ile değerlendirilmiş kalemlerle ilgili olarak oluşan değerlendirme farkları ile faiz ve kur farkı gelir ve giderleri net parasal pozisyon karı (zararı) kalemi ile ilişkilendirilir. Ancak bu kalemlerden gelir tablosunda ayrıca açıklanması gerekenler net parasal pozisyon kar ya da zararından indirilerek ilgili oldukları bölümde gösterilirler.

Net parasal pozisyon kar veya zararı, kamuya açıklanması zorunlu olmayan “Net Parasal Pozisyon Kar-Zarar Tablosu” hazırlanarak ayrıca hesaplanır. Net parasal pozisyon kar-zararı; dönem başı net parasal pozisyon kalemine dönem içinde parasal pozisyonda artış yaratan kalemlerin ilave edilmesi, bu şekilde bulunan tutardan dönem içinde parasal pozisyonda azalış yaratan kalemlerin indirilmesi suretiyle bulunan tutarın, dönem sonu net parasal pozisyon tutarı ile karşılaştırılması suretiyle hesaplanır.

4) Değerleme İlke ve Kuralları

Tebliğin dördüncü bölümünde bilanço ve gelir tablosunun düzeltilmesi sırasında dikkate alınacak değerlendirme ilke ve kuralları sıralanmıştır. Bu bölümdeki ilk maddede “Yüksek enflasyon dönemlerinde bu Tebliğde getirilen değerlendirme hükümlerine uyulur” denmiştir.

Finansman maliyetleri ile ilgili olarak düzenlenen 22 inci madde, işletmelerin yüksek enflasyon dönemlerinde Kurul’ un muhasebe Standartlarına ilişkin düzenlemelerinde müsaade edilen hallerde, finansman giderlerinin sadece reel kısmını ilgili varlıkların maliyetine dahil edebileceklerini belirtmiştir.

Bu bölümdeki son maddede ise düzeltilmiş tutarın cari değerden fazla olması durumu ele alınmıştır. Bilanço kalemleri için değer düşüklüğü karşılığı ayrılması veya net gerçekleşebilir değerle değerlendirilmesi konusunda, ilgili kalemin düzeltme işlemi sonucunda ulaşılan yeni değeri esas alınır. Değer düşüklüğü karşılığı gelir tablosu ile ilişkilendirilir.

5) İlk Düzeltme İşleminde Uyulacak Hükümler

Tebliğin 5. Bölümünde mali tabloların bu Tebliğe göre ilk defa düzenlenmesinde uyulacak hükümler sayılmıştır. Bu hükümler ilk defa düzeltilme esnasında kullanılır. İzleyen dönemlerde geçerli olmaz.

2001 ve daha sonraki yıllar için endeks rakamı olarak Devlet İstatistik Enstitüsü'nün toptan eşya fiyatları genel endeksi esas alınır. 1976-2001 yılları arası için Tebliğin ekinde yer alan endekslerden üretilen düzeltme katsayıları kullanılır. 1976' dan önce gerçekleşen işlemler söz konusu ise bu işlemlerin 1976 yılında gerçekleştiği kabul edilir. Bu hükmün, BDDK'nın bankalar için yaptığı düzenlemelerle uyumlu olabilmesi için, 1970 yılını baz alması konusunda değişiklik yapılmasına karar verilmiştir.

Mali tabloların bu Tebliğ uyarınca ilk defa düzeltmeye tabi tutulduğu yıl, gelir tablosunun hazırlanmasını sağlayabilmek için bir önceki yılın bilançosunun da düzenlenmesi gerekir. Mali tabloların ilk düzenlendiği hesap döneminin başına kadar olan dönemde düzeltilmiş tutarları ile olmak üzere, aktif kalemlerden borçların ve özsermaye kalemlerinin çıkarılması sonucunda kalan kısım özsermaye hesap grubu içinde "geçmiş yıllar karı(zararı)" hesabında izlenir.

c) Diğer Hükümler

Tebliğin altıncı bölümünde "çeşitli hükümler" başlığı altında düzeltmeyle ilgili diğer hükümlere yer verilmiştir. Bunlar maddeler halinde şöyle açıklanabilir:

- Nakit Akım Tablosu ve Satışların Maliyeti Tablosu da bu Tebliğ hükümleri çerçevesinde düzeltilmelidir.
- Cari dönem mali tablolarının karşılaştırmalı olarak hazırlanması için önceki dönem mali tabloları da bu Tebliğ hükümlerine göre düzeltilebilir.

- Yüksek enflasyon döneminin sona erdiği yılın mali tabloları hazırlanırken esas alınacak değerler, son dönem mali tablolarındaki rakamlardır.
 - Bu Tebliğe göre yapılan düzeltmeler, işletmelerin diğer mevzuatlar uyarınca tutmakla mükellef oldukları kanuni defter ve belgelere kaydedilmez. Bu işlemler için “Enflasyona Göre Düzeltme Defteri” tutulur.
 - İşletmeler, özsermayenin bu Tebliğdeki hükümlere göre düzeltme işlemine tabi tutulması sonucu ortaya çıkan artışları kar dağıtımına konu edemezler. Enflasyona göre düzeltilmiş mali tablolarda net dönem karı diğer tablolardaki net dönem karından düşükse, kar dağıtımı için daha az olan tutar esas alınır.
 - Enflasyona göre düzeltilmiş mali tabloların başlığına “enflasyona göre düzeltilmiş” ibaresi konulur. Gelir tablosuna ise dönem net kar-zararı rakamından önce “net parasal pozisyon karı-zararı” kalemi eklenir.
 - Bu Tebliğde hüküm bulunmayan hallerde, Kurulun muhasebe standartları ile ilgili diğer düzenlemeleri uygulanır.
 - Bu Tebliğ hükümlerini Sermaye Piyasası Kurulu yürütür.
- d) Yürürlük

Tebliğin yürürlük tarihi, Tebliğdeki 41 inci maddede 31.12.2001 olarak belirtilmiştir.

“Ancak, gerek mali sektörden gerekse reel sektörden gelen talepler ve vergi mevzuatı açısından ülke genelinde enflasyon muhasebesi uygulamasına geçileceği yönündeki beyanlar dikkate alınarak, söz konusu düzenlemenin tüm ülke genelinde aynı zamanda başlatılmasını teminen; Tebliğ uygulaması 01.01.2003 tarihinden sonra sona eren yıllık ve bundan sonra gelen ilk ara mali tablolardan geçerli olmak üzere ertelenmiştir.

Buna göre, Tebliğ; hesap dönemi takvim yılı olan işletmeler için 31.12.2003 tarihinden itibaren, özel hesap dönemi olan şirketler için ise 2003 yılı içerisinde sona erecek ilk yıllık mali tablolardan başlamak üzere yürürlüğe girecektir. Ancak, dileyen işletmelerin bundan önce uygulamaya başlaması da mümkündür.”

Bu hüküm, 18.02.2003 tarihli resmi gazetede yayımlanıp yürürlüğe girmiştir.

2.2.3.3. TMS No:2' nin ve SPK Tebliğinin Mali Analiz Açısından Karşılaştırılması

2 Numaralı Muhasebe Standardı ve SPK Tebliği, mali tabloların enflasyonun etkilerinden arındırılmasını sağlamak amacıyla bunların nasıl düzenleneceğine ilişkin ilkeleri içerir. Aynı amaç doğrultusunda hazırlandıkları için genel olarak birbirine benzemektedir. Genel yapılarının karşılaştırılması bir tablo yardımıyla şöyle gösterilebilir:

Cizelge 4. TMS No: 2 ve SPK Tebliğinin Şekil Açısından Karşılaştırılması

Türkiye Muhasebe Standardı No:2 “Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama”	Sermaye Piyasası Kurulu Tebliği: “Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ”
<ol style="list-style-type: none"> 1. AMAÇ 2. TANIMLAR 3. STANDARDIN İÇERİĞİ 4. AÇIKLAMALAR 5. YÜRÜRLÜK TARİHİ <p>Ek 1: Parasal ve Parasal Olmayan Kalemlerin Listesi Ek 2: Parasal Kalemlerin Neden Olduğu Satın Alma Gücü Kazanç ve Kaybının Hesaplanması</p> <p>Kaynak: KARDEŞ SELİMOĞLU, Seval (2001); “Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerinin Giderilmesi Yönünde Yapılan Ulusal ve Uluslar arası Boyuttaki Düzenlemeler”; Muhasebe ve Denetime Bakış, S: 4, s.104</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. AMAÇ, KAPSAM, DAYANAK VE TANIMLAR 2. GENEL HÜKÜMLER 3. MALİ TABLOLARIN ENFLASYONA GÖRE DÜZELTİLMESİ 4. YÜKSEK ENFLASYON DÖNEMLERİNDE DEĞERLEME İLKE VE KURALLARI 5. MALİ TABLOLARIN BU TEBLİĞE GÖRE İLK DEFA DÜZENLENMESİNDE UYGULANACAK ÖZEL HÜKÜMLER 6. ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER <p>Ek 1: Parasal Kalemler Ek 2: Net Parasal Pozisyon Kar- Zarar Tablosu</p>

Genel başlıklara bakıldığında her ikisinin içerik bakımından birbirine benzediği görülmektedir. Ancak SPK Tebliği, TMS No: 2' ye göre daha fazla ayrıntı içermektedir. Uygulama açısından ilk göze çarpan, standardın uygulama zorunluluğu bulunmaması, buna karşın Tebliğin Sermaye Piyasası Kuruluna tabi kurumlar için uygulanma zorunluluğunun olmasıdır. Bu zorunluluk sadece belli işletmeler için olduğundan Tebliğ ile ülkedeki tüm işletmeleri bağlayıcı bir düzenleme yapılmamıştır.

Yukarıda söylediğimiz gibi her iki düzenlemenin amacı da, yüksek enflasyon ortamında mali tabloların düzenlenmesine ilişkin ilkeleri belirlemek, böylece enflasyonun etkilerinden arındırılmış bilgileri raporlayıp sunmaktır. Bunu sağlamak için kullanılacak enflasyon muhasebesi modeli, iki düzenleme için de "Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi" olarak belirlenmiştir. Standart ve Tebliğin benzerliği düzeltme işlemi için seçilen modelin aynı olmasından kaynaklanmaktadır.

Enflasyon döneminin varlığından söz edebilmek için var olması gereken koşullar, her iki düzenlemede de ayrı ayrı sayılmıştır. Ortak noktaları, ülkede birçok işlemin (ücretlerin ve fiyatların belirlenmesi, yatırımların yönlendirilmesi gibi) Türk Lirası yerine yabancı para birimi esas alınarak yapılmasıdır.

Bilançonun düzeltilmesinde her iki uygulamada da parasal-parasal olmayan kalem ayrımı söz konusudur. Parasal kalemlerin düzeltme işlemine tabi tutulmayacağı, parasal olmayan kalemlerin ise genel fiyat düzeyi muhasebesine göre cari değerlerinin hesaplanacağı belirtilmiştir. Parasal ve parasal olmayan kalemler iki düzenlemede de tanımlanmış ve eklerde sıralanmıştır. Standardın ekinde bu kalemler, Tekdüzen Hesap Planı' ndaki kodlarıyla ve ayrıntılı olarak sıralanmışken, Tebliğin ekinde kod ve ayrıntı yer almamıştır (GÜCENME, 2002). Sadece parasal aktif ve parasal pasif kalemlere yer verilmiştir. Bilançonun düzeltilmesi sırasında bu kalemlerle ilgili ayrıntılara ihtiyaç duyulabilir. Bu açıdan Tebliğ yetersiz görülebilir.

Tebliğ, Standartta belirtilmeyen düzeltme katsayısının kullanımı ile ilgili bir konuya da açıklık getirmiştir. Genellikle düzeltme işlemleri ay içinde oluşan tüm kıymet hareketlerinin, o aya ait tek bir endeksle çarpılması suretiyle yapılmaktadır. Tebliğde de bu ilke benimsenmiştir. Tebliğde bunun yanı sıra günlük düzeltme yapmak isteyen işletmeler için “enflasyon oranının ay içinde düzenli arttığı varsayımı yapılarak, ayın farklı günlerinde gerçekleşen işlemlere farklı günlük düzeltme katsayılarının kullanılmasının mümkün olduğu; ancak şirketlerin bu konu hakkında dipnotlarında açıklama yapmak zorunda oldukları” ifade edilmiştir (UMAN, 2002:216).

İki düzenlemede de düzeltme işleminde sorun teşkil edebilecek kalemlere ilişkin bilgiler yer almıştır. Bunlardan ilki amortisman tabi maddi duran varlıklardır. Her iki düzenlemeye göre amortisman tabi maddi duran varlıklar düzeltilirken, elde edilme tarihleri ve maliyetleri dikkate alınır. Yeniden değerlendirme işlemi söz konusu ise yeniden değerlendirme tutarları ilgili varlığın maliyetinden düşülür. Tebliğe göre amortismanlar, amortisman tabi varlığın düzeltilmesi sonucu bulunan yeni değerler üzerinden hesaplanacaktır. Standartta böyle bir durum belirtilmemiştir. Tebliğ ve Standart arasındaki bu fark, Tebliğe göre düzeltilen mali tablolarda amortisman kaleminin gerçeği yansıtması, standarda göre düzeltilen mali tablolarda ise gerçeği yansıtmaması sonucunu doğurur. Tebliğe göre düzeltilen mali tabloda amortisman rakamı ilgili varlığın yeni değeri üzerinden ayrılacak ve varlığın olduğundan fazla gözükmemesini engellemiş olacaktır. Ancak standarda göre düzeltilen bilançoda ilgili varlığın düşük değeri üzerinden ayrılan amortisman rakamı yer alacağından ilgili varlığın olduğundan da yüksek değerde gözükmeye söz konusu olur. Bu da analizciyi yanıltabilir.

Standartta stoklar kalemi ile ilgili ayrı bir açıklamaya yer verilmezken, Tebliğde bu konu ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Vadeli alım-satımlara ilişkin düzeltmelerin nasıl yapılacağına da yer verilmiştir. Bu açıdan Tebliğ, hem bilanço düzeltecekler hem de analiz edecekler için daha yararlıdır.

İştirakler, bağlı ortaklıklar, bağlı menkul kıymetler ve diğer hisse senedi kalemleri ile özkaynak kalemlerinin düzeltilmesinde Standart ve Tebliğ arasında bir fark yoktur.

Gelir tablosunun düzeltilmesine ilişkin ilkelere bakıldığında her iki düzenlemenin birbiriyle aynı olduğu yalnızca ifade şekillerinin farklı olduğu söylenebilir. Gelir tablosunda bilançodaki gibi parasal-parasal olmayan kalem ayrımı yoktur. Gelir tablosundaki tüm gelir ve gider kalemleri paranın cari satın alma gücüne göre yeniden belirlenir. Amortismanlar ve itfa payları düzeltilmiş değerler üzerinden ayrılır. Parasal olmayan varlık unsurlarının satışından doğan kar ya da zarar satışa konu olan varlığın düzeltilmiş değeri ile satış bedelinin düzeltilmiş değeri arasındaki fark olarak belirlenir ve böylece gelir tablosuna düzeltilmiş rakamıyla yansır.

Parasal kazanç veya kaybın hesaplanıp gelir tablosunda gösterilmesi konusunda da iki uygulama arasında fark bulunmamaktadır. Yalnızca Tebliğde parasal kazanç veya kaybın “Net Parasal Pozisyon Kar/Zarar Tablosu” ile hesaplanıp gösterilebileceği belirtilmiştir.

Tebliğde Standarttan farklı olarak mali tabloların bu Tebliğe göre ilk defa düzeltilmesinde uygulanacak olan özel hükümlere yer verilmiştir.

Standartta ayrı başlık halinde ele alınmayıp yeri geldikçe belirtilen değerlemeyle ilgili bazı ilkeler, Tebliğde, “Değerleme İlke ve Kuralları” başlıklı bölümde sıralanmıştır. Böylece Tebliğ, Standarttan daha anlaşılır ve düzenli hale gelmiştir.

Tebliğe göre Nakit Akım Tablosu ve Satışların Maliyeti Tablosu da düzeltilmelidir. Standartta göre ise sadece Nakit Akım Tablosu’ nun düzeltilmesi yeterli olmaktadır. Tebliğde ayrıca “Enflasyona Göre Düzeltme Defteri” tutulur. Diğer defterler üzerinde herhangi bir işlem yapılmaz. Ancak Standartta bununla ilgili bir hüküm bulunmamaktadır.

Her iki düzenlemede de Devlet İstatistik Enstitüsü’ nün Toptan Eşya Fiyat Endeksleri kullanılır.

Görüldüğü gibi, Tebliğ ve Standart arasında sadece şekil açısından belirgin farklar bulunmaktadır. Mali analiz açısından ise sadece amortisman konusunda fark olduğu görülmektedir. Standartın Tebliğde yer alan bazı ilkeleri içermediği ve Tebliğe göre eksik yanlarının bulunduğu söylenebilir. Düzeltme işleminde hangi düzenleme esas alınırsa alınsın, düzenlemenin iyi analiz edilip benimsenilmesi gerekmektedir.

BÖLÜM SONU NOTLARI

KULU, Bahattin (2000); “Enflasyon Muhasebesi ve Mali Tablolar Üzerinde Uygulanması”; **Yaklaşım**, Sayı:95, s.70-83.

DOĞAN, Zeki (1995); “Enflasyonun Muhasebe Üzerindeki Etkisi ve Bu Etkiyi Yok Edecek Bir Muhasebe Modeli: İkame Maliyeti Muhasebesi”; **Vergi Dünyası**, Sayı:165, s. 100-110.

ÇİFTÇİ, Yavuz (1997); “Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri”; **Vergi Sorunları**, Sayı:109, s.138-167.

SATIR H. , KENDİRLİ S. ve ERASLAN S. (1998); “Enflasyonun Varlıklar Üzerindeki Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi”; **Mükellefin Dergisi**, Sayı:72, s. 102-108.

AVCILAR Z. ve TUAN K. (1996); “ Enflasyonun Mali Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gideren Muhasebe Yöntemleri ve Ülkemizdeki Uygulamalar”; **Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı:1, s.131-139.

HACİRÜSTEMOĞLU, Rüstem (1997); **Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları TMS-2 Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama**; Dizgi Baskı; İstanbul.

ÇELİK, Celal (2001); “Enflasyonun Mali Tablolar Üzerine Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi”; **Vergi Dünyası**, Sayı:241, s. 75-87.

AYBOĞA, Hanifi (1999); “Mamul Maliyetlerinde Enflasyonist Etkiye Vergisel Önlemler ve Enflasyon Muhasebesi (I)”; **Mükellefin Dergisi**, Sayı:79, s.105-117.

AKINCI N. ve ERDOĞAN N. (1995); **Finansal Tablolar ve Analizi**; 4. Bası; Fakülteler Kitabevi Barış Yayınları; İzmir.

ARAS, Şenel (1998); **Enflasyon Dönemlerinde Finansal Tabloların Düzenlenmesi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

YÜKSEL, Ahmet (1997); **Enflasyon Muhasebesi**; Literatür Yayıncılık; İstanbul.

KOÇSOY, Murat (1999); **Enflasyonun Finansal Tablolar ve Maliyetler Üzerindeki Etkilerinin Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Düzeltilmesi ve Bir Uygulama**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

ARZOVA, S.Burak (1996); “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bunları Gidermeye Yönelik Öneriler”; **Vergi Sorunları**, Sayı:89, s.85-93.

ÖCAL, Halit (1999); “Enflasyon Muhasebesi Üzerine”; **Yaklaşım**, Sayı:79, s. 92-99.

BAKIR H. ve SEVİL G. (1996); **Finansal Tablolar Analizi**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayın No:523; Eskişehir.

YILMAZ, Rifat (2000); **İşletmelerin Enflasyonun Etkilerinden Korunmasında Vergi Uygulamalarının Etkileri ve Enflasyon Muhasebesinin Uygulanmasını Sınırlayan Faktörler- Eskişehir Bölgesinde Bir Anket Araştırması**, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

KARDEŞ SELİMOĞLU, Seval (2001); “Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerinin Giderilmesi Yönünde Yapılan Ulusal ve Uluslar arası Boyuttaki Düzenlemeler”; **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı:4, s.99-108.

www.fasb.org.

UZUN, Kemal (1999); “Enflasyonun Mükellefler Üzerindeki Etkisi ve Vergi Kanunlarında Yer Alan Mükellefleri Enflasyona Karşı Koruyan Tedbirler”; **Vergi Dünyası**, Sayı:210, s.71-84.

BAHAR, Mehmet (1998); “Finansman Gideri Kısıtlaması Uygulamasında Son Durum”; **Vergi Raporu**, Sayı:34, s.8-14.

GEREK, Neşe (1999); **Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Standardı (TMS-2) ve Türkiye’ de Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermeye Yönelik Yapılan Yasal Düzenlemeler**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

HACİRÜSTEMOĞLU R., İBİŞ C. ve GÖKÇEN G.(1999); **Beşyüz Büyük Sanayi İşletmesinde Enflasyon Muhasebesi Uygulama Araştırması**; Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Yayın No:531; İstanbul.

ŞEKER, Tuncay (1997); “Maliyet Bedeli Artırımı Uygulaması”; **Vergi Raporu**, Sayı:30, s.11-18.

DURGUN, Ercan (2000); **Örneklerle Her Yönüyle Mevcutlarda ve Alacaklarda Amortisman**; **Yaklaşım Özel Ek**, Sayı:96.

BÖRTLÜ, Serpil (1991); **Yeniden Değerlemenin Gelişim Süreci ve Ekonomi Üzerine Etkileri**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

ÇELEN, Mustafa (2000); “Yeniden Değerleme Oranının Hesaplanma Yöntemi ve Karşılaşılan Sorunlar”; **Yaklaşım**, Sayı:92, s.247-252.

ÜREL, Gürol (2000); “Yeniden Değerleme”; Mükellefin Dergisi, Sayı:85, s.60-87.

GÜCENME, Ümit (1999); Mali Tablolar Analizi; 2. Baskı; Marmara Kitabevi; Bursa.

UFUK, Mehmet Tahir (2001); Vergi Usul Kanunu ve Tekdüzen Hesap Planına Göre Amortisman Uygulamaları; Eskişehir Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Sirküler Rapor, Eskişehir.

BEKTÖRE S. , BENLİĞİRAY Y. ve ERDOĞAN N. (1997); Tekdüzen Hesap Planına Göre Envanter Bilanço; Birlik Ofset, Eskişehir.

SEZER, Yılmaz (1998); “Yüksek Enflasyon Ortamında Finansman Fonu Kullanımı ve İşletmeye Katkısının Analizi”; Vergi Raporu, Sayı:33, s.22-29.

YÜCEL, Göksel (2000); “Parasal Kazanç Gerçekten Bir Kazanç mıdır?”; İ.Ü. İşletme Fakültesi Yönetim Dergisi, Sayı:37, s.7-13.

GÜCENME, Ümit (2002); “Enflasyon Muhasebesi ile İlgili Sermaye Piyasası Kurulu Tebliği ve Türkiye Muhasebe Standardı’ nın Karşılaştırılması”, MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:14, s.35-37.

3. BÖLÜM

ENFLASYONUN MALİ ANALİZ VE YORUMUNA ETKİLERİ

3.1. ARAŞTIRMANIN AMAÇ, KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

3.1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın şu ana kadarki aşamalarında; enflasyonun işletmeleri etkileme biçimlerine, işletmelerin mali tabloları üzerindeki etkilerine ve bu etkilerin doğurduğu sonuçlara yer verilmiş, enflasyon muhasebesi ve enflasyon muhasebesinde kullanılan modeller tanıtılmış, başta TMS No:2 ve SPK Tebliği olmak üzere bu etkileri azaltıcı düzenlemeler incelenmiştir.

Bu bölümde ise konu ile ilgili bir araştırmaya yer verilmiştir. Bu araştırmanın amacı; muhasebe bilgilerini ve mali tabloları olduğundan farklı gösteren enflasyonun, mali analiz ve yoruma ne yönde etki yaptığını ve geleneksel bilanço verilerine dayanılarak yapılan analiz ve yorumun ne kadar yanıltıcı olduğunu tespit etmektir.

3.1.2. Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırma, bir hizmet işletmesi olan Türkiye İş Bankası Anonim Şirketi üzerinde yapılmıştır.

3.1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma için, araştırmaya konu olan bankanın, incelenen yıllar itibariyle yayımladığı, geleneksel bilanço ve gelir tablosu ile enflasyona göre düzeltilmiş özet bilanço ve gelir tablosu elde edilebilmiş ve araştırma bunlarla sınırlı kalmıştır. Yapılan analiz ve yorum da bu doğrultuda olmuştur.

3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma için gerekli veriler, incelenen bankanın 1999- 2000 yılları itibariyle yayımlanmış olduğu geleneksel ve enflasyona göre düzeltilmiş (UMS No: 29'a göre) temel mali tabloları kullanılarak hesaplanmıştır. Bankanın mali tabloları enflasyona göre düzeltilirken kullanılmıştır.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde enflasyonun karşılaştırmalı tablolar analizi ve yorumuna etkileri incelenmiştir. Bu analiz için, hem geleneksel hem de düzeltilmiş mali tablolarda yer alan her kalemin, 2000 yılında 1999 yılına göre mutlak ve yüzde değişimi hesaplanmıştır.

İkinci bölümde, enflasyonun yüzde yöntemi ile analiz ve yoruma etkileri incelenmiştir. Bu analizin verileri, geleneksel ve düzeltilmiş bilançolardaki verilere göre hesaplanan dikey yüzdelerdir. Başka bir ifadeyle kalemlerin, yer aldığı grup içindeki payıdır. Gelir tablosu verilerini elde etmek için ise faiz geliri kalemi baz kabul edilerek, diğer kalemlerin bu kaleme oranı hesaplanmıştır.

Araştırmanın son bölümünde ise, enflasyonun oran analizi ve yorumuna etkileri ele alınmıştır. Bu analizde kullanılan oranlar da bankanın yayımladığı mali tablo verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Her üç analizde de ilk önce geleneksel mali tablolara göre hesaplanan veriler, sonra düzeltilmiş mali tablolara göre hesaplanan veriler ele alınıp yorumlanmıştır. En sonunda da araştırmanın amacına uygun olarak bu iki yorum arasındaki fark ortaya konmuştur. Sonuç olarak; enflasyonun her üç analiz tekniğinde de analizcinin yorumu üzerindeki etkisi saptanmaya çalışılmıştır.

3.3. ENFLASYONUN KARŞILAŞTIRMALI TABLOLAR ANALİZİ VE YORUMUNA ETKİLERİ

Bu konu başlığı altında, Türkiye İş Bankası Anonim Şirketi' nin 1999-2000 yıllarına ilişkin geleneksel ve düzeltilmiş finansal tablolarının, karşılaştırmalı tablolar analiz tekniğine göre karşılaştırmalı analizi ve yorumu yapılmış; yorumlar arasındaki farklılıklar, bilanço ve gelir tablosu kalemleri açısından tek tek tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.3.1. Aktif Yapının Analizi

Bankalar, mevduat toplama, kredi verme gibi faaliyetleri yürüterek fon arz ve talebini buluşturan ve böylece de hizmet fonksiyonunu yerine getiren kuruluşlardır. Dolayısıyla varlıkları ve kaynakları diğer işletmelerdeki gibi değildir. Bu farklılık sebebiyle “Banka Tekdüzen Hesap Planı” oluşturulmuş ve banka bilanço ve gelir tablolarının yapısı belirlenmiştir. Buna göre, banka bilançolarında aktif ve pasif, kısa vadeli- uzun vadeli ayrımına tabi tutulmamıştır.

Banka bilançosunda yer alan aktif hesaplar, bankanın varlıklarını ve alacaklarını gösteren hesaplardır. Bankanın aktif kalemleri şöyle sıralanabilir:

Nakit Değerler: Bankanın kasasında tuttuğu nakdi gösteren hesap kalemidir. Banka bilançosundaki en likit kalemdir.

Bankalar: Diğer işletmelerdeki bankalar kalemi niteliğinde olan bu kalem, banka şubelerinin diğer bankalara yatırdıkları mevduatın izlendiği hesaptır. Bu kalemin likiditesi de oldukça yüksektir.

Bankalar Arası Para Piyasası: Bankanın Merkez Bankası aracılığı ile diğer bankalara verdiği TL ve döviz mevduatının ve bu mevduata ilişkin hareketlerin izlendiği hesaptır (UYAR, 2001: 211).

Menkul Değerler Cüzdanı: Bu kalem, gerek bankanın serbest portföyü için gerekse üçüncü kişilere satılmak üzere satın alınan değerlerin kaydedildiği hesaptır. Bu kalem içinde hazine bonoları, tahvil ve hisse senetleri, vadesi gelmemiş tahvil ve hisse senetleri kuponları ile menkul kıymet değerlendirme artışı bulunmaktadır (Türkiye İş Bankası Eğitim Müdürlüğü Yayın No:52, 2002: 46).

Krediler: Bankanın aktifindeki en önemli kalem olan krediler, bankanın müşterilerine verdiği kısa ve uzun vadeli kredileri kapsar.

Faiz ve Gelir Tahakkuk ve Reeskontları: Bu hesap kalemi, kredi hesapları için dönem sonları itibariyle tahakkuk edip tahsil edilmesi gerektiği halde; kredi müşterilerinden nakden veya hesaben tahsil edilemeyen gelirlerin tahakkuk yolu ile veya dönem sonları itibariyle henüz tahakkuk dönemi gelmemiş gelirlerin reeskont yolu ile dönem gelirlerine aktarılması amacıyla kullanılır (Türkiye İş Bankası a.g.e: 50).

Mevduat Munzam Karşılıkları: TCMB tarafından ülkenin ekonomik şartlarına göre belirlenen oran üzerinden, tasarrufların ve bankanın likiditesinin korunması amacıyla, bankada tutulan karşılıktır.

Muhtelif Alacaklar: Kredi işlemleri dışında diğer çeşitli işlem ve ilişkilerden dolayı borçlu duruma düşen ve bankada hesabı bulunmayan ya da hesap bakiyesi müsait olmayan kişi ve kurumların bankaya olan borçlarının izlendiği hesaptır (Türkiye İş Bankası a.g.e: 59).

Ortaklıklar: Bankanın iştiraklerini, bağlı ortaklıklarını ve bağlı menkul kıymetlerini kapsayan kalemdir.

Sabit Kıymetler: Bankanın faaliyetlerini sürdürebilmesi için kullanmak durumunda olduğu maddi duran varlıklardır.

Diğer Aktifler: Yukarıdaki kalemlerin içeriğine uygun olmayan varlıkların kaydedildiği hesaptır.

3.3.1.1. Nakit Değerler

Bankanın en likit kalemi olan nakit değerleri, geleneksel bilançoya göre 2000 yılında 1999 yılına göre 23.883.- TL. ve %26,17 oranında; mutlak olarak küçük fakat yüzde olarak büyük bir artış kaydetmiştir. Bu artış, aktifteki menkul değerler cüzdanı kalemindeki azalıştan veya pasifteki mevduat ve alınan krediler kalemlerindeki artıştan doğmuş olabilir.

Düzeltilmiş bilançoya göre ise nakit değerler, 2000 yılında 1999 yılına göre 5.923.-TL. ve %4,89 oranında; mutlak olarak da yüzde olarak da önemsiz bir azalış kaydetmiştir. Geleneksel bilançonun tam tersi olarak, düzeltilmiş bilançoda nakit değerlerin azalışının sebebi, menkul kıymet alımı yapılması veya pasifte yer alan bankalar arası para piyasası kalemindeki azalış olabilir.

Sonuçta geleneksel bilançoya göre 2000 yılında 1999 yılına göre %26,17 oranında artan kalem, düzeltilmiş bilançoya göre aksi yönde gelişmiş ve %4,89 oranında azalmıştır. Geleneksel veriler, analizeye likiditenin giderek arttığı yorumunu yaptırabilirken, gerçekte bankanın nakit değerlerinde çok az bir değişme olmuş hatta cüzi bir azalış meydana gelmiştir.

3.3.1.2. Bankalar

Bankanın bilançosundaki ikinci likit kalem olan ve bankanın diğer bankalarda tuttuğu mevduatını gösteren bankalar kalemi, geleneksel bilançoda 2000 yılında 1999 yılına göre 244.133.- TL.'lık ve %44,73' lük artış kaydetmiştir. Buna göre, bankanın diğer bankalarda tuttuğu varlıklarının artış gösterdiği, bunun da aktif içindeki menkul değerler cüzdanı ve bankalar arası para piyasası kalemlerindeki azalıştan veya pasifteki mevduat ve alınan krediler kalemlerindeki artıştan kaynaklanmış olabileceği söylenebilir.

Düzeltilmiş bilançodaki bankalar kalemine bakıldığında ise, bu kalemin 2000 yılında 1999 yılına göre 65.890.- TL. ve %9,10 oranında arttığı görülmektedir. Bu artış, aktifteki bankalar arası para piyasası kalemindeki azalıştan veya pasifteki mevduat ve alınan krediler kalemlerindeki artıştan kaynaklanıyor olabilir.

Her iki bilançoda da bankalar kalemi 2000 yılında bir önceki yıla göre artmıştır. Geleneksel bilançoda, bankalar kaleminde hem mutlak olarak hem de yüzde olarak büyük bir değişim olduğu gözlenirken, gerçekte daha küçük oranda bir artış söz konusudur.

Sonuç olarak geleneksel bilanço, bankalar kaleminin olduğundan daha yüksek miktar ve oranda artma eğilimine girdiğini göstermekte; dolayısıyla likiditenin giderek arttığının ve bu artış devam ederse varlıkların atıl kalacağına düşünülmesine sebep olabilir.

3.3.1.3. Bankalar Arası Para Piyasası

Bankanın Merkez Bankası aracılığıyla diğer bankalara verdiği nakdin izlendiği hesap kalemi olan bankalar arası para piyasası kalemi, geleneksel bilançoda 2000 yılında 33.767.- TL.'lık ve %15,83' lük azalış göstermiştir. Bu, bankanın diğer bankalara verdiği nakdin 2000 yılında 1999 yılına göre azalmış olduğunu ifade eder. Bu durum, bankanın politika değişikliğinden veya diğer bankalardan gelen talebin azalmasından kaynaklanıyor olabilir. Düzeltilmiş bilançoda ise bu kalem, 2000 yılında 1999 yılına göre 103.423.- TL.'lık ve %36,55' lik azalış göstermiştir.

Geleneksel bilançoda da düzeltilmiş bilançoda da bu kalemin eğilimi aynıdır. Her ikisi de 2000 yılında bir önceki yıla göre düşüş kaydetmiştir. Ancak, geleneksel bilançoda hem mutlak olarak hem de yüzde olarak daha küçük bir azalış görünürken, gerçekte mutlak olarak da yüzde olarak da daha büyük bir azalış söz konusudur. Bu azalışın nedeni, menkul değerler cüzdanı ve krediler kalemlerindeki artış olabilir. Banka, bankalar arası para piyasasında tutacağı nakdi, menkul kıymetlere ve kredilere yatırmış olabilir.

3.3.1.4. Menkul Değerler Cüzdanı

Gerek bankanın serbest portföyü için, gerekse üçüncü kişilere satılmak üzere satın alınan menkul kıymetleri içeren bu kalem, geleneksel bilançoda 2000 yılında 1999 yılına göre 166.227.- TL. ve %18,75 oranında azalmıştır. Bu durum, bankanın elindeki menkul kıymetlerin yaklaşık %19' unu 2000 yılında elinden çıkardığını ya da menkul kıymetlerinin değerinin düştüğünü gösterebilir. Bu kalemin azalışı, nakit değerler ve bankalar kalemlerindeki artışla açıklanabilir.

Düzeltilmiş bilançoya bakıldığında ise, bu kalemin 2000 yılında 1999 yılına göre 646.537.-TL' lik ve %41,97' lik artış kaydettiği görülebilir. Bu durum ise bankanın menkul kıymet yatırımı yaptığını, bunu da nakit değerleri ve bankalar arası para piyasası kalemlerindeki azalmalarla karşıladığını düşündürebilir. Buradaki artışın da menkul kıymet değer artışından kaynaklanmış olabileceği söylenebilir.

Menkul değerler cüzdanı kaleminin 1999 ve 2000 yılı mutlak rakamları geleneksel bilançoya göre oldukça yüksektir. Bunun sebebi, menkul kıymetlerin geleneksel bilançoda maliyet değerleri ile gösterilmiş olmalarıdır. Düzeltilmiş bilançoda bu kalem, menkul kıymetlerin cari değerini yansıtmaktadır. Buna göre enflasyonun menkul kıymetleri olduğundan daha az gösterdiği söylenebilir.

Sonuç olarak, düzeltilmiş bilançoya bakıldığında yaklaşık %42 oranında artmış denebilecek menkul değerler cüzdanı kalemi için geleneksel bilançoya bakıldığında azalma eğiliminde olduğu söylenebilir.

3.3.1.5. Krediler

Banka için en önemli kalemlerden birisi olan krediler kalemi, bankanın müşterilerine verdiği kısa ve uzun vadeli kredileri kapsar. İncelenen bankadaki en önemli mutlak ve yüzde değişimlerden biri de krediler kaleminde olmuştur. Geleneksel bilançoya bakıldığında, krediler kaleminin 2000 yılında 1999 yılına göre 1.287.244.- TL. ve %79 oranında arttığı görülür. Bu durum bankanın en önemli fonksiyonu olan kredi verme işlemini yerine getirmedeki başarısını gösterebilir. Kalemin artış eğiliminde olması, gelecek yıllar açısından da olumlu olarak yorumlanabilir.

Düzeltilmiş verilere göre ise bu kalem, 2000 yılında 1999 yılına göre 788.866.- TL.'lık ve %36,60' lık bir artış kaydetmiştir. Bu artış, 2000 yılında verilen kredilerin dolayısıyla faiz gelirlerinin artacağı anlamına gelebilir.

Bankanın hem geleneksel hem de düzeltilmiş verilerine göre, kredileri artmıştır. Ancak, geleneksel bilançoda artış oranı aşırılık göstermiş, neredeyse %100' e yaklaşmıştır. Krediler, bankaların en önemli hizmetleri ve aynı zamanda en önemli gelir kaynakları olmaları nedeniyle bu durum olumlu bir gelişme olarak görülebilir. Ancak, geleneksel bilançoya göre krediler kalemi, analizciyi yanıltacak boyutta bir artış göstermektedir.

3.3.1.6. Faiz ve Gelir Tahakkuk ve Reeskontları

Tahakkuk edilip tahsili gerçekleşmeyen gelirlerin tahakkuk yolu ile, tahakkuk dönemi gelmemiş gelirlerin reeskont yolu ile dönem gelinine aktarılması için kullanılan bu kalemin, geleneksel bilançoya göre 2000 yılında 1999 yılına göre değişimi azalış yönünde olmuştur. Kalem, 91.125.- TL.'lık ve %22,58' lik azalış kaydetmiştir. Düzeltilmiş bilançoda ise bu kalem 2000 yılında 1999 yılına göre 96.602.- TL.'lık ve %19,55' lik azalış göstermiştir.

Geleneksel ve düzeltilmiş bilançoda bu kalemin, 2000 yılında 1999 yılına göre değişimi aynı yönde ve yaklaşık olarak aynı büyüklükte gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu kalemin yıllar itibariyle değişim oranının enflasyondan etkilenmediği, karşılaştırmalı tablolar analizi ve yorumu açısından yanıltıcı olmadığı belirtilebilir.

3.3.1.7. Mevduat Munzam Karşılıkları

TCMB tarafından ülkenin ekonomik şartlarına göre belirlenen oran üzerinden bankada tutulan karşılığı içeren bu kalem, geleneksel bilançoda 2000 yılında 1999 yılına göre 158.787.-TL.' lik ve %61,02' lik artış kaydetmiştir. Merkez Bankası' nın bankada tutulması gereken bu karşılığın oranını arttırdığı söylenebilir. Düzeltilmiş bilançoda bu kalem, 2000 yılında 1999 yılına göre 73.794.- TL. ve %21,38 oranında artış göstermiştir.

Bu kalem, her iki bilançoda da artış göstermiştir. Ancak, bu kalemin yüzde olarak değişimlerine bakıldığında iki bilançodaki artış hızlarının birbirinden oldukça farklı olduğu görülür. Sonuçta; her iki bilanço'ya göre de 2000 yılında bir önceki yıla oranla artış gösteren bu kalemin, geleneksel bilançoda hem mutlak olarak hem de yüzde olarak artışı olduğundan daha fazla gözükmektedir. Dolayısıyla geleneksel bilanço, 2000 yılında ayrılan mevduat munzam karşılıklarını olduğundan yüksek göstermekte ve analiz açısından yanıltıcı olabilmektedir.

3.3.1.8. Muhtelif Alacaklar

Kredi işlemleri dışında diğer çeşitli işlemlerden doğan alacakları içeren bu kalem, toplam varlıklar içinde oldukça düşük tutarda yere sahiptir. Bu kalemin geleneksel bilançodaki 2000 yılında 1999 yılına göre değişimi artış yönündedir ve mutlak olarak 12.669.- TL. iken yüzde olarak %57,96' dır. Düzeltilmiş bilançoda 2000 yılında 1999 yılına göre bu kalem 5.530.- TL.' lik ve %19,07' lik artış kaydetmiştir.

Hem geleneksel hem de düzeltilmiş verilere göre bu kalemin 2000 yılında 1999 yılına göre mutlak artışı oldukça düşük tutarda kalırken, yüzde artışı yüksektir. Geleneksel bilanço'ya göre bu kalemin artış oranı, gerçekte olduğundan daha büyük gözükmektedir.

3.3.1.9. Ortaklıklar

Bankanın iştiraklerini, bağı ortaklıklarını ve bağı menkul kıymetlerini gösteren bu kalem, geleneksel bilançoda 2000 yılında 1999 yılına göre 1.364.739.-TL.' lık ve %302,61' lik artış göstermiştir. Geleneksel verilere göre aktifte yer alan kalemler içinde en büyük yüzde değişim, ortaklıklar kaleminde meydana gelmiştir. Bankanın 2000 yılında ortaklıklarına yaptığı yatırımın çok yüksek oranda arttığı söylenebilir.

Düzeltilmiş bilançoda bu kalem, 2000 yılında 1999 yılına göre 310.551.-TL.' lık ve %39,23' lük artış göstermiştir. Düzeltilmiş bilançoya göre de ortaklıklara yatırımlar artmıştır.

Her iki bilançoya göre de bankanın, ortaklıklarına yatırımı arttırdığı ve bu yönde bir politika izlediği görülmektedir. Ancak bu kalemin, geleneksel bilançodaki artış oranı ile düzeltilmiş bilançodaki artış oranı arasında çok büyük fark vardır. Geleneksel veriler, bankanın 2000 yılında ortaklıklarına çok büyük bir yatırım yaptığını düşündürmektedir. Ancak düzeltilmiş verilere bakıldığında durumun geleneksel bilançodaki kadar abartılı olmadığı görülür.

3.3.1.10. Sabit Kıymetler

Bankanın duran varlıklarını gösteren bu kalem, geleneksel bilançoda 2000 yılında 1999 yılına göre 187.410.- TL.' lık ve %87,47' lik bir artış göstermiştir. Buna göre bankanın sabit varlık yatırımı yaptığı söylenebilir. Düzeltilmiş bilançoda bu kalemin 2000 yılında 1999 yılına göre mutlak artışı 59,202.- TL. iken yüzde artışı %7,05' tir. Düzeltilmiş bilançoda da kalem, 2000 yılında bir önceki yıla göre artış göstermiştir fakat bu artış oranı hem mutlak hem de yüzde olarak önemsizdir.

Kalemin geleneksel bilançodaki artış hızı ile düzeltilmiş bilançodaki artış hızı arasında çok büyük bir fark söz konusudur. Gerçekte, sabit kıymetlerdeki artış cüzi ve önemsiz iken, geleneksel verilere bakıldığında bankanın büyük tutarlı sabit varlık yatırımı yaptığı düşünülebilir.

3.3.1.11. Diğer Aktifler

Bu kalem geleneksel bilançoya göre 2000 yılında 1999 yılından mutlak olarak 21.195.- TL. ve yüzde olarak %43,67 oranında artış göstermiştir. Toplam aktifler içinde çok büyük tutarda yer kaplamayan bu kalem, 2000 yılında artış kaydetmiştir. Düzeltilmiş bilançoda ise bu kalemin artışı, 2000 yılında 1999 yılına göre 67.100.- TL. ve %45,38 oranında gerçekleşmiştir. Her iki bilançoda da artış oranları ve yönleri hemen hemen aynıdır. Bu durum, geleneksel verilerin bu kalemin analizi üzerine fazla etki yapmadığını ortaya koyabilir.

3.3.2. Pasif Yapının Analizi

Bankanın pasif kalemleri diğer işletmelerin pasif kalemleri gibi, yabancı kaynak ve özkaynakları gösterir. Banka bilançosundaki pasif kalemler şöyle sıralanabilir:

Mevduat: Bankaların en önemli kaynağı olan bu kalem, kişi veya kurumların bankaya yatırdıkları paradır.

Bankalar Arası Para Piyasası: Aktifte yer alan benzer kalemin tersine, bankanın Merkez Bankası aracılığıyla diğer bankalardan aldığı nakdi göstermektedir.

Alınan Krediler: Bankanın aldığı kredi miktarını gösteren kalemdir.

Faiz ve Gider Reeskontları: Cari hesap dönemine ait faiz ve giderlerin reeskonta tabi tutularak kaydedildikleri hesaptır.

Ödenecek Vergi, Resim, Harç ve Primler: Bankanın bir sonraki dönemde ödeyeceği vergi ve diğer yükümlülüklerini gösterir.

Muhtelif Borçlar: Bu hesap, bankada alacaklı ya da borçlu cari hesabı bulunmayan üçüncü şahısların bankadan olan alacaklarının ve bankaca açılan kredilerin nakdi teminatı olarak alınan paranın izlendiği hesaptır (Türkiye İş Bankası a.g.e: 88).

Karşılıklar: Bankanın kredi, sabit kıymet, vergi gibi bazı kalemlerine ilişkin olarak ayırdığı karşılıkların izlendiği hesaptır.

Diğer Pasifler: Yukarıdaki pasif kalemlerin hiçbirine uymayan kalemlerin yer aldığı hesaptır.

Özkaynaklar: Bu kalem diğer işletmelerde olduğu gibi bankanın özsermayesini içerir.

3.3.2.1 Mevduat

Bankanın en önemli yabancı kaynağı olan bu kalem, geleneksel bilançoda 2000 yılında 1999 yılına göre 1.879.128.- TL.' lık ve %63,09' luk artış kaydetmiştir. Bankanın 2000 yılında topladığı mevduat 1999 yılına göre artmıştır. Bu durum, bankanın faaliyetlerinin aksamadan yürümesi için doğal ve beklenen bir durumdur.

Düzeltilmiş bilançoya göre 2000 yılında 1999 yılına göre bu kalem, 1.460.737.- TL.' lık ve % 34,72' lik artış göstermiştir. Düzeltilmiş bilançoda da mevduat artışı söz konusudur.

Mevduatlar kaleminin her iki yılda da mutlak rakamları, düzeltilmiş bilançoda geleneksel bilançoya göre yüksektir. Geleneksel bilanço, kalemin mutlak rakamını olduğundan düşük gösterirken, iki yıl arasındaki artışı olduğundan daha büyük göstermektedir. Geleneksel bilançoda mevduatlar kaleminin artış oranı, gerçekte olduğundan iki kat fazla görülmektedir. Geleneksel bilançodaki artışa bakan bir analizci, işletmenin topladığı mevduatın yüksek oranda artış gösterdiğini düşünebilir.

3.3.2.2. Bankalar Arası Para Piyasası

Bu kalem, geleneksel bilançoda 2000 yılında 1999 yılına göre 62.455.- TL.' lık ve %57,82' lik azalış kaydetmiştir. Bankanın diğer bankalardan aldığı nakdin azalması söz konusudur. Düzeltilmiş bilançoda ise, 2000 yılında 1999 yılına göre 95,076.-TL.' lık ve %67,61' lik azalış görülmektedir.

Her iki bilançoda da kalemin mutlak değişimi çok düşük olmasına rağmen, oransal değişimi oldukça büyüktür. Düzeltilmiş bilanço ve geleneksel bilançoya göre bu kalemin değişimi aynı yönde iken, geleneksel bilanço, kalemin değerinde 2000 yılında 1999 yılına göre oluşan azalmayı olduğundan daha düşük göstermektedir.

3.3.2.3. Alınan Krediler

Bankanın aldığı kredileri gösteren bu kalem, geleneksel bilançoda 2000 yılında 1999 yılına göre 503.188.- TL.' lik ve %131' lik artış göstermiştir. 2000 yılında geleneksel bilanço'ya göre alınan krediler kalemi, 1999 yılı rakamının iki katından daha fazla artmıştır. Buna göre bankanın diğer bankalardan aldığı kredi miktarında oldukça büyük oranda bir artış gerçekleştiği söylenebilir.

Düzeltilmiş bilanço'ya göre ise bu kalem, 2000 yılında 1999 yılına göre mutlak olarak 404.305.-TL.' lik ve yüzde olarak %83,73' lük artış kaydetmiştir. Bu bilanço'ya göre de 2000 yılında alınan krediler miktarı artmıştır.

Bu kalemin her iki bilanço'daki mutlak artışı birbiriyle hemen hemen aynı iken artış oranı oldukça farklıdır. Bankanın yabancı kaynakları içinde mutlak rakamları açısından ikinci önemli kalem olan alınan krediler, her iki bilanço'ya göre de artış göstermiştir. Ancak, geleneksel verilere göre artış hızı %100' den bile fazla görünürken, gerçekte daha düşüktür.

Sonuç olarak geleneksel bilanço, alınan krediler kaleminin 2000 yılında 1999 yılına göre olduğundan daha yüksek oranda arttığını göstermektedir.

3.3.2.4. Faiz ve Gider Reeskontları

Bu kalem, geleneksel bilanço'ya göre, 2000 yılında 1999 yılına göre 7.139.- TL.' lik ve %5,63' lük artış göstermiştir. Bu durum cari hesap dönemine ait faiz ve giderlerin 2000 yılında arttığını göstermektedir.

Düzeltilmiş bilanço'da ise bu kalem, 2000 yılında 1999 yılına göre 34.431.- TL.' lik ve %20,44' lük azalış kaydetmiştir. Bu oran ise bu kalemin 2000 yılında bir önceki yıla göre azaldığını ifade etmektedir.

2000 yılında faiz ve gider reeskontları azalarak olumlu bir gelişme göstermiştir. Ancak geleneksel bilanço'da giderek artan bir kalem olarak gözükken bu kalem, cari döneme ait faiz ve giderleri olduğundan yüksek göstermektedir.

3.3.2.5. Ödenecek Vergi, Resim, Harç ve Primler

Bu kalem, geleneksel bilançoda 2000 yılında 1999 yılına göre 17.208.- TL.' lık ve %114,54' lük artış göstermiştir. Buna göre bankanın bir sonraki dönemde ödeyeceği vergi ve diğer yükümlülükler artış eğilimindedir.

Düzeltilmiş bilançoda bu kalem 2000 yılında 1999 yılına göre 85.022.- TL.' lık ve %28,83' lük azalış kaydetmiştir. Buna göre de ödenecek vergi ve yükümlülüklerde 2000 yılında bir önceki yıla oranla azalma görülmektedir.

Geleneksel verilere göre bu kalemin mutlak artışı düşük tutarda iken yüzde artışı oldukça yüksektir. Geleneksel bilanço, bu kalemin yıllar itibariyle değişimini olduğundan zıt yönde ve yüksek artış oranıyla göstermektedir. Ödenecek vergi ve diğer yükümlülüklerin 2000 yılında aşırı artış kaydettiğini gösteren geleneksel verilerin aksine, gerçekte bu kalemin değişimi ödenecek yükümlülüklerinin azalışı açısından olumludur.

3.3.2.6. Karşılıklar

Bankanın ayırdığı karşılıkların izlendiği hesap olan karşılıklar, geleneksel bilançoda 2000 yılında 1999 yılına göre 92.948.- TL.' lık ve %38,60' lük azalış kaydetmiştir. Buna göre 2000 yılında ayrılan karşılıklar, 1999 yılına göre azalmış denebilir. Düzeltilmiş bilançoda ise bu kalem, 2000 yılında 1999 yılına göre 4.998.- TL.' lık ve % 5,37' lik artış kaydetmiştir.

Düzeltilmiş bilançoya göre az da olsa artış kaydettiği görülen karşılıklar kalemi, geleneksel bilançoya göre yaklaşık %39' luk azalış kaydetmiştir. Sonuç olarak geleneksel bilanço, bu kalemin 2000 yılında gerçek durumunun aksine azalış kaydettiğini göstermektedir ve analizi yanıtacak bir durum yaratmaktadır.

3.3.2.7. Diğer Pasifler

Bu kalem, geleneksel bilançoda 2000 yılında 1999 yılına göre 158.151.- TL.' lık ve %333,59' luk artış kaydetmiştir. Bu oran, toplam aktifler içinde en az öneme sahip olan bu kalem için oldukça yüksektir. Düzeltilmiş bilançoda ise bu kalem, 2000 yılında 1999 yılına göre 35.189.- TL.' lık ve %45,67' lik azalış kaydetmiştir.

İki bilanço arasındaki fark, diğer aktifler kalemi içinde enflasyondan etkilenen kalemlerin fazla olabileceğini akla getirmektedir. Geleneksel bilanço, bu kalemin 2000 yılında 1999 yılına oranla değişimini gerçekte olduğundan çok farklı göstermekte ve analizini etkilemektedir. Normalde düşüş eğiliminde olan bu kalem, geleneksel bilançoda üç kat artış göstermiştir.

3.3.2.8. Diğer Kalemler

Bankanın pasifleri içinde çok fazla paya sahip olmayan ve değişimleri her iki bilançoya göre de aynı yönde ve hemen hemen aynı oranda olan kalemler, ithalat transfer emirleri ve muhtelif borçlar kalemleridir. Her iki kalemin de 2000 yılında 1999 yılına göre değişimi %1' in altındadır. Sonuçta bu iki kalemin 1999-2000 yılları arasındaki değişimlerinin enflasyondan etkilenmediği söylenebilir.

3.3.2.9. Yabancı Kaynaklar Toplamı

Bankanın yabancı kaynakları başka bir ifade ile varlıklarını finanse etmek için aldığı kısa ve uzun vadeli borçlar, geleneksel bilançoya göre 2000 yılında 1999 yılına göre mutlak olarak 2.405.593.- TL.' lık ve yüzde olarak %60,90' lık artış göstermiştir. Banka, 2000 yılında 1999 yılına göre daha fazla borç kullanmıştır.

Bu kalemin düzeltilmiş bilançodaki değişimine bakıldığında, 2000 yılında 1999 yılına göre 1.600.338.- TL.' lık ve %28,94' lük artış kaydettiği görülmektedir. Bu oran da 2000 yılında borçlanmanın arttığını göstermektedir. Her iki bilançoda da artışın, mevduat ve alınan krediler kalemlerindeki artışlardan doğduğu söylenebilir.

Gerçekte toplam yabancı kaynakların 2000 yılında artış hızı normal gözükürken, geleneksel bilanço bu artışı oldukça yüksek göstermekte ve yabancı kaynaklara daha çok ağırlık verildiğinin düşünülmesine sebep olmaktadır.

3.3.2.10. Özkaynaklar

Bankanın özkaynakları, geleneksel bilançoda 2000 yılında 1999 yılına göre 805.675.- TL.' lik ve % 96,62' lik artış kaydetmiştir. Buna göre 2000 yılında özkaynakların bir önceki yıla göre çok yüksek oranda arttığı söylenebilir.

Düzeltilmiş bilançoda ise bu kalem, 2000 yılında 1999 yılına göre 211.184.- TL. tutarında ve % 10,87 oranında artmıştır. Bu artış oranı düşük olmakla birlikte, sonuçta özkaynak artışı söz konusu olduğu için olumludur.

Bu kalemin geleneksel ve düzeltilmiş verilere göre hesaplanan artış hızları birbirinden oldukça farklıdır. Gerçekte düşük olan özkaynak artışı, geleneksel bilançoda olduğundan epey yüksek gözükmektedir. Sonuç olarak, geleneksel bilanço özkaynakların yıllar itibariyle değişimini de olduğundan farklı göstermektedir.

3.3.3. Gelir Tablosunun Analizi

Bankaların gelir tabloları, tıpkı bilançoları gibi diğer işletmelerin gelir tablolarının yapısından farklıdır. Bir ticaret işletmesinin gelir tablosu, brüt satış rakamıyla başlar. Satışlardan indirimler, brüt satışlardan düşüldüğünde net satışlar; net satışlardan satılan malın maliyeti düşüldüğünde ise brüt satış kârı (zararı) rakamına ulaşılır. Bir ticaret işletmesinin gelir tablosunda bu şekilde bulunan brüt satış kârı (zararı), bir bankanın gelir tablosunda faiz gelirlerinden faiz giderlerinin çıkarılması sonucu elde edilir.

Bankanın gelir tablosunu oluşturan kalemler şöyle sıralanabilir:

Faiz Gelirleri: Bu kalem, bankaların kredilerden, diğer bankalardaki mevduat hesaplarından, şubelerden, para ve döviz piyasası işlemlerinden, menkul değer cüzdanından aldığı faizler ve diğer faizlerden oluşur. Başka bir ifadeyle bankanın asıl faaliyet konusundan elde ettiği gelirleridir.

Faiz Giderleri: Bankaların sağladığı yabancı kaynaklar ve yerine getiremedikleri yasal yükümlülükleri nedeniyle ödedikleri faizlerdir (Türkiye İş Bankası Eğitim Müdürlüğü Yayın No:52, 2002: 65). Bu grup içinde mevduata verilen faizler, kullanılan kredilere verilen faizler, şubelere verilen faizler ve diğer faizler yer alır.

Net Faiz Geliri (Gideri): Bankanın asıl faaliyet konusundan elde ettiği gelirler ile yine asıl faaliyet konusu için harcadığı faiz giderlerinin karşılaştırılması sonucu ortaya çıkan net gelirdir (giderdir). Faiz geliri ve faiz gideri kalemleri arasındaki olumlu fark, bankanın net faiz gelirini; olumsuz fark ise net faiz giderini oluşturur.

Faiz Dışı Gelirler: Bankanın bankacılık faaliyetleri dışında elde ettiği gelirlerin kaydedildiği bu hesap kalemi içinde kredilerden alınan ücret ve komisyonlar, sermaye piyasası işlem kârları ve bankacılık hizmetleri gelirleri gibi başlıca kalemler yer alır.

Faiz Dışı Giderler: Bankaların faiz dışında katlandığı giderlerin izlendiği gruptur. Bu grup içinde personel giderleri, çeşitli nedenlerle ayrılan karşılıklar, ödenen vergi ve harçlar gibi başlıca kalemler yer alır.

Net Faiz Dışı Gelir (Gider): Bankanın asıl faaliyet konusu dışında elde ettiği net gelir veya katlanmak durumunda olduğu net giderdir. Faiz dışı gelirlerden faiz dışı giderlerin düşülmesi sonucu hesaplanır.

Vergi Öncesi Kâr: Net faiz geliriyle (gideriyle) net faiz dışı gelirin (giderin) toplanması sonucu ortaya çıkan kâr veya zarardır.

Net Kâr: Vergi öncesi kâr rakamından verginin düşülmesi sonucu elde edilen, bankanın dönem net kârıdır.

3.3.3.1. Net Faiz Geliri

Geleneksel gelir tablosunda net faiz geliri kalemi, 2000 yılında 1999 yılına göre 8.757.- TL. ve %1.50 oranında azalış kaydetmiştir. Bu durum, bankanın asıl faaliyet konusundan elde ettiği net gelirin azaldığını, azalış oranı çok yüksek olmasa bile ileriki yıllarda da böyle devam ettiği taktirde bankanın asıl faaliyetini yapma konusunda başarısız olacağını gösterebilir.

Geleneksel gelir tablosunda görülen bu durum, faiz gelirleri artışının faiz giderleri artış oranını karşılayamamasından kaynaklanmaktadır. Faiz geliri kalemi, 2000 yılında 1999 yılına göre 112.670.- TL.'lık ve %10,93' lük artış kaydetmiştir. Faiz geliri kaleminin alt hesaplarına bakıldığında, kredilerden alınan faizler kaleminin 2000 yılında 1999 yılına göre 143.364.- TL. ve %29 oranında arttığı görülmektedir. Menkul kıymetlerden alınan faizler ise 36.041.- TL.'lık ve %7,96'lık azalış kaydetmiştir. Faiz gelirlerinin 2000 yılındaki artışının, büyük oranda kredilerden alınan faizlerin artışından kaynaklandığı görülmektedir. Bu durum, bankanın asıl faaliyetini yerine getirmedeki başarısını gösterme açısından oldukça önemli ve olması gereken bir durumdur.

Geleneksel gelir tablosundaki faiz gideri kalemine bakıldığında ise, 2000 yılında 1999 yılına göre 121.427.- TL.'lık ve %27,08'lik artış kaydettiği görülmektedir. Faiz giderlerinin alt kalemi olan mevduata verilen faizler, 2000 yılında 1999 yılına göre 89.537.- TL. ve %21,13 oranında artmıştır. Tutarı çok küçük olmasına rağmen kullanılan kredilere verilen faizler kalemi ise, 2000 yılında 1999 yılına göre 27.057.- TL.'lık ve %132,70'lik artış göstermiştir. Mutlak olarak çok küçük bir artış olmasına rağmen yüzde olarak çok büyük gözükmektedir.

Sonuç olarak; geleneksel gelir tablosunda faiz gelirleri kaleminde görülen artış, faiz gideri kaleminin artış oranından düşüktür. Bu nedenle, bankanın net faiz gelirleri 2000 yılında 1999 yılına göre azalış kaydetmiştir. Esas faaliyetten elde edilen net gelirin düşmesi, olumsuz bir durumdur.

Düzeltilmiş gelir tablosundaki net faiz geliri kalemi, 2000 yılında 1999 yılına göre 120.912.- TL. ve %16,54 oranında azalmıştır. Bu kalemin yıllar itibariyle azalış göstermesi ve azalış oranının yüksekliği bankanın asıl faaliyet konusunun devamı açısından olumsuz yorumlanabilir.

Net faiz gelirini oluşturan kalemlerden faiz geliri kalemine bakıldığında, 2000 yılında 1999 yılına göre 322.460.- TL.' lık ve %19,61' lik azalış gösterdiği görülmektedir. Grup içindeki kalemlerin değişimleri ise şöyledir: Kredilerden alınan faizler, 2000 yılında 1999 yılına göre 134.931.- TL. ve %16,12 oranında azalmıştır. Menkul kıymetlerden alınan faizler ise, 145.378.- TL.' lık ve %21,78' lik azalış kaydetmiştir. Bankanın asıl faaliyetlerinden sağladığı gelirin yıllar itibariyle düşüş göstermesi, olumsuz yorumlanabilecek bir durumdur. Oranın yüksek olması ise bankanın net faiz gelirlerinin gittikçe düşmesine sebep olabileceği için bankanın geleceğini tehlikeye sokabilir. Düzeltilmiş bilançoda faiz gelirlerinin 2000 yılında 1999 yılına göre düşüş göstermesi, esas olarak grup içinde en önemli kalem olan kredilerden alınan faiz gelirlerinin azalmasından kaynaklanmakta, menkul kıymetlerden alınan faizlerdeki düşüş de buna eklenince, oran büyümektedir.

Faiz gideri kalemi ise düzeltilmiş gelir tablosunda, 2000 yılında 1999 yılına göre 105.446.- TL. ve %14,31 oranında ve azalış yönünde değişim göstermiştir. Faiz gideri kaleminin 2000 yılında önceki yıla göre düşüşü olumlu bir gelişmedir. Bu kalemi oluşturan alt kalemlerden mevduata verilen faizler kalemi, 2000 yılında 1999 yılına göre 124.141.- TL. ve %17,88 oranında azalış kaydederken, kullanılan kredilere verilen faizler 17.748.- TL.' lık ve %52,07' lik artış göstermiştir. Bu kalemdeki artış, yüzde olarak büyük olmasına rağmen, mutlak olarak oldukça küçüktür.

Düzeltilmiş gelir tablosu faiz geliri ve faiz gideri rakamlarına genel olarak bakıldığında, faiz gideri kaleminin olumlu, faiz geliri kaleminin ise olumsuz bir azalış içine girdikleri ve dolayısıyla net faiz geliri kaleminin 2000 yılında 1999 yılına göre yüksek bir oranda azaldığı görülmektedir.

Geleneksel gelir tablosuna göre faiz geliri ve faiz gideri kalemleri artarken, gerçekte her iki kalemde de azalış söz konusudur. Bu iki kalemin alt kalemleri olan kredilerden alınan faizler ve mevduata verilen faizler kalemleri, sırasıyla bankanın en önemli gelir ve gider kalemleridir. Kredilerden alınan faizler kalemi geleneksel bilançoda yaklaşık %30 oranında artarken, gerçekte tam aksi yönde gelişmiş ve bu oranın yarısı kadar azalış kaydetmiştir. Mevduata verilen faizler kalemi de aynı şekilde gelişme göstermiş ve aslında azalan bu kalem, geleneksel verilere göre artmıştır.

Sonuçta, geleneksel gelir tablosu ve düzeltilmiş gelir tablosu, net faiz geliri kaleminin 2000 yılında 1999 yılına göre azaldığını göstermektedir. Ancak düzeltilmiş gelir tablosunda bu oran yüksekken, geleneksel gelir tablosunda oldukça düşüktür. Enflasyon bu kalemin yıllar itibariyle değişiminin olduğundan daha olumlu görünmesine neden olmaktadır. Enflasyonun etkilerinden arındırılan rakamlar ise, bankanın net faiz gelirinin büyük oranda düştüğünü ve olumsuz tablonun aslında geleneksel bilançoda yansıtılandan daha büyük olduğunu göstermektedir.

3.3.3.2. Net Faiz Dışı Gider

Faiz dışı gelirle faiz dışı gider arasındaki olumsuz fark olan net faiz dışı gider kalemi, geleneksel gelir tablosuna göre 2000 yılında 1999 yılına göre 54.790.-TL. ve %31,54 oranında artış kaydetmiştir. Gider kalemindeki bu artış olumsuz bir gelişmedir.

Faiz dışı gelir kalemi, 2000 yılında 1999 yılına göre 1.145.229.- TL. ve %144,58 oranında artmıştır. Faiz dışı gelir kalemindeki bu artış ve artış hızının yüksek olması olumludur. Faiz dışı gider kalemi, 1.200.019.- TL. ve %124,25 oranında artış göstermiştir. Faiz dışı gider artış oranının faiz dışı gelir artış oranından fazla olmamasına rağmen, 2000 yılında iki kalem arasında faiz dışı gelir aleyhine gelişen mutlak artış, net faiz giderinin 2000 yılındaki artışına sebep olmuştur. Bankanın asıl faaliyet konusu dışındaki faaliyetlerden gelir elde edemediği ve katlandığı giderin yıllar itibariyle artış gösterdiği, bu durumun da olumsuz olduğu ifade edilebilir.

Düzeltilmiş gelir tablosundaki net faiz dışı gider kalemine bakıldığında ise, 2000 yılında 1999 yılına göre 28.483.- TL.' lık ve %18,24' lük azalış kaydettiği görülebilir. Gider kaleminin azalışı her zaman için olumlu bir gelişmedir.

Bu kalemi oluşturan faiz dışı gelir kalemi, 2000 yılında 1999 yılına göre 183.580.- TL.' lık ve %44,69' luk ; faiz dışı gider kalemi ise 155.097.- TL.' lık ve %27,36' lık artış kaydetmiştir. Faiz dışı gider kaleminin artışı, faiz dışı gelir kaleminin artış oranından düşük olduğu için, net faiz dışı gider 2000 yılında 1999 yılına göre azalmıştır.

Düzeltilmiş gelir tablosunda net faiz dışı gider, 2000 yılında 1999 yılına göre düşüş gösterirken; bu kalemin geleneksel gelir tablosunda artış kaydettiği görülmektedir. Enflasyon, bankanın asıl faaliyet konusu dışındaki faaliyetlerinden kaynaklanan net giderin yıllar itibariyle değişimini artış yönünde göstermektedir. Her iki yılda da net faiz dışı gider olması olumsuzdur. Ancak, gerçekte olumlu bir gelişim içinde olan bu kalemi, geleneksel bilanço değişim açısından daha kötü göstermektedir. Ayrıca oranın yüksekliğine bakan analizci gelecek dönemlerde durumun daha vahim olacağını düşünebilir. Oysa enflasyonun etkilerinin giderildiği düzeltilmiş gelir tablosunda net faiz gideri kaleminin düşüşü, ilerisi açısından oldukça olumlu bir gelişmedir. İleriki yıllarda faiz dışı gelir artış oranının az da olsa yükselmesiyle net faiz dışı gelir sağlanabileceği de düşünülebilir.

3.3.3.3. Vergi Öncesi Kâr

Net faiz geliri ve net faiz dışı gelirin toplamından oluşan vergi öncesi kâr kalemi bu banka için net faiz gelirinden net faiz dışı giderin düşülmesiyle bulunmuştur. Bu kalem geleneksel gelir tablosunda, 2000 yılında 1999 yılına göre 73.547.- TL. ve %17,58 oranında azalış göstermiştir. Bu durum, net faiz dışı giderin artışına karşılık net faiz gelirinin azalışından kaynaklanmaktadır. Bu kâr rakamının azalışı, bankanın net kârı açısından olumsuz bir gelişme olabilir. Düzeltilmiş bilançodaki vergi öncesi kâr, 2000 yılında 1999 yılına göre 92.328.- TL. ve %16,06 oranında azalış göstermiştir.

Her iki gelir tablosunda da bu kalem düşüş yönünde ve hemen hemen aynı oranda gelişme göstermiştir. Vergi öncesi kâr kaleminin düşmesi olumsuz bir gelişme olarak yorumlanabilir. Ayrıca, geleneksel veriler bu kalemin azalış hızını olduğundan çok küçük oranda da olsa, yüksek ve daha olumsuz göstermektedir.

3.3.3.4. Net Kâr

Geleneksel gelir tablosunda net kâr kalemi, 2000 yılında 1999 yılına göre 4.240.- TL.'lık ve %1,69' luk artış kaydetmiştir. Artış oranı çok küçük olmasına rağmen, kâr kaleminin artışı olumludur.

Düzeltilmiş gelir tablosundaki net kâr kalemi ise, 2000 yılında 1999 yılına göre 30.175.- TL.'lık ve %8,09' luk azalış kaydetmiştir. Gerçekte azalış kaydeden bu kalemin değişim oranı ile geleneksel verilere göre gösterdiği artış oranı arasında epey fark vardır.

Sonuçta net kâr kaleminin 2000 yılında 1999 yılına göre değişimi, düzeltilmiş gelir tablosunda azalış yönünde olurken, geleneksel gelir tablosunda artış yönünde olmuştur. En önemli kalem olan net kâr rakamı da geleneksel bilançodaki değişimi ile bankanın net kârının giderek arttığını göstermekte ve analizciyi yanıltmaktadır.

3.4. ENFLASYONUN YÜZDE METODU İLE ANALİZ (DİKEY ANALİZ) VE YORUMUNA ETKİLERİ

Bu konu başlığı altında, Türkiye İş Bankası Anonim Şirketi' nin 1999-2000 yıllarına ilişkin geleneksel ve düzeltilmiş finansal tablolarının, dikey analiz tekniğine göre karşılaştırmalı analizi ve yorumu yapılmış; yorumlar arasındaki farklılıklar, bilanço ve gelir tablosu kalemleri açısından tek tek tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.4.1. Aktif Yapının Analizi

Banka bilançosunun işletme bilançosundan farklı olduğuna ve bilançodaki kalemlerinin kısa açıklamalarına daha önce değinilmişti. Burada banka bilançosunun aktifinde yer alan ve önem arz eden kalemlerin karşılaştırmalı dikey analizine yer verilecektir.

3.4.1.1. Krediler

Krediler kalemi, bankanın müşterilerine verdiği kısa ve uzun vadeli kredileri içeren, bilançoda bankanın en önemli faaliyetini gösteren kalemdir. Geleneksel bilançoda bu kalem, 1999 yılında aktif toplamın %34,19' unu; 2000 yılında %37,41' ini oluşturmaktadır. 2000 yılında kredilerin aktif içindeki payının artması, bankanın asıl faaliyetlerini arttırdığını, başka bir ifadeyle 2000 yılında daha çok kredi verdiğini göstermektedir.

Bu kalemin düzeltilmiş bilançooya göre 1999 yılında aktif içindeki payı , %28,84 iken 2000 yılında %31,70' tir. Düzeltilmiş bilançoda da kredilerin 2000 yılında arttığı görülmektedir. Banka bilançosunun aktifinde en önemli kalem olan kredilerin yıllar itibariyle artışı, esas faaliyet konusundan elde edilecek gelirin artışı anlamına gelir ki bu da oldukça olumludur.

Geleneksel bilançoda krediler kaleminin toplam aktif içindeki payı, 1999 yılında da 2000 yılında da düzeltilmiş bilançodaki krediler kaleminin toplam içindeki payından, artış oranı düşük de olsa, fazladır. Buna göre, geleneksel bilançonun verilen kredileri, dolayısıyla bu kredileri kullandırma karşılığında bankanın alacağı faiz gelirlerini olduğundan daha yüksek gösterdiği söylenebilir. Geleneksel bilançoda yer alan kısa ve uzun vadeli krediler, analizciyi doğru olmayan bir yoruma götürecektir.

3.4.1.2. Menkul Değerler Cüzdanı

Bankanın portföyündeki menkul değerleri içeren bu kalem geleneksel bilançooya göre, 1999 yılında aktifin %18,60' ını oluştururken, 2000 yılında %9,24' ünü oluşturmaktadır. Buna göre banka, 2000 yılında menkul değerlerin bir kısmını elinden çıkarmış olabilir ya da bankanın menkul kıymetlerinin değeri düşmüş olabilir.

Düzeltilmiş bilançoda menkul değerlerin toplam içindeki payı ise, 1999 yılında %20,61; 2000 yılında %23,55' tir. Bu dikey yüzdeler ise geleneksel bilançodakinin tersine, bankanın 2000 yılında portföyüne yeni menkul değerler eklediğini veya menkul kıymetlerinin değerinin yükseldiğini düşündürebilir.

Bu kalemin geleneksel bilanço ve düzeltilmiş bilanço dikey yüzdeleri 1999 yılında birbirine yakındır. Ancak 2000 yılında geleneksel bilanço dikey yüzdesi, düzeltilmiş bilanço dikey yüzdesinden oldukça düşüktür. Sonuç olarak, düzeltilmiş bilançoda menkul kıymetler kalemine çok önem verildiği, ancak geleneksel bilançoda, menkul kıymetler kaleminin toplam içindeki payının özellikle 2000 yılında olduğundan çok küçük görüldüğü belirtilebilir.

3.4.1.3. Bankalar

Bankalar kaleminin toplam aktifler içindeki payı, geleneksel bilançoda 1999 yılında %11,45; 2000 yılında ise %10,12' dir. Bu oranlara göre banka, diğer bankalardaki mevduatını 2000 yılında cüzi miktarda azaltmıştır. Düzeltilmiş bilançodaki dikey yüzdeler ise 1999 yılında %8,50 ve 2000 yılında %10,57 olmuştur. Bu oranlara göre ise bankalar kaleminin cüzi miktarda artış kaydettiği söylenebilir.

Geleneksel veriler, bu kalemin aktif içindeki payının çok küçük oranda azaldığını gösterirken, gerçekte aynı oranda bir artış söz konusudur. Geleneksel bilançoya göre bu kalemin 1999 yılında aktif içinde olduğundan daha yüksek bir paya sahip olduğu görülürken, 2000 yılında hemen hemen gerçek değeri yansıttığı söylenebilir.

3.4.1.4. Ortaklıklar

Geleneksel bilançoda ortaklıklar kalemi, aktif toplam içinde 1999 yılında %9,46; 2000 yılında %23,29' luk paya sahiptir. Geleneksel verilere göre, ortaklıklar kaleminin aktif içindeki payında büyük oranda artış gözükmemektedir.

Düzeltilmiş bilançoda bu kalemin aktif toplam içindeki payı ise 1999 yılında %10,59 iken 2000 yılında %11,87 olmuştur. Bu oranlara göre ise, bu kalemin aktif içindeki öneminde 2000 yılında çok önemli bir değişme olmamış, cüzi bir artış gerçekleşmiştir.

Bu kalemin aktif içindeki payı her iki bilançoda da 2000 yılında 1999 yılına göre artmıştır. Ancak, düzeltilmiş bilançoda artış oranı düşükken, geleneksel bilançoda oldukça yüksektir. Geleneksel veriler bu kalemin aktif toplamı içindeki payını 1999' da olduğundan, çok küçük oranda da olsa, daha düşük; 2000 yılında gerçek değerinden oldukça büyük göstermektedir. Sonuçta enflasyonun ortaklıklar kaleminin dikey yüzdelerini çok fazla etkilediği ve buna bağlı olarak da analizi etkilediği söylenebilir. Ayrıca, aslında azalmayan ancak geleneksel bilançoğa göre azalış kaydeden menkul kıymetler kalemindeki düşüşle bu kalemdeki gerçek dışı artışın karşılandığı da ifade edilebilir.

3.4.1.5. Sabit Kıymetler

Sabit kıymetlerin toplam aktif içindeki payı, 1999 yılının geleneksel bilançosunda %4,49 iken, 2000 yılının bilançosunda %5,15' tir. Sabit kıymetler, 2000 yılında az da olsa artış göstermiştir. Düzeltilmiş bilançoda bu kalemin aktif içindeki payı ise 1999 yılında %11,24; 2000 yılında %9,68' dir. Düzeltilmiş veriler, sabit kıymetlerin aktif toplam içindeki payının 2000 yılında azaldığını göstermektedir.

Sonuç olarak geleneksel bilanço, sabit kıymetlerin diğer bir ifadeyle maddi duran varlıkların aktif toplamı içindeki payını daha düşük göstermekte ve analizciyi yanıltmaktadır. Bu durum daha önce açıklandığı gibi, maddi duran varlıkların geleneksel bilançoda maliyetleriyle gösterilmeleri ve enflasyon döneminde bu tutarların yetersiz kalmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca geleneksel veriler, sabit kıymetlerin aktif içindeki payının artmakta olduğunu gösterirken; gerçekte bu kalemin aktif içindeki payı azalmıştır.

3.4.1.6. Diğer Kalemler

Faiz ve gelir tahakkuk ve reeskontları kalemi, geleneksel bilançoya göre 1999 yılında aktifin %8,46' sını; 2000 yılında ise %4' ünü oluşturmaktadır. Düzeltilmiş bilançoda ise 1999 yılında aktif toplamı içinde %6,64' lük; 2000 yılında %4,28' lik yer kaplamaktadır. Her iki yılda da bankanın ileride eline geçecek gelirin aktif içindeki payı, 2000 yılında düşüş kaydetmiştir. Geleneksel bilanço bu kalemin aktif içindeki payını olduğundan fazla göstermekte ve yanıltıcı olmaktadır.

Bankalar arası para piyasası kaleminin aktif içindeki payı, geleneksel bilançoda 1999 yılında %4,47 ve 2000 yılında %2,22' dir. Düzeltilmiş bilançodaki dikey yüzdeleri ise 1999 yılında %3,78 ve 2000 yılında %1,90' dır. Her iki bilançoda da kalemin aktif toplam içindeki payı 2000 yılında azalmıştır. Geleneksel bilanço bu kalemin aktif toplamı içindeki payını, çok cüzi miktarda da olsa, olduğundan daha büyük göstermektedir.

Nakit değerler kaleminin geleneksel bilançoya göre 1999 yılında aktif toplamı içindeki payı %1,91; 2000 yılında 1,47' dir. Kalemin düzeltilmiş bilançodaki dikey yüzdeleri ise 1999 yılında %1,62 ve 2000 yılında %1,24' dür. Geleneksel bilanço ve düzeltilmiş bilanço arasında bu kalemin dikey yüzdesi bakımından çok büyük bir fark görülmemektedir.

Mevduat munzam karşılıklarının geleneksel bilanço dikey yüzdeleri, 1999 yılında %5,46; 2000 yılında 5,37' dir. Düzeltilmiş bilanço dikey yüzdeleri ise, 1999 yılında %4,62; 2000 yılında %4,50' dir. Her iki bilançoya göre de 2000 yılında karşılıkların dönen varlıklar içindeki payı azalmıştır. Ancak geleneksel bilançoya göre, ayrılan karşılıkların aktif içindeki payı olduğundan büyük görünmektedir.

Muhtelif alacaklar kaleminin geleneksel bilançodaki dikey yüzdeleri, 1999 yılında %0,46 iken 2000 yılında %0,44; düzeltilmiş bilançoda ise 1999 yılında %0,38; 2000 yılında %0,37' dir. Her iki bilançodaki yüzdelere bakılarak enflasyonun bu kalemin aktif içindeki payını etkilemediği söylenebilir.

Diğer aktifler kaleminin geleneksel bilançodaki dikey yüzdesi 1999 ve 2000 yılları için sırasıyla %1,01 ve %0,89 olurken; düzeltilmiş bilanço dikey yüzdeleri 1999 yılında %1,98 ve 2000 yılında %2,32 olmuştur. Bu kalemin aktif içindeki payı geleneksel bilançoya göre azalırken, düzeltilmiş bilançoya göre artmıştır. Geleneksel bilançoya göre bu kalemin aktif içindeki payı olduğundan ,çok cüzi oranda, küçük gözükmemektedir.

3.4.2. Pasif Yapının Analizi

Kaynak yapısı genel olarak yabancı kaynak- özkaynak dengesine bakılarak analiz edilebilir. Toplam yabancı kaynakların pasif toplamı içindeki payı, geleneksel bilançoya göre 1999 yılında % 82,88; 2000 yılında %81,52' dir. Buna göre, 2000 yılında yabancı kaynakların toplam kaynaklar içindeki payının azaldığı söylenebilir.

Düzeltilmiş bilançoya göre bu kalemin toplam içindeki payı, 1999 yılında %74,01 ve 2000 yılında %76,81' dir. Buna göre, yabancı kaynakların toplamdaki payının arttığı söylenebilir.

Her iki yılda da geleneksel bilanço, yabancı kaynakların toplam kaynaklar içindeki payını olduğundan büyük göstermektedir. Dolayısıyla enflasyonun etkilerinden arındırılmayan rakamlara göre yabancı kaynakların analizi oldukça yanıltıcı olabilir. Çünkü bankanın yabancı kaynaklarının oldukça yüksek ve özkaynaklarının çok üstünde olduğunu göstermektedir.

Bankanın özkaynaklarının dikey yüzdeleri ise geleneksel bilançoda, 1999 ve 2000 yıllarında sırasıyla %12,22 ve %17,75' tir. 2000 yılında yabancı kaynaklar kaleminin payındaki azalış, özkaynaklara artış olarak yansımıştır.

Düzeltilmiş bilançoda özkaynakların pasif içindeki payı ise, 1999 yılında %25,99 iken, 2000 yılında %23,19' a düşmüştür. Buradaki düşüş oranı da yabancı kaynaklardaki artış oranını karşılamıştır. Özkaynak kaleminin toplamdaki payının azalması, olumsuz olarak değerlendirilebilir.

2000 yılında geleneksel bilançoda yabancı kaynakların toplam kaynaklar içindeki payı azalırken, gerçekte artmış; özkaynakların payı artarken, gerçekte azalış göstermiştir.

Geleneksel bilançoda pasif içindeki payları açısından bakıldığında olduğundan yüksek görünen yabancı kaynaklara paralel olarak olduğundan düşük görünen özkaynaklar kalemi yer almaktadır. Sonuç olarak enflasyon, toplam kaynaklar içinde yabancı kaynakların payının yüksek, özkaynakların payının düşük görünmesine sebep olmaktadır. Kaynak dağılımının uygun olup olmadığını belirlemek, enflasyonun etkilerinden arındırılmayan bir bilançoda sağlıklı olmayabilir.

Aşağıda yabancı kaynaklar grubunu oluşturan kalemler önem sırasına göre incelenecektir.

3.4.2.1. Mevduat

Yabancı kaynaklar içinde en önemli kaynak olan mevduat kaleminin toplam kaynaklar içindeki payı, geleneksel bilançoda 1999 yılında %62,49 ve 2000 yılında %62,30' dur. 2000 yılında 1999 yılına göre mevduatların mutlak değeri artmış fakat toplam içindeki payı aynı düzeyde kalmıştır. Bu kalemin düzeltilmiş bilanço dikey yüzdeleri ise, 1999 yılında %56,29; 2000 yılında %61,04' tür. Düzeltilmiş bilançoya göre mevduatların toplam kaynaklar içindeki payı 2000 yılında artmıştır.

Geleneksel bilanço, bankanın topladığı mevduatın pasif toplamı içindeki payını olduğundan daha yüksek; bu kalemin 2000 yılında 1999 yılına göre artış oranını olduğundan daha düşük göstermektedir. Enflasyonun bu kaynak kaleminin payını yüksek göstermesi bankanın mevduat toplama kapasitesini de olduğundan iyi gösterecek ve analizciyi yanıltabilecektir.

3.4.2.2. Alınan Krediler

Yabancı kaynaklar içinde mevduattan sonra ikinci yüksek paya sahip olan alınan krediler kaleminin geleneksel bilançodaki dikey yüzdeleri, 1999 yılında %8,06 ve 2000 yılında %11,38 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre toplam kaynaklar içinde alınan krediler kaleminin payı 2000 yılında artış göstermiştir. Bu kalemin düzeltilmiş bilançodaki dikey yüzdeleri ise 1999 ve 2000 yılları için sırasıyla %6,46 ve %9,55 olmuştur. Buna göre de alınan kredilerin payı 2000 yılında artmıştır.

Geleneksel bilançoda bu kalemin toplam pasif içindeki payı, olduğundan daha büyük görünmektedir. Enflasyon, diğer bankalardan alınan kredilerin toplam kaynaklar içindeki payının yüksek görünmesine sebep olmaktadır.

3.4.2.3. Bankalar Arası Para Piyasası

Bankanın diğer bankalardan Merkez Bankası aracılığı ile aldığı nakdi gösteren bu kalemin toplam kaynaklar içindeki payı, geleneksel bilançoya göre 1999 yılında %2,27; 2000 yılında %0,58 olmuştur. 2000 yılında bu kalemin toplam kaynaklar içindeki payı düşüş göstermiştir.

Düzeltilmiş bilançoda bu kalemin dikey yüzdeleri ise, 1999 yılında %1,88; 2000 yılında %0,49 olmuştur. Bu bilançoya göre de kalemin toplam kaynaklar içindeki payı azalmıştır. Bu kalemin toplam kaynaklar içindeki payının düşmesi, alınan kredilerin payının artmasından kaynaklanmış olabilir. Enflasyonun bu kalemin toplam kaynaklar içindeki payını çok cüzi miktarda arttırdığı söylenebilir.

3.4.2.4. Ödenecek Vergi, Resim , Harç ve Primler

Bankanın bir sonraki dönemde ödeyeceği yükümlülüklerini gösteren bu kalemin toplam kaynaklar içindeki payının geleneksel bilançoda, 1999 ve 2000 yılları için sırasıyla %0,32 ve %0,41 olduğu görülmektedir. Buna göre, bu kalemin toplam içindeki payı oldukça düşüktür. Yıllar itibariyle de büyük değişim göstermemiştir. Düzeltilmiş bilançodaki dikey yüzdeleri ise, 1999 yılında %3,94; 2000 yılında da %2,26' dır. Bu verilere göre kalemin toplam içindeki payı 2000 yılında azalmıştır.

Düzeltilmiş bilançoda 2000 yılında 1999 yılına göre toplam içindeki payı açısından artış kaydeden kalem, geleneksel bilançoda değişim göstermemiştir. Enflasyon, sonraki dönemde ödenecek vergi ve benzeri yükümlülükleri, olduğundan daha az göstermektedir.

3.4.2.5. Diğer Kalemler

Faiz ve gider reeskontlarının geleneksel bilanço dikey yüzdeleri, 1999 yılında %2,66; 2000 yılında %1,72' dir. 2000 yılında faiz ve gider reeskontları kaleminin toplam kaynaklar içindeki payı azalmıştır. Bu kalemin düzeltilmiş bilançodaki dikey yüzdeleri ise 1999 yılında %2,25 iken, 2000 yılında %1,44 olmuştur. Buna göre de kalemin toplamdaki payı azalmıştır. Enflasyonun bu kalemin toplam kaynaklar içindeki payını etkilemediğini söylemek mümkündür.

Karşılıklar kaleminin pasif toplamı içindeki payı, geleneksel bilançoda 1999 yılında %5,05; 2000 yılında %1,91 olmuştur. 2000 yılında bu kalemin payı büyük oranda azalmıştır. Bu kalemin düzeltilmiş bilançodaki dikey yüzdeleri ise, 1999 yılında %1,24 ve 2000 yılında %1,05' tir. Düzeltilmiş bilançoğa göre de bu kalemin payı azalmıştır fakat geleneksel bilançodaki azalış kadar olmamıştır. Sonuçta geleneksel bilanço, karşılıklar kaleminin toplam kaynaklar içindeki payını olduğundan yüksek göstermektedir.

Diğer pasifler kaleminin geleneksel bilançoğa göre dikey yüzdeleri 1999 yılında %0,99; 2000 yılında %2,64 olmuştur. 2000 yılında bu kalemin payı artmıştır. Düzeltilmiş bilançoğa göre bu kalemin toplam kaynaklar içindeki payı, 1999 yılında %1,03; 2000 yılında ise %0,45' tir. Düzeltilmiş bilançoda bu kalemin payı azalmıştır. Enflasyon, bu kalemin toplam kaynaklar içindeki payının artış kaydettiğini göstermektedir.

Her iki bilançoğa göre de toplam kaynaklar içinde %1' in altında paya sahip olan ithalat transfer emirleri ve muhtelif borçlar kalemlerinin dikey yüzdelerinin enflasyondan etkilenmediği söylenebilir.

3.4.3. Gelir Tablosunun Analizi

Bankaların mali tablolarının diğer işletmelerin mali tablolarından farklı yapıda olduğuna daha önce değinilmişti. Bilanço ve gelir tablosu kalemleri birbirinden farklı olduğu için analize temel oluşturacak kalemler de farklılık göstermektedir. Bir ticaret işletmesinin gelir tablosu dikey yüzdeler kullanılarak analiz edildiğinde, net satışlar kalemi baz alınmakta ve diğer kalemler buna oranlanmaktadır. Bir bankanın gelir tablosunun dikey analizi yapılırken ise faiz geliri kalemi baz alınmaktadır. Faiz geliri kalemi net satışlar; faiz gideri kalemi satışların maliyeti; net faiz gideri kalemi ise brüt satış kârı olarak kabul edilmektedir.

3.4.3.1. Faiz Gideri

Geleneksel gelir tablosuna göre faiz gideri, faiz gelirinin 1999 yılında %43,51'i; 2000 yılında %49,85'i oranında gerçekleşmiştir. Bu kalemin faiz gelirine oranının 2000 yılında artış göstermesi olumsuz bir gelişmedir. 2000 yılında faiz gelirinin yarısı kadar faiz gideri olduğu söylenebilir.

Düzeltilmiş gelir tablosunda bu kalemin faiz gelirine oranı ise, 1999 yılında %44,81; 2000 yılında %47,76 olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında bu oran cüzi bir artış kaydetmiştir.

Geleneksel gelir tablosuna göre, faiz giderinin faiz geliri karşısındaki oranı, 2000 yılında %6,5' luk bir artış kaydederken; gerçekte artış oranı daha küçüktür. Geleneksel gelir tablosunun 2000 yılında bu kalemin faiz gelirine oranını olduğundan daha fazla gösterdiği ifade edilebilir.

3.4.3.2. Net Faiz Geliri

Geleneksel gelir tablosunda net faiz geliri, faiz geliri karşısında 1999 yılında %56,49' luk ve 2000 yılında %50,15' lik bir oranı ifade etmektedir. 1999 yılında faiz gelirinin yarısından fazlasını oluşturan net faiz geliri, 2000 yılında azalmıştır. Net faiz gelirinin faiz gelirine oranının düşmesi, olumsuz bir gelişmedir.

Düzeltilmiş gelir tablosuna göre, 1999 yılında net faiz gelirinin faiz gelirine oranı %44,46 iken 2000 yılında %46,16 olmuştur. Net faiz gelirinin faiz gelirine oranı 2000 yılında çok küçük de olsa artmıştır. Ancak yine de bu oranlar net faiz geliri açısından oldukça yetersizdir.

Geleneksel gelir tablosu, bu kalemin faiz gelirine oranının 2000 yılında düştüğünü gösterirken, gerçekte cüzi miktarda da olsa bir artış söz konusudur. Geleneksel gelir tablosu, bu kalemin faiz geliri kalemi karşısındaki oranının olduğundan daha yüksek görünmesine ve bankanın elde ettiği net faiz gelirinin gerçekten daha iyi olduğunun düşünülmesine sebep olabilir.

3.4.3.3. Faiz Dışı Gelirler

Faiz dışı gelirler kaleminin faiz gelirine oranı, geleneksel gelir tablosunda, 1999 yılında %76,86 iken, 2000 yılında %169,47' dir. Bu oran, 2000 yılında 1999 yılının iki katından daha fazla artış kaydetmiştir. Faiz dışı gelirler kaleminin faiz gelirlerine oranının bu derece yüksek olması, bankanın faiz gelirlerinden çok esas faaliyetleri içine girmeyen işlemlerden gelir sağladığını düşündürülebilir.

Bu kalemin düzeltilmiş gelir tablosundaki dikey yüzdeleri ise, 1999 yılında %24,98 iken; 2000 yılında %44,96' dır. Bu gelir tablosu verilerine göre faiz dışı gelirlerin faiz gelirine oranı 2000 yılında artış kaydetmiştir. Bu yüzdeler çok yüksek değildir ve artışı olumlu gözükmemektedir.

Geleneksel gelir tablosunda 1999 yılında olduğundan yüksek görünen bu oran, 2000 yılında çok aşırı bir artış içine girmiştir. 2000 yılında geleneksel veriler bu kalemin faiz gelirine oranını, gerçek değerinin yaklaşık 4 katı yüksek göstermektedir. Sonuçta geleneksel veriler, esas faaliyet konusu dışında elde edilen brüt gelirin, esas faaliyetlerden elde edilen faiz gelirlerinden çok yüksek olduğunun düşünülmesine sebep olabilir.

3.4.3.4. Faiz Dışı Giderler

Geleneksel gelir tablosunda faiz dışı giderlerin faiz gelirine oranı, 1999 yılında %92,75; 2000 yılında %189,46 olmuştur. Bu kalemin dikey yüzdesi de faiz dışı gelir kaleminin yüzdesi gibi aşırı bir artış kaydetmiştir.

Düzeltilmiş gelir tablosunda bu kalemin faiz geliri kalemine oranı, 1999 yılında %34,48; 2000 yılında %54,62' dir. Bu verilere göre de kalemin faiz gelirine oranı 2000 yılında artmıştır. Faiz dışı giderler kaleminin bu artışı, işletme yöneticileri açısından dikkat edilmesi gereken bir noktadır.

Geleneksel gelir tablosunda faiz dışı giderler kaleminin faiz gelirine oranı, olduğundan çok yüksek görünmektedir. Ayrıca gerçekte 2000 yılındaki artış oranı yüksek olmamasına rağmen, geleneksel gelir tablosunda 2000 yılında 1999 yılı dikey yüzdesinin 3,5 katlık artışı analizciyi yanıltabilecek bir nokta olabilir.

3.4.3.5. Net Faiz Dışı Gider

Bu kalemin faiz gelirine oranı, geleneksel gelir tablosunda 1999 yılında %16,86; 2000 yılında %20 olarak gerçekleşmiştir. İki yıl arasında cüzi bir artış görülmektedir ki artış oranı az da olsa gider kalemindeki artış, olumsuz bir durumdur.

Düzeltilmiş gelir tablosunda ise bu kalemin faiz geliri karşısındaki payı, 1999 yılında %9,50 iken, 2000 yılında %9,66' dır. Bu oranın iki yıl arasında herhangi bir artış göstermediği söylenebilir.

Geleneksel gelir tablosuna göre net faiz dışı gider kaleminin faiz gelirine oranı olduğundan daha yüksek ve artış eğilimi içinde gözükürken, gerçekte bu gider, her iki yılda da hemen hemen aynı dikey yüzdede kalmıştır. Geleneksel veriler, bankanın faiz dışı işlemler için katlandığı giderin faiz gelirine oranının daha yüksek görünmesine ve bankanın bu konudaki giderinin arttığının düşünülmesine sebep olabilmektedir.

3.4.3.6. Vergi Öncesi Kâr

Bu kalem, faiz gelirlerinin geleneksel gelir tablosunda 1999 yılında %40,60' ı; 2000 yılında %30,16' sı oranında gerçekleşmiştir. Bu kâr kaleminin dikey yüzdesinin 2000 yılında düştüğü görülmektedir. Düzeltilmiş gelir tablosunda bu kalemin dikey yüzdeleri, 1999 yılında %34,96; 2000 yılında %36,51' dir. Buna göre bu kalemin dikey yüzdesinin 2000 yılında az da olsa artış kaydettiği ve bunun da kâr rakamı açısından olumlu bir gelişme olduğu söylenebilir.

Geleneksel gelir tablosuna göre bu kalemin faiz gelirlerine oranı, büyük oranda düşme eğilimi içinde gözükürken, gerçekte cüzi miktarda artış göstermektedir. Buna bağlı olarak, geleneksel veriler bu kalemin dikey yüzdesini 1999 yılında olduğundan daha büyük; 2000 yılında ise olduğundan daha düşük göstermektedir.

3.4.3.7. Net Kâr

Net kâr kalemi, geleneksel gelir tablosunda 1999 yılında faiz gelirlerinin %24,39' una, 2000 yılında ise %22,36' sına karşılık gelmektedir. Bu kalemin faiz geliri kalemine oranı, 2000 yılında küçük oranda da olsa azalmıştır. Bu kalemin düzeltilmiş gelir tablosundaki dikey yüzdeleri ise, 1999 yılında %22,68; 2000 yılında %25,92' dir. Bu verilere göre net kâr kaleminin faiz gelirine oranı 3 puanlık artış göstermiştir.

İki gelir tablosu verileri karşılaştırıldığında; geleneksel verilerin net kâr kalemindeki değişimi azalış olarak gösterdiği, ancak bu kalemin faiz gelirine oranının aslında artış eğiliminde olduğu söylenebilir. Geleneksel veriler bu kalemin dikey yüzdelerini, 1999 yılında olduğundan büyük; 2000 yılında ise olduğundan küçük göstermektedir. Geleneksel verilerin bu kalemin dikey yüzdeleri üzerine etkisinin yıllar itibariyle değiştiği ifade edilebilir.

3.5. ENFLASYONUN ORAN ANALİZİ VE YORUMUNA ETKİLERİ

Bu konu başlığı altında, Türkiye İş Bankası Anonim Şirketi' nin 1999-2000 yıllarına ilişkin geleneksel ve düzeltilmiş finansal tablolarının, karşılaştırmalı oran analizi ve yorumu yapılmış; yorumlar arasındaki farklılıklar, her oran açısından tek tek tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.5.1. Likidite Riski İle İlgili Oranlar

Cizelge 5. Bankanın Devir Hızlarına İlişkin Oranları

	GELENEKSEL		DÜZELTİLMİŞ	
	1999%	2000%	1999%	2000%
Krediler/ Mevduat Oranı	54,72	60,05	51,23	51,95
Likit Varlıklar (Nakit Değerler + Bankalar + Bankalar Arası Para Piyasası + Menkul Değerler Cüzdanı + Mevduat Munzam karşılıkları) / Toplam Aktif Oranı	41,90	28,53	40,33	39,76
Likit Varlıklar (Nakit Değerler + Bankalar + Bankalar Arası Para Piyasası + Menkul Değerler Cüzdanı + Mevduat Munzam karşılıkları)/Toplam Yabancı Kaynak Oranı	50,56	34,99	54,50	51,76
Duran Varlıklar (Ortaklıklar + Sabit Kıymetler) / Toplam Aktif Oranı	13,96	28,44	21,83	21,56
Toplam Menkul Değerler Cüzdanı/ Toplam Aktif Oranı	18,54	9,01	20,62	23,56

3.5.1.1. Krediler/ Mevduat Oranı

Bu oran, bankanın müşterilerine verdiği kredilerin, topladığı mevduatla karşılanma oranını, mevduatın ne kadarının kredi olarak kullanıldığını gösterir. Bu oranın %100' ün üstünde olması, kredilerin finansmanında mevduat dışında başka kaynakların da kullanıldığını ve likiditenin düşük olduğunu gösterir. Oranın %100' ün altında olması ise, mevduatın kredilerin tamamını finanse ettiği ve başka varlıkların finansmanında kullanıldığı sonucunu doğurur. Böyle bir durumda bankanın likiditesi oldukça yüksektir (ERSOY, 2002: 83).

Bankanın geleneksel verilere dayalı olarak hesaplanan 1999 oranı %54,72; 2000 yılı oranı ise %60,05' tir. Her iki yılda da mevduatın, kredilerin tamamını finanse ettiği ve başka varlık finansmanları için de kullanıldığı görülmektedir. 2000 yılında oranın 1999' a göre yükselmesi, varlıkların likiditesinin düştüğünü gösterebilir.

Düzeltilmiş verilere bakıldığında ise, bu oranın 1999 ve 2000 yılları için sırasıyla %51,23 ve %51,95 olarak gerçekleştiği görülür. Bu oranlara göre de finansman ve likidite durumunun oldukça iyi olduğu söylenebilir.

Geleneksel verilere dayalı olarak hesaplanan krediler/ mevduat oranı, 2000 yılında 1999 yılına göre artış gösterirken, düzeltilmiş verilere dayalı oranlarda böyle bir artış söz konusu değildir. Geleneksel veriler bu oranı gerçek oranlardan daha yüksek göstermekte, dolayısıyla kredileri finanse ettikten sonra kalan mevduat tutarının olduğundan az ve bankanın likiditesinin olduğundan düşük görünmesine sebep olmaktadır.

3.5.1.2. Likit Varlıklar (Nakit Değerler + Bankalar + Bankalar Arası Para Piyasası + Menkul Değerler Cüzdanı + mevduat Munzam karşılıkları) / Toplam Aktif Oranı

Bu oran, bankanın likit varlıklarının toplam aktif içindeki payını gösterir. Dolayısıyla bu oranın yüksekliği likiditenin yüksek olduğunu, oranın düşüklüğü likiditenin düşük olduğunu ve aktifin sabit varlıklara yatırıldığı sonucunu doğurabilir.

Bankanın geleneksel oranlarına bakıldığında, 1999 yılında %41,90; 2000 yılında %28,53 olduğu görülür. 100 liralık aktifin 1999 yılında yaklaşık 42 lirası, 2000 yılında ise yaklaşık 29 lirası likit varlıklarda tutulmaktadır. 2000 yılında bir önceki yıla göre likiditenin büyük oranda düştüğü söylenebilir

Düzeltilmiş verilere dayalı oranlar ise, 1999 yılında %40,33; 2000 yılında %39,76' dır. Bu verilere göre de bankanın likidite durumunun çok küçük oranda da olsa düştüğü söylenebilir.

Bu oranın bankacılık sektöründeki 1999 yıllı ortalaması %35,9; özel sermayeli bankaların 1999 yılı ortalaması ise %43,5' tir. Her iki bilançoya göre de bankanın 1999 yılı likit varlıklar/ toplam aktifler oranının sektör ortalamasının üstünde olduğu ve bankanın likit varlıklarının aktif içindeki payının oldukça büyük olduğu söylenebilir.

Gerçekte oran, 1999 ve 2000 yılları itibariyle büyük oranda fark göstermezken, geleneksel verilere göre bu oran, 2000 yılında oldukça düşmüştür. 1999 yılı açısından geleneksel ve düzeltilmiş oranlar arasında belirgin fark olmamasına rağmen, geleneksel bilanço 2000 yılında bu oranı olduğundan daha düşük göstermektedir. Dolayısıyla geleneksel veriler, 2000 yılında bankanın likiditesinin azaldığını düşündürülebilir.

3.5.1.3. Likit Varlıklar (Nakit Değerler + Bankalar + Bankalar Arası Para Piyasası + Menkul Değerler Cüzdanı + mevduat Munzam karşılıkları) / Toplam Yabancı Kaynak Oranı

Bu oran bankanın likit varlıklarının yabancı kaynak toplamı içindeki payını, başka bir ifadeyle bankanın yabancı kaynaklarını ne oranda likit varlıkla karşılayabileceğini gösterir. Oranın yüksek olması, bankanın her an likit varlıklarını paraya çevirerek yabancı kaynaklarını karşılayabilmesi açısından istenen bir durumdur.

Likit varlıkların yabancı kaynaklar içindeki payı, geleneksel bilanço verilerine göre 1999 yılında %50,56 iken, 2000 yılında %34,99 olmuştur. Bankanın her 100 liralık yabancı kaynağına karşılık 1999 yılında yaklaşık 51; 2000 yılında ise yaklaşık 35 liralık likit varlığı bulunmaktadır. Oranın düşüş eğilimine girmesi ve düşüş hızının büyük olması olumsuzluk gösterebilir.

Düzeltilmiş verilere dayalı olarak yapılan hesaplamalarda ise oran, 1999 ve 2000 yılları için sırasıyla %54,50 ve %51,76 olmuştur. Bu oranlar da, bankanın likit varlıklarıyla yabancı kaynaklarını karşılayabilme durumunun düşme eğilimine girdiğini göstermektedir.

Başka bir açıdan bakıldığında bu oranın çok yüksek olması, kaynakların verimli kullanılmadığının bir göstergesi olabilir. Ancak kamu bankalarında %44, özel bankalarda ise %55 olarak gerçekleşen oranın dahi yüksek olmadığı belirtilmektedir. (ÖZAYDIN, 1998: 43/79).

Bu oran, her iki bilançoda da düşme eğilimi içindedir. Ancak geleneksel bilanço, bu oranın 2000 yılı değerini gerçek değerinden daha küçük göstermektedir. Bu durum, aslında bu oran açısından iyi durumda olan bankanın likit varlıklarıyla yabancı kaynaklarını karşılama gücünün daha az olduğunu ve giderek azaldığını düşündürülebilir.

3.5.1.4. Duran Varlıklar (Ortaklıklar + Sabit Kıymetler) / Toplam Aktif Oranı

Bu oran, bankanın aktiflerinde tuttuğu ortaklıklar ve sabit kıymetler kalemlerinin toplam varlıklar içindeki payını gösterir. Bu oranın yükselmesi, bankanın bankacılık fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için gerekli olan varlıkların aktifteki payını azaltabilir. Bu nedenle oranın düşük değerler alması beklenir.

Geleneksel verilere göre hesaplanan oran, 1999 yılında %13,96 iken, 2000 yılında %28,44 olmuştur. 2000 yılında iki katın üzerindeki bu artış, ortaklıklar ve sabit kıymetler kalemlerine büyük tutarda yatırım yapıldığını gösterebilir.

Düzeltilmiş bilançoya dayalı olarak hesaplanan oran, 1999 yılında %21,83; 2000 yılında %21,56' dır. Bu oran da 2000 yılında cüzi bir azalış dışında herhangi bir değişim olmamıştır.

Bu oranın sektör ortalaması 1999 yılında %9,4 iken 2000 yılında %14,8' dir. özel sermayeli bankalarda ise 1999 yılında %11,2 olan ortalama oran, 2000 yılında %18,9 olarak gerçekleşmiştir.

Her iki bilançoya göre hesaplanan oranlar sektör ortalamasının üzerinde çıkmıştır. Geleneksel bilançodaki 1999 yılı oranı sektör ortalamasına düzeltilmiş orandan daha yakinken, 2000 yılı oranı ortalamaya daha uzaktır. Gerçekte herhangi bir artış olmamasına karşın, geleneksel bilanço bu oranın arttığını göstermektedir. Geleneksel bilançoda 2000 yılında bu oranın artışı, aslında olmayan bir duran varlık yatırımına işaret etmektedir.

3.5.1.5. Toplam Menkul Değerler Cüzdanı/ Toplam Aktif Oranı

Bu oran, toplam aktifin ne kadarının menkul kıymetlerden oluştuğunu gösterir. Bu banka için geleneksel verilere göre hesaplanan oranlar, 1999 ve 2000 yılları için sırasıyla %18,54 ve %9,01' dir. 1999 yılında menkul kıymetlerin toplam içindeki payı yüksekken, 2000 yılında düşme eğilimine girmiştir.

Düzeltilmiş verilere göre hesaplanan oranlar ise, 1999 yılında %20,62 ve 2000 yılında %23,56 olmuştur. Her iki yılda da menkul kıymetler kalemi, toplam aktif içinde oldukça yüksek paya sahiptir.

Geleneksel 2000 yılı oranı ,1999 yılına göre yarı yarıya azalırken; düzeltilmiş oranlarda böyle bir azalma söz konusu olmadığı gibi 2000 yılında bir önceki yıla göre 3 puanlık bir artış meydana gelmiştir. Geleneksel veriler bu oranı, özellikle 2000 yılında, olduğundan daha düşük göstermektedir. Bu da menkul kıymetlerin toplam varlıklar içindeki oranının gerçek değerinden daha az olduğunun düşünülmesine sebep olmaktadır.

3.5.2. Kredi Riski İle İlgili Oranlar

Cizelge 6. Bankanın Kredi Riski İle İlgili Oranları

	GELENEKSEL		DÜZELTİLMİŞ	
	1999 %	2000%	1999%	2000%
Toplam Krediler/ Toplam Aktif Oranı	34,06	36,48	28,84	31,71
Toplam Krediler/ Toplam Yabancı Kaynak Oranı	41,25	45,89	38,98	41,29

3.5.2.1. Toplam Krediler/ Toplam Aktif Oranı

Toplam kredilerin aktif toplamı içindeki payını gösteren bu oranın yüksekliği bankanın gerçek görevini yaptığı anlamını taşır. Ancak aşırı yüksek olması bankanın riskini artırır. Bu durumun olduğu bankalarda kredi kalitesinin yüksek olmasına ve kredilerin geri ödenme riskinin azaltılmasına dikkat edilmelidir (ERSOY, 2002: 73). Bu oran için %40 düzeyinin düşük olduğu, aktifteki en önemli kalem olan kredilerin daha çok pay alması gerektiği belirtilmektedir (ÖZAYDIN, 1998: 83).

Geleneksel verilere dayalı 1999 oranı %34,06; 2000 yılı oranı ise %36,48' dir. Her iki yılda da kredilerin toplam aktif içindeki payı azdır. Düzeltilmiş verilere göre hesaplanan oranlar ise, 1999 ve 2000 yıllarında sırasıyla %28,84 ve %31,71' dir. Bu oranlar da bankanın kredilerinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Her iki hesaplama göre de 2000 yılında kredilerin aktifteki payı 1999 yılına oranla artmıştır.

Geleneksel verilere göre kredilerin aktif içindeki payı olduğundan daha yüksek gözükmektedir. Bu da analiziye, bankanın kredi verme gücünün gerçek durumundan daha iyi olduğunu düşündürülebilir.

3.5.2.2. Toplam Krediler/ Toplam Yabancı Kaynak Oranı

Bu oran, yabancı kaynakların ne kadarının kredilere ayrıldığını gösterir. Bu oranın düşük olması, bankanın yabancı kaynaklarıyla yeterince kredi veremediğini göstermektedir.

Geleneksel verilere göre hesaplanan 1999 yılı oranı %41,25 iken 2000 yılı oranı %45,89 olmuştur. Oran, 2000 yılında artış göstermesine rağmen yetersizdir. Bankanın yabancı kaynaklarından kredilere ayırdığı miktarın az olduğunu göstermektedir.

Düzeltilmiş verilere dayalı olarak hesaplanan oran ise, 1999 yılında %38,98 ve 2000 yılında %41,29' dur. Bu oran da 2000 yılında artış göstermiştir. Ancak her iki yılda da oldukça düşük kalmıştır.

Yapılan bir çalışmada 1995 yılı için hesaplanan bu oran kamu bankalarında %55, özel bankalarda %53 olarak hesaplanmıştır. Oranlar her iki grup için de yetersiz bulunmuştur (ÖZAYDIN,1998: 84).

Hem geleneksel hem de düzeltilmiş verilere göre hesaplanan oranın, 2000 yılında çok cüzi bir artış göstermesi olumlu bir gelişme olarak yorumlanabilir. Ancak yine de bu oranlar, hem geleneksel hem de düzeltilmiş verilere göre yetersizdir.

Geleneksel veriler, bankanın yabancı kaynakları ile daha çok kredi verildiğini göstermekte ve yanıltıcı olmaktadır. Bu durumun oranın hesaplanmasında kullanılan yabancı kaynak ve krediler kalemlerinin enflasyonun etkisiyle düşük gözükmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

3.5.3. Kârlılık Oranları

Cizelge 7. Bankanın Kârlılık Oranları

	GELENEKSEL		DÜZELTİLMİŞ	
	1999%	2000%	1999%	2000%
Faiz Geliri- Faiz Gideri/ Krediler Oranı	35,72	19,66	42,11	23,45
Faiz Dışı Gelirler/ Faiz Dışı Giderler Oranı	82,01	89,45	72,46	82,32
Özkaynak Kârlılığı Oranı (Net kâr/ Özkaynaklar)	30	15,59	19,20	15,92
Net Kâr/ Toplam Aktif Oranı	5,20	3,19	4,99	3,69
Faiz Geliri/ Faiz Gideri Oranı	229,81	200,61	223,16	209,36

3.5.3.1. Faiz Geliri- Faiz Gideri/ Krediler Oranı

Bu oran, kredilerin ne kadarlık kısmının net faiz geliri olarak yeniden kazanıldığını gösterir.

Geleneksel verilere göre hesaplanan oranlar 1999 yılında %35,72; 2000 yılında %19,66' dır. Buna göre 1999 yılında 100 liralık krediden yaklaşık 36 liralık net faiz geliri elde edilmiştir. Ancak 2000 yılında yaklaşık 20 liralık net faiz geliri alınmıştır. 2000 yılında kredilerden elde edilen gelirin azaldığı söylenebilir.

Düzeltilmiş verilere dayalı olarak hesaplanan 1999 yılı oranı, %42,11 iken, 2000 yılı oranı %23,45' dir. Buna göre, verilen kredilerden elde edilen net faiz geliri 1999 yılında oldukça iyidir. 2000 yılında bu oran azalmış ve her 100 liralık krediden elde edilen gelir yaklaşık 24 lira olmuştur.

Bu oranın her iki bilançoya göre de 2000 yılında azalması, kredilerden geri dönen net faiz gelirinin azalması anlamına gelir ki bu, olumsuz bir durumdur. Düzeltilmiş bilançoda bu oran, 1999 yılında iyi gözükürken; geleneksel bilançoya göre hesaplanan oranlar, her iki yılda da olduğundan düşük gözükmektedir. Dolayısıyla kredilerden elde edilen net faiz gelirinin gerçek durumundan daha az olduğunu düşündürebilir.

3.5.3.2. Faiz Dışı Gelirler/ Faiz Dışı Giderler Oranı

Bu oran, bankanın elde ettiği faiz dışı gelirlerin faiz dışı giderleri ne oranda karşıladığını göstermektedir. Faiz dışı net gelirin fazla olması açısından oranın yüksek çıkması istenir (ERSOY, 2002: 78).

Geleneksel verilere dayalı oranlar, 1999 ve 2000 yılları için sırasıyla %82,01 ve %89,45 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranlar, faiz dışı gelirin oldukça iyi olduğunu ve faiz dışı giderin çok büyük bir kısmını karşıladığını göstermektedir. Ayrıca 2000 yılında 1999 yılına göre artış göstermesi olumlu bir gelişmedir.

Düzeltilmiş verilere göre hesaplanan 1999 oranı %72,46 iken 2000 yılı oranı %82,32' dir. Burada da 2000 yılında 1999 yılına göre artış olduğu gözlenmektedir.

Her iki bilançoya göre hesaplanan oranların 2000 yılında artış kaydetmesi olumlu bir gelişmedir. Geleneksel veriler bu oranı olduğundan daha büyük ve daha olumlu göstermekte ve faiz dışı faaliyetlerden elde edilen net gelirin daha iyi olduğunun düşünülmesine sebep olmaktadır.

3.5.3.3. Özkaynak Kârlılığı Oranı (Net kâr/ Özkaynaklar)

Özkaynakların kârlılığını gösteren bu oran, bankanın özkaynaklarının ne kadar verimli kullanıldığını başka bir ifade ile bir birim özsermayeye karşılık elde edilen net kâr ifade eder. Bu oranın ortalama değeri kamu bankaları için %40, özel bankalar için ise %45' dir. Bu oranın çok yüksek olması, bankanın özsermayesinin düşük olduğunu göstereceğinden sakıncalıdır (ONAT,1999: 63).

Geleneksel verilere göre hesaplanan oranlar, 1999 yılında %30 ve 2000 yılında %15,59' dur. 1999 yılında 100 liralık özsermayeye karşılık 30 liralık net kâr elde edilirken 2000 yılında bu tutar yaklaşık 16 lira olmuştur. 1999 yılında da ortalamanın altında olan bu oran, 2000 yılında oldukça düşmüştür.

Düzeltilmiş verilere göre hesaplanan oranlar ise, 1999 yılında %19,20; 2000 yılında %15,92' dir. Düzeltilmiş oranlar 2000 yılında 1999 yılına göre düşme eğilimindedir.

Tüm oranlar, bankanın özkaynak kârlılığının ortalamasının oldukça altında olduğunu göstermektedir. 2000 yılında her iki hesaplama yöntemine göre de oranlar aynı düzeydedir. Ancak 1999 yılında geleneksel verilere göre hesaplanan oran, düzeltilmiş orandan oldukça yüksektir. Başka bir ifadeyle, 1999 yılında geleneksel oranın olduğundan fazla görüldüğü söylenebilir. Bu da düzeltilmiş bilançoda enflasyondan arındırılan özkaynak kaleminin artış göstermesinden kaynaklanıyor olabilir. Bu durum, özkaynak kârlılığının olduğundan daha fazla artış kaydettiğinin ve oldukça iyi olduğunun düşünülmesine sebep olabilir.

3.5.3.4. Net Kâr/ Toplam Aktif Oranı

Bir birimlik toplam varlığa karşılık gelen net kâr tutarını gösteren bu oran, bankanın aktiflerini ne kadar verimli kullandığını da gösterir. Bu oran yapılan bir çalışmada; 1996 yılı için kamusal sermayeli bankalarda %1, özel sermayeli bankalarda %5 olarak hesaplanmıştır (ÖZAYDIN, 1998: 99).

Geleneksel verilere dayalı olarak hesaplanan oran, 1999 yılı için %5,20; 2000 yılı için %3,19 olarak bulunmuştur. 1999 yılında her 100 liralık toplam varlık, 5 liralık net kâr getirirken, 2000 yılında 3 liralık net kâr getirmiştir. Oran, 2000 yılında 1999 yılına göre düşüş eğilimine girmiştir. 1996 yılı ortalamasına göre 1999 yılında iyi durumdayken 2000 yılında aktifin daha az verimli kullanıldığı söylenebilir.

Düzeltilmiş verilere dayalı oranlar ise, 1999 yılında %4,99; 2000 yılında %3,69 olmuştur. Burada da oran 2000 yılında 1999 yılına göre düşmüştür.

1999 yılı geleneksel ve düzeltilmiş oranlar karşılaştırıldığında, geleneksel oranın çok az da olsa gerçek değerinden büyük görüldüğü söylenebilir. 2000 yılında ise bu oranın enflasyondan çok fazla etkilenmediği, yalnızca cüzi bir düşüş kaydettiği belirtilebilir. Sonuçta, bu oranın da enflasyondan etkilendiği, ancak bu etkinin her yıl için aynı yön ve büyüklükte olmadığı ifade edilebilir.

3.5.3.5. Faiz Geliri/ Faiz Gideri Oranı

Bu oran, faiz gelirlerinin faiz giderlerini ne oranda karşıladığını gösterir. Bankanın faiz gelirleri ile faiz giderleri arasındaki dengeyi gösterdiği gibi net faiz marjı hakkında da bilgi verir. Bu oranın yüksek çıkması beklenir.

Geleneksel verilerle göre hesaplanan oranlar, 1999 ve 2000 yılları için sırasıyla %229,81 ve %200,61' dir. Bu oranlar işletmenin net faiz geliri açısından oldukça iyi durumda olduğunu göstermektedir. Düzeltilmiş verilere dayalı oranlar ise 1999 yılında %223,16; 2000 yılında %209,36' dır.

Hem geleneksel hem de düzeltilmiş veriler, bu oranın dolayısıyla net faiz gelirinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Enflasyonun bu oranda çok büyük bir değişme yaratmadığı söylenebilir.

3.5.4. Özkaynak Yeterlilik Oranları

Cizelge 8. Bankanın Özkaynak Yeterlilik Oranları

	GELENEKSEL		DÜZELTİLMİŞ	
	1999%	2000%	1999%	2000%
Özkaynak/ Toplam Aktif Oranı	17,43	20,51	25,99	23,19
Özkaynak/ Krediler Oranı	51,17	56,21	90,11	73,14
Özkaynak/ Mevduat Oranı	28	33,75	46,17	37,99

3.5.4.1. Özkaynak/ Toplam Aktif Oranı

Bu oran, bankanın varlıklarının finansmanında ne oranda özkaynak kullanıldığını gösterir.

Geleneksel bilançoya dayanılarak hesaplanan oranlar 1999 yılında %17,43 iken, 2000 yılında %20,51 olarak gerçekleşmiştir. 1999 yılında 100 liralık toplam varlık için yaklaşık 18 liralık; 2000 yılında ise yaklaşık 21 liralık özkaynak kullanılmıştır. 2000 yılında bu oranda 3 puanlık bir artış görülmektedir.

Düzeltilmiş verilere dayalı olarak hesaplanan oranlara bakıldığında ise, 1999 yılında %25,99; 2000 yılında %23,19 olduğu görülmektedir. 1999 yılında 100 liralık toplam varlığın 26 lirası; 2000 yılında 23 lirası özkaynaklarla finanse edilmiştir. 2000 yılında düzeltilmiş oran, 1999 yılına göre 3 puan azalmıştır.

2000 yılı itibariyle geleneksel oranda artış söz konusu iken düzeltilmiş oranda azalış görülmektedir. Her iki yılda da geleneksel verilere dayalı oran olduğundan az gözükmemekte, dolayısıyla bankanın varlıklarının finansmanında özkaynak kullanım oranının daha az olduğunun düşünülmesine sebep olmaktadır.

3.5.4.2. Özkaynak/ Krediler Oranı

Bu oran, bankanın güvenilirlik oranı olarak ele alınabilir. Bu oranın büyüklüğü tasarruf sahipleri açısından bankanın güvenilir olduğunu göstermesi sebebiyle olumludur. Çünkü oranın yüksek oluşu geri dönmeyen kredilerde bankanın zararı karşılama gücünün yüksek olmasını ifade eder(ONAT, 1999: 65/84).

Geleneksel bilançoya göre hesaplanan oranlar 1999 ve 2000 yılları için sırasıyla %51,17 ve %56,21' dir. Buna göre 1999 yılında 100 liralık kredi için 51 liralık, 2000 yılında da 56 liralık özkaynak ayrılmaktadır.

Düzeltilmiş oranlar ise, 1999 yılında %90,11 ve 2000 yılında %73,14' dür. Düzeltilmiş oranlar bankanın oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir. Özellikle de 1999 yılı oranı, 100 liralık kredi için yaklaşık kredi tutarı kadar özkaynak ayrıldığını ifade etmektedir ki bu durum da oldukça olumludur.

Sonuç olarak, bu oran da enflasyondan etkilenmektedir. Geleneksel bilanço verilerine göre banka, gerçekte olduğu kadar verimli gözükmemektedir. Oranın yıllar itibariyle değişimine bakıldığında ise; düzeltilmiş bilançoya göre düşme eğiliminde olan bu oranın, geleneksel bilançoda yıllar itibariyle değişim açısından daha olumlu bir durum içinde olduğu görülmektedir.

3.5.4.3. Özkaynak/ Mevduat Oranı

Bu oran da bir önceki oran gibi bankanın güvenilirliğini ölçmek için kullanılır. Mevduat sahipleri ile alacaklıların olası bir zarara karşı korunması amaçlanır. Bu oran, bankanın bir birim yabancı kaynak için ayırdığı özkaynak miktarını göstermesi açısından yorumlanabileceği gibi mevduat çıkışlarını göstermesi açısından da yorumlanabilir (ONAT, 1999: 83).

Geleneksel verilere dayalı oranlara bakıldığında, 1999 yılında %28; 2000 yılında %33,75 olduğu görülmektedir. Oranın 2000 yılında 1999 yılına göre artış kaydetmesi, yabancı kaynak için ayrılan özsermaye miktarının artması ve dolayısıyla mevduat sahiplerinin olası zararlarına daha fazla güvence verilmesi açısından olumlu bir gelişmedir.

Düzeltilmiş bilanço verilerine göre ise 1999 oranı %46,17; 2000 yılı oranı %37,99 olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında 1999 yılına göre düşmesi, oranın düşme eğilimine girmesi ve böyle devam etme olasılığı göz önüne alınarak olumsuz yorumlanabilir.

Sonuç olarak; geleneksel veriler bu oranı da çarpıtmakta, her iki yılda da olduğundan daha düşük göstermektedir. 2000 yılında oranın gerçek seyrinin tam tersi yönde bir gelişmenin olması ise analizciyi yanıltabilecek, bankanın mevduatlar için ayırdığı özsermayesinin giderek arttığını düşünmesine sebep olabilecektir.

3.6.ARAŞTIRMANIN SONUCU

Geleneksel ve düzeltilmiş mali tabloların karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi ve yorumlanması sonucunda, bu banka açısından enflasyonun mali tablo analizlerini ve bu analize göre yapılan yorumu etkilediği tespit edilmiştir. Enflasyonun mali tablolara etkisi her kalem için farklı yön ve farklı oranlarda gerçekleşmiştir. Banka için en önemli kalemler olan ve geleneksel bilanço ile düzeltilmiş bilanço analizleri arasında büyük farklar bulunan kalemlere aşağıda değinilmiştir:

Krediler: Geleneksel bilanço, bu kalemin 2000 yılında olduğundan daha yüksek oranda bir artış eğiliminde olduğunu ve aktif içindeki payının gerçek değerinden daha fazla olduğunu göstermektedir. Kredi riski ile ilgili oranlar da karşılaştırmalı ve dikey analizin sonuçlarını desteklemektedir. Krediler/ Toplam Aktif Oranı ile Krediler/ Yabancı Kaynak Oranı, geleneksel bilançoda düzeltilmiş bilanço verilerine göre hesaplanan oranlardan yüksek gözükmektedir. Geleneksel bilançoju dikkate alıp yorum yapan bir analizci, bankanın verdiği kredileri gerçek değerinden daha yüksek görece ve bu kaleme ilişkin yorumu daha olumlu olacaktır.

Menkul Kıymetler: Geleneksel ve düzeltilmiş bilanço analizi ve yorumu açısından en belirgin fark bu kalemde gerçekleşmiştir. Menkul kıymetlerin 2000 yılında geleneksel bilançodaki miktarı azalmış, buna karşın gerçekte oldukça büyük oranda bir artış kaydetmiştir. Dikey analize ve bu analizde elde edilen bilgiyle aynı doğrultuda olan Toplam Menkul Kıymetler Cüzdanı/Toplam Aktif Oranı' na göre de düzeltilmiş bilançoda bu kaleme aktif içinde çok önem verildiği, ancak geleneksel bilançoda özellikle 2000 yılında aktif içindeki payının çok küçük olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda da analizci, menkul kıymetleri olduğundan daha az görece ve 2000 yılında, aslında gerçek olmayan azalışını yorumlamak durumunda kalacaktır.

Bankalar: Bankalar kalemi, geleneksel bilançoda 2000 yılında çok yüksek bir artış oranına sahipken, gerçekte o kadar artmamıştır. Bu kalemin aktif içindeki payı ise geleneksel verilere göre azalmış, düzeltilmiş verilere göre çok cüzi miktarda artmıştır. Geleneksel veriler, 1999 yılında bu kalemi aktif içinde olduğundan yüksek paya sahipmiş gibi yansıtmaktadır.

Ortaklıklar- Sabit Kıymetler: Ortaklıklar kalemi, geleneksel verilere göre olduğundan çok yüksek bir artış sergilemektedir. 1999 yılında ortaklıkların aktif içindeki payı olduğundan az gözükürken, 2000 yılında daha fazla gözükmektedir. Dolayısıyla bu kalemin aktif içindeki payı geleneksel bilançoja göre artarken; düzeltilmiş bilançoja göre azalmıştır. Sonuçta her iki yılda da geleneksel verilere göre yapılan analiz yanıltıcıdır.

Sabit kıymetler kalemi de ortaklıklar gibi, 2000 yılında gerçekteki artış oranının çok üstünde bir artış göstermiştir. Her iki yılda da bu kalemin aktif içindeki payı, olduğundan yüksektir. 2000 yılında gerçekte azalan bu kalemin payı, artış eğiliminde gözükmektedir.

Bu iki kalemi içeren Duran Varlıklar/ Toplam Aktif Oranına bakıldığında düzeltilmiş verilere göre hesaplanan oranın yıllar itibariyle değişmediği, geleneksel verilere göre hesaplanan oranın ise arttığı ve 1999 yılında düzeltilmiş orandan düşükken; 2000 yılında onun üstünde olduğu görülmektedir.

Mevduat: Bankanın en önemli kaynağı olan bu kalem, geleneksel bilançoya göre 2000 yılında düzeltilmiş bilançodaki artışın iki katı kadar artış göstermiştir. Geleneksel bilanço dikey yüzdeleri ise bankanın topladığı mevduatın pasif içindeki payını olduğundan daha büyük göstermektedir. Mevduatın kredileri karşılama oranı olan Krediler/ Mevduat Oranı ise, geleneksel bilançoda olduğundan yüksek görünmektedir. Bu da kredileri finanse ettikten sonra kalan mevduat tutarının olduğundan az görünmesine sebep olmaktadır. Bu durum, krediler kaleminin de geleneksel bilançoda aktif içindeki payının olduğundan yüksek gözükmesinden kaynaklanmaktadır. Tüm bunlar neticesinde, geleneksel verilere göre yapılan yorum, bankanın topladığı mevduatların gerçek değerinden daha yüksek olduğu şeklinde olacaktır.

Alınan Krediler: Bu kalem, her iki bilançoda da artış göstermiş, ancak geleneksel bilançodaki artış hızı gerçek hızından oldukça fazla olmuştur. Ayrıca geleneksel bilançoda toplam pasif içinde olduğundan daha yüksek paya sahipmiş gibi gözükmekte ve analizciye bu kaynağın gerçek durumundan daha fazla kullanıldığını düşündürmektedir.

Nakit Değerler- Karşılıklar- Ödenecek Vergi Resim Harç ve Primler: Bu kalemler, geleneksel ve düzeltilmiş bilançoda 2000 yılları değişimleri farklı yönde olan kalemlerdir. Nakit değerler ve ödenecek vergi, resim, harç ve primler kalemleri, gerçekte azalış eğilimi içindeyken geleneksel bilançoda artmış gözükmektedir. Özellikle ödenecek yükümlülükler kalemi %100' ün üstünde artış göstermektedir. Karşılıklar kalemi ise gerçekte cüzi miktarda artarken, geleneksel bilançoda azalış göstermektedir.

Yabancı Kaynak- Özkaynak: Bu kalemler, 2000 yılında her iki bilançoya göre de artış kaydetmiştir. Ancak geleneksel bilanço, artış oranını hem yabancı kaynaklar hem de özkaynaklar açısından olduğundan yüksek göstermektedir. Özellikle de özkaynaklar kalemi, gerçekteki artışının oldukça üstünde bir oranda artmıştır.

Geleneksel bilançoda yabancı kaynakların toplam kaynaklar içindeki payı olduğundan daha büyük, özkaynakların payı ise olduğundan daha küçük görünmektedir. Bu kalemlerin değişimlerine bakıldığında ise geleneksel bilançonun gerçek durumdan daha olumlu bir tablo çizdiği görülür. Çünkü geleneksel bilançoda yabancı kaynakların toplam kaynaklar içindeki payı azalmakta ve özkaynakların payı artmaktadır. Oysa düzeltilmiş bilançoda yabancı kaynak payı artarken, özkaynak payı azalmaktadır. Bu kalemlerin ileriki yıllardaki dağılımı açısından bakıldığında, geleneksel bilanço daha olumlu bir durumu yansıtmaktadır.

Bankanın güvenilirlik oranları olarak ele alınan Özkaynak/ Krediler Oranı ve Özkaynak/ Mevduat Oranı, geleneksel bilanço verilerine göre olduğundan daha düşüktür. Ancak bu oranların yıllar itibariyle değişimleri de diğer analizlerdeki gibi, geleneksel bilanço verilerine göre düzeltilmiş bilançonun aksine artış yönünde ve daha olumlu gözükmektedir.

Net Faiz Geliri: Bu kalem, her iki gelir tablosunda da azalış eğiliminde iken, geleneksel gelir tablosunda azalış hızı olduğundan daha az gözükmektedir. Geleneksel veriler, bankanın esas faaliyet konusundan elde ettiği geliri daha iyi göstermektedir. Kredilerin ne kadarlık kısmının net faiz geliri olarak yeniden döndüğünü gösteren Net Faiz Geliri/ Krediler Oranı, geleneksel bilanço verilerine göre olduğundan daha küçük gözükmektedir. Dolayısıyla kredilerden elde edilen net gelirin gerçek miktarından daha az olduğunu düşündürebilir.

Net Faiz Dışı Gider: Faiz dışı işlemlerden doğan net gider, düzeltilmiş bilançoya göre azalırken, geleneksel bilançoya göre artış eğilimine girmiştir. Dolayısıyla net faiz dışı giderin gerçekten daha fazla olduğunun düşünülmesine sebep olabilir.

Net Kar: Bu kalem, geleneksel bilançoya göre 2000 yılında cüzi bir artış gösterirken, düzeltilmiş bilançoda azalış içine girmiştir. Net karın toplam aktiflere oranı da geleneksel bilançoda 1999 yılında olduğundan yüksek gözükmektedir. Geleneksel verilere göre yapılan analiz, bankanın karının da olduğundan farklı görünmesine ve yorumlanmasına sebep olmaktadır.

BÖLÜM SONU NOTLARI

UYAR, Aydın (2001); Temel Analiz- Bilanço Okuma Teknikleri; Beta Yayınları; İstanbul.

Türkiye İş Bankası Eğitim Müdürlüğü Yayınları (2002); Teknik Konular Rehberi 1 Muhasebe, Yayın No:57, Etam Matbaa, Eskişehir.

ERSOY, Ersan (2002); Camel Derecelendirme Sistemine Göre Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na Devredilen Ve Devredilmeyen Bankaların Karşılaştırmalı Analizi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

ÖZAYDIN, Elvan (1998); Türkiye'de Faaliyet Gösteren Ulusal Ve Yabancı Ticari Bankaların Karşılaştırmalı Analizi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

ONAT, Tenasüp (1999); Türkiye'de Kamu Ve Özel Bankaların Etkinliklerinin Karşılaştırılması, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Enflasyon, yıllardır Türkiye’ de varlığını sürdüren, çözüm arayışları olmasına rağmen önüne geçilemeyen ve tüm ekonomiyi etkileyen bir unsurdur. Fiyatlar genel seviyesinde sürekli ve hissedilir derecede olan artışlar nedeniyle paranın satın alma gücünün düşmesi olan enflasyon, başta ekonominin yapı taşı olan işletmeleri etkilemekte ve tüm ekonomiye yayılmakta, bu durum bir kısır döngü içinde devam etmektedir.

Enflasyonun işletmeler üzerindeki en önemli ve tetikleyici etkisi üretimde kullanılacak girdi fiyatlarının artışına sebep olmasıdır. Maliyet artışı, üretilen mal ve hizmetin satış fiyatına yansır. Satış fiyatı artan mal ve hizmetin talebi düşme gösterir ve bu nedenle satışları düşen işletmeler, üretimlerini azaltma yoluna giderler. Böylece finansman sıkıntısı içine giren işletmeler, enflasyon dönemlerinde artan faizleri göz ardı ederek, banka kredisi alır ve satış yapamadıkları için ödeme güçlüğü içine girerek sermaye kayıplarına uğrarlar.

Enflasyon bu etkilerinin yanında, işletmenin finansal sonuçlar doğuran olay ve işlemlere ilişkin verilerini ve bu verilerin kullanılmasıyla elde edilen mali tablolarını da etkilemektedir. Enflasyon, işletmenin mali tablolarını oluşturan verilerin, olduğundan çok farklı görünmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla bu veriler kullanılarak tarihi maliyetler muhasebesine göre hazırlanan mali tablolar da gerçeği yansıtmaktan uzak olmaktadır. Bu nedenle, mali tabloların anlamlı, yararlı, objektif ve karşılaştırılabilir olma özellikleri ortadan kalkmaktadır. Böylece, işletme ile ilgili karar vericilerin en önemli bilgi kaynakları olan mali tablolardan, enflasyonun var olduğu ekonomilerde beklenen yararı elde etmek mümkün olmamaktadır.

Enflasyonun mali tablolar ve mali tablolar kullanılarak verilen kararlar üzerine yaptığı olumsuz etki sonucunda; yanlış vergilendirmeler söz konusu olmakta, bu nedenle sermaye yapısı bozulmakta, yanlış fiyatlandırma ve yanlış yatırım kararları alınabilmekte ve işletmenin verimliliği düşmektedir. Bunun yanı sıra işletmeye yatırım yapacak olan işletme dışı üçüncü şahıslar da tarihi maliyetler muhasebesine göre hazırlanan mali tablolar nedeniyle yanlış kararlar alabilmektedir.

Tüm bu nedenlerle, işletmelerin mali tablolarının enflasyonun etkilerinden arındırılmaları gerekmektedir. Bunun için vergi kanunlarında yer alan ve yıllardır uygulanan kısmi düzeltmeler yeterli olmamaktadır. Enflasyon muhasebesi uygulaması ile tarihi maliyetler muhasebesine göre hazırlanan mali tabloların, enflasyona göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Enflasyon muhasebesi her şeyden önce bir yönetim aracı olarak düşünülmelidir. İşletmeyi enflasyonun etkilerinden uzaklaştırarak daha sağlıklı bir yapıya kavuşturmak için enflasyon muhasebesi uygulanmalıdır.

Enflasyonun mali tablo bilgilerini etkilemesi çok doğal olarak, mali tablo analizi ve yorumunu da etkilemesi anlamına gelmektedir. Enflasyon, her işletmeyi ve mali tablodaki her kalemi aynı yönde ve aynı oranda etkilemeyeceği gibi, bu kalemlerin analizi ve yorumunu da farklı yön ve farklı oranlarda etkilemektedir.

Bu tezde yapılan araştırmada da incelenen bankanın mali tablolarındaki her kalemin enflasyondan etkilenişi farklı olmuştur. Ancak sonuçta, işletmenin mali tabloları üzerinde yapılan karşılaştırmalı tablolar analizi, dikey analiz ve oran analizinin ve yorumlarının enflasyondan etkilendiği saptanmıştır. Tarihi maliyetler muhasebesine göre hazırlanan geleneksel mali tablolar ile enflasyonun etkilerinden arındırılan düzeltilmiş mali tabloların analiz ve yorumu birbirinden oldukça farklıdır. Geleneksel bilançoya göre yapılan analizin yanıltıcı olacağı ve bankanın gerçek mali durumuna ilişkin sonuçları vermeyeceği görülmüştür. Geleneksel mali tabloların vergi kanunlarındaki düzenlemeleri içerdiği göz önüne alınırsa, bu düzenlemelerin işletmeler açısından bazı avantajlar getirmekle beraber mali analiz ve yorum açısından yetersiz olduğu bir kez daha söylenebilir.

Enflasyon muhasebesi, işletmelerin mali durumlarını yurt içi ve yurt dışı ilişkide bulunduğu satıcı, müşteri, finansör ve diğer kuruluşlara daha gerçekçi ve anlaşılır bir şekilde sunmasını sağlar. Yüksek enflasyon ortamındaki bir ekonomiyi anlamakta zorlanan bir yatırımcı açısından, yüksek enflasyon etkisinden arındırılıp düzeltilmiş mali tablolar daha sağlıklı bir analiz imkanı tanıyacaktır (Ekonomik Forum, 2002: 18).

Bu çalışma bitmek üzereyken, Vergi Kanunları'nda yapılan bir değişiklik ile enflasyon düzeltmesi uygulamasına 01.01.2004 tarihinden başlanarak geçileceği hükme bağlanmıştır. Bu değişikliği, mali tabloların enflasyonun etkilerinden arındırılıp, doğru kararlar almayı sağlaması açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirmekteyiz.

Hem uluslar arası muhasebe standartlarına ve dolayısıyla diğer ülkelerin mali tablolarına uyum açısından, hem de mali tablolardan elde edilen bilgiler ile analiz ve yorumun doğruluğu açısından, yüksek enflasyon oranlarıyla mücadele eden Türkiye için "enflasyon muhasebesi" ne geçiş kaçınılmazdır. Bu uygulamanın enflasyonu düşürme konusundaki çalışmaları yavaşlatacağını, vergileri azaltacağını savunanlara katılmıyor, aksine enflasyon muhasebesinin kayıt dışına çıkmayı önleyeceği, yatırımı arttıracığı ve yabancı sermayeyi çekeceğini düşünüyoruz. Elbette ki enflasyonun tek haneli rakamlara ulaşması, ekonomimizin düzelmesi için gereklidir ve herkesin temennisidir. Ancak, enflasyonun var olduğu şimdiki durum için herhangi bir önlem almadan, enflasyonun düşmesini beklemek, bugüne kadar yapılan hatayı pekiştirmek olacaktır.

KAYNAKLAR

Kitaplar

- AKDOĞAN N. ve SEVİLENGÜL O. (1997); Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği' ne Göre Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması; 8.Baskı; Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayınları; Ankara.**
- AKDOĞAN N. ve TENKER N. (1998); Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri; 6. Baskı; Gazi Kitabevi; Ankara.**
- AKGÜÇ, Öztin (1995); Mali Tablolar Analizi; Muhasebe Enstitüsü; İstanbul.**
- AKINCI N. ve ERDOĞAN N. (1995); Finansal Tablolar ve Analizi: (Tek Düzen Muhasebe Sistemine Uyarlanmış); 4. Bası; Fakülteler Kitabevi; Barış Yayınları; İzmir.**
- BAKIR H. ve SEVİL G. (1996); Finansal Tablolar Analizi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayın No:523; Eskişehir.**
- BEKTÖRE S., SÖZBİLİR H. ve BANAR K. (1996); Muhasebe İlkeleri ve Uygulaması; Birlik Ofset Yayıncılık; Eskişehir.**
- BEKTÖRE S. , BENLİGİRAY Y. ve ERDOĞAN N. (1997); Tekdüzen Hesap Planına Göre Envanter Bilanço; Birlik Ofset, Eskişehir.**
- BEKTÖRE S., ÇÖMLEKÇİ F. ve SÖZBİLİR H. (1999); Mali Tablolar Analizi; Birlik Ofset Yayıncılık; Eskişehir.**
- BENLİGİRAY, Yılmaz (1999); Uzmanlık Muhasebeleri: Banka Muhasebesi, İnşaat Muhasebesi, Otel Muhasebesi; Birlik Ofset Yayıncılık; Eskişehir.**
- BÜKER S. ve BAYAR D. (1998); Finansal Yönetim-3; T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No:875; Eskişehir.**
- CEYLAN Y., HANEDAN T. ve UÇAR A. (2002); Bilanço Analiz Teknikleri; Vergi Denetmenleri Derneği Eğitim Yayınları Serisi: 4; Ankara.**
- ÇABUK A. ve LAZOL İ. (2000); Mali Tablolar Analizi; Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No:154; VİPAŞ A.Ş. Yayın Sıra No:30; Bursa.**
- ÇETİNER, Ertuğrul (1996); İşletmelerde Mali Analiz; 3. Baskı; TÜTİBAY; Ankara.**
- ÇETİNER, Ertuğrul (2000); İşletmelerde Mali Analiz; 3. Baskı; Gazi Kitabevi; Ankara.**

- ÇÖMLEKÇİ, Ferruh (1998); Uygulamalı Finansal Analiz; Anadolu Üniversitesi ve Osmangazi Üniversitesi SBE. Yüksek Lisans İşletme Bölümü Finansal Analiz Dersi Ders Notları; Eskişehir.**
- DEMİR, Ahmet (1997); Maliye Bakanlığı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğine Göre Mali Tablolar Ve Uygulaması; 3. Baskı; Çağdaş Yayınları; İstanbul.**
- DİNLER, Zeynel (2000); Bilimsel Araştırma ve İnternet' e Bağlı Bilgi Merkezleri; İkinci Basım; Ekin Kitabevi; Bursa.**
- GÖKÇEK, Binnaz (1996); Bankacılıkta Matematiksel İşlemler; Garanti Eğitim Merkezi Yayınları; İstanbul.**
- GÜCENME, Ümit (1993); Ticaret İşletmelerinde Muhasebe ve Envanter İşlemleri; Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No:74; Uludağ Üniversitesi Basımevi; Bursa.**
- GÜCENME, Ümit (1999); Mali Tablolar Analizi; 2. Baskı; Marmara Kitabevi; Bursa.**
- HACİRÜSTEMOĞLU, Rüstem (1997); Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları TMS-2 Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama; Dizgi Baskı; İstanbul.**
- HACİRÜSTEMOĞLU R., İBİŞ C. ve GÖKÇEN G.(1999); Beşyüz Büyük Sanayi İşletmesinde Enflasyon Muhasebesi Uygulama Araştırması; Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., Yayın No:531; İstanbul.**
- HATİBOĞLU, Zeyyat (1995); Ayrıntılı İşletme Finansı; Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş.; İstanbul.**
- KARLUK, Rıdvan (1999); Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim Yapısal ve Sosyal Değişim; 6. Baskı; Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.; İstanbul.**
- KOÇ YALKIN, Yüksel (1998); Enflasyon Muhasebesi Uygulaması ve Yönetmelik Kararlar; Ankara Sanayi Odası; Ankara.**
- MORGİL, Orhan (1989); Enflasyon Ortamında İşletme Politikaları Enflasyon Muhasebesi; İstanbul Mülkiyeliler Vakfı Yayını; İstanbul.**
- ÖZER, Mevlüt; (1997); Vergi Kanunları ve Tek Düzen Muhasebe Sistemi Kapsamında Mali Tablolar ve Finansal Analiz; 2. Baskı; Ankara.**
- SAYARI, Mehmet (1981); Enflasyonda Gerçek Satış Karının Saptanması; Ankara İktisadi Ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No:146; Ankara.**
- TÜRK, İsmail (1999); Maliye Politikası; 13. Bası; Turhan Kitabevi; Ankara.**

UMAN, Nuri (1979); Enflasyon Muhasebesi- Fiyatlar Genel Seviyesi Teori-Uygulama; Boğaziçi Üniversitesi Yayınları No: 155; İstanbul.

UMAN, Nuri (2002); Enflasyon Muhasebesi: (Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi) (Teori Ve Uygulama); Denet Yayıncılık; İstanbul.

UYAR, Aydın (2001); Temel Analiz- Bilanço Okuma Teknikleri, Beta Yayınları, İstanbul.

YÜKSEL, Ahmet (1997); Enflasyon Muhasebesi; Literatür Yayıncılık; İstanbul.

Tezler

ARAS, Şenel (1998); Enflasyon Dönemlerinde Finansal Tabloların Düzenlenmesi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ARSLAN, M. Celalettin (1998); Enflasyon Muhasebesi ve Vergi Hukukunda Enflasyona Karşı Oluşturulan Müesseseler, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

BÖRTLÜ, Serpil (1991); Yeniden Değerlemenin Gelişim Süreci ve Ekonomi Üzerine Etkileri, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

CİĞER, Ayşegül (1999); Enflasyon Muhasebesinde Ulusal ve Uluslar Arası Standartlar ve Bir Uygulama Örneği, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ÇİFTÇİ, Yavuz (1994); Enflasyon Ortamında Finansal Raporlama, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

DEMİR, Nezahat (1999); Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Standardı ve Uygulaması (TMS-2), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

ERSOY, Ersan (2002); Camel Derecelendirme Sistemine Göre Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na Devredilen ve Devredilmeyen Bankaların Karşılaştırmalı Analizi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

- GEREK, Neşe (1999); Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Standardı (TMS-2) ve Türkiye' de Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermeye Yönelik Yapılan Yasal Düzenlemeler, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.**
- GEYİK, Serap (1998); Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Giderici Bir Tedbir Olarak Enflasyon Muhasebesi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.**
- KİRACI, Murat (2000); İşletmelerin Finansal Başarısızlığında Çalışma Sermayesi Yönetiminin Rolünün Oranlar Yardımıyla Tespiti ve Ampirik Bir Araştırma, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.**
- KOÇSOY, Murat (1999); Enflasyonun Finansal Tablolar ve Maliyetler Üzerindeki Etkilerinin Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Düzeltilmesi ve Bir Uygulama, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.**
- KUBAŞ, Battal Gazi (1995); Enflasyon Ortamında Stok Değerleme Yöntemleri ve Maliyetleme Açısından Yeterliliği, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.**
- ONAT, Tenasüp (1999); Türkiye'de Kamu Ve Özel Bankaların Etkinliklerinin Karşılaştırılması, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.**
- ÖZAYDIN, Elvan (1998); Türkiye'de Faaliyet Gösteren Ulusal Ve Yabancı Ticari Bankaların Karşılaştırmalı Analizi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.**
- TEKİN, Suat (1991); Enflasyon Muhasebesinin Yeniden Değerleme İle Karşılaştırılması (Türkiye' deki 16 Şirket Üzerinde Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi Uygulaması) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.**
- YILMAZ, Rifat (2000); İşletmelerin Enflasyonun Etkilerinden Korunmasında Vergi Uygulamalarının Etkileri ve Enflasyon Muhasebesinin Uygulanmasını Sınırlayan Faktörler- Eskişehir Bölgesinde Bir Anket Araştırması, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.**
- YÜRÜDÜ, Halil İbrahim (1995); Enflasyon Etkisinin Giderilmesi Açısından Mali Tabloların Yeniden Düzenlenmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.**

Makaleler

- AKDOĞAN, Nalan** (1997); “Enflasyon Muhasebesi İle Gerçek Karın Saptanması ve Fazla Vergi Ödenmesinin Önlenmesi”; **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı:7, s.28-34.
- ARZOVA, S.Burak** (1996); “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bunları Gidermeye Yönelik Öneriler”; **Vergi Sorunları**, Sayı:89, s.85-93.
- ARZOVA, S.Burak** (1998); “Enflasyonun Maloluş Unsurları Üzerindeki Etkisinin Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi Yöntemine Göre Düzeltilmesi”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:XIV, Sayı:2, s.31-46.
- AVCILAR Z. ve TUAN K.** (1996); “ Enflasyonun Mali Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gideren Muhasebe Yöntemleri ve Ülkemizdeki Uygulamalar”; **Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı:1, s.131-139.
- AYBOĞA, Hanifi** (1999); “Mamul Maliyetlerinde Enflasyonist Etkiye Vergisel Önlemler ve Enflasyon Muhasebesi (I)”; **Mükellefin Dergisi**, Sayı:79, s.105-117.
- AYDIN, Davut** (1996); “Enflasyonun Vakıf Mali Raporlarına Etkileri”; **Açıköğretim Dergisi**, Cilt: 2, Sayı:1, s.117-124.
- AZİZAĞAOLU, Kaan** (1998); “Enflasyon Muhasebesinin Gerekliliği”, **Vergi Dünyası**, Sayı:201, s.83-89.
- BAHAR, Mehmet** (1998); “Finansman Gideri Kısıtlaması Uygulamasında Son Durum”; **Vergi Raporu**, Sayı:34, s.8-14.
- BAKIR , Mehmet** (1996); “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Gidermede Vergisel Bir Çözüm-1”; **Vergi Sorunları**, Sayı:96, s.125-137.
- BAKIR, Tunay** (2000); “Amortisman Ayırma ve Yeniden Değerleme Uygulamaları”, **Mükellefin Dergisi**, Sayı:85, s.75-88.
- BANKACILAR DERGİSİ,** (1999); “Bankalarda UMS-29 Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama Uygulamasının Önemi ve Etkileri”, Sayı:31, s.77-98.
- ÇELEN, Mustafa** (2000); “Yeniden Değerleme Oranının Hesaplanma Yöntemi ve Karşılaşılan Sorunlar”; **Yaklaşım**, Sayı:92, s.247-252.
- ÇELİK, Celal** (2001); “Enflasyonun Mali Tablolar Üzerine Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı:241, s.74-87.

- ÇİFTÇİ, Yavuz** (1997); “Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri”; **Vergi Sorunları**, Sayı:109, s.138-167.
- ÇİFTÇİ, Yavuz** (1999); “Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi”, **Vergi Sorunları**, Sayı:124 s.113-122.
- DOĞAN, Zeki** (1995); “Enflasyonun Muhasebe Üzerindeki Etkisi ve Bu Etkiyi Yok Edecek Bir Muhasebe Modeli: İkame Maliyeti Muhasebesi”; **Vergi Dünyası**, Sayı:165, s. 100-110.
- DOĞAN, Zeki** (1998); “Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Düzeltilmesi”, **Mükellefin Dergisi**, Sayı:64, s.74-95.
- EKONOMİK FORUM**, (2002); “Enflasyon Muhasebesi”, Yıl:9, Sayı:01, s.12-18.
- GÜCENME, Ümit** (2002); “Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesi”, **Eskişehir Ticaret Odası Dergisi**, Yıl:19, Sayı:83, s.54-58.
- GÜCENME, Ümit** (2002); “İşletmelerin Finansal Krizden Korunması İçin Bir Önlem: Enflasyon Muhasebesi”; **MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:13, s.48-53.
- GÜCENME, Ümit** (2002); “Enflasyon Muhasebesi ile İlgili Sermaye Piyasası Kurulu Tebliği ve Türkiye Muhasebe Standardı'nın Karşılaştırılması”, **MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:14, s.35-37.
- GÜRDAL, Kadir** (1999); “Türkiye Muhasebe Standardı-2 Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Standardının Uygulama Açısından Değerlendirilmesi” **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, s.81-96.
- HACIOSMANOĞLU, M.Çetin** (1997); “2 Nolu TMS Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Raporlama”, **Maliye Postası Dergisi**, s.21-31.
- HACİRÜSTEMOĞLU, Rüstem** (1993); “Enflasyon Muhasebesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı:143, s.51-55.
- KARDEŞ SELİMOĞLU, Seval** (2001); “Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerinin Giderilmesi Yönünde Yapılan Ulusal ve Uluslar arası Boyuttaki Düzenlemeler”; **Muhasebe ve Denetim Bakış**, Sayı:4, s.99-108.
- KİSHALİ, Yunus** (2000); “Sermaye Piyasası Kurulunun Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Hazırlanması Hakkında Tebliğ Taslağı ve Bir Değerlendirme”; **MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:6, s.29-32.
- KİSHALİ Y. ve IŞIKLILAR S.** (2002); “Enflasyon Muhasebesine Geçişin Gerekliği ve Geçiş Süreciyle İlgili Bazı Tespitler”, **MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:14 s.29-34.

- KULU, Bahattin** (2000); “Enflasyon Muhasebesi ve Mali Tablolar Üzerinde Uygulanması”; **Yaklaşım**, Sayı:95, s.70-83.
- ÖCAL, Halit** (1999); “Enflasyon Muhasebesi Üzerine”; **Yaklaşım**, Sayı:79, s. 92-99.
- PEHLİVAN, Osman** (1993); “Enflasyonun Vergi Sistemi Üzerindeki Etkisi”; **Vergi Dünyası**, Sayı:137, s.44-60.
- PEHLİVAN O. VE ÇETİN M.** (1998); “Enflasyon Vergisi Olgusunun Türkiye Açısından İncelenmesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı:198, s.104-112.
- SATIR H. , KENDİRLİ S. ve ERASLAN S.** (1998); “Enflasyonun Varlıklar Üzerindeki Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi”; **Mükellefin Dergisi**, Sayı:72, s.102-108.
- SAYARI, Mehmet** (1999); “Enflasyonun Mali Analiz Üzerine Etkisi”, **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:1, Sayı:3, s.11-24.
- SEZER, Yılmaz** (1998); “Yüksek Enflasyon Ortamında Finansman Fonu Kullanımı ve İşletmeye Katkısının Analizi”; **Vergi Raporu**, Sayı:33, s.22-29.
- ŞEKER, Tuncay** (1997); “Maliyet Bedeli Artırımı Uygulaması”; **Vergi Raporu**, Sayı:30, s.11-18.
- TOPAY, Ayşem** (2000); “Bankalarda Enflasyon Muhasebesi Uygulaması”, **Active**, Yıl:1, Sayı:1, s.8.
- TUNCER, Selahattin** (1989); “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri”; **İstanbul Sanayi Odası Dergisi**, Sayı:286, s.33-36.
- UMAN, Nuri** (2003); “Enflasyon Muhasebesi Kanunu Tasarısı İle İlgili Son Gelişmeler”, **Vergi Dünyası**, Sayı:257, s.4-8.
- UZUN, Kemal** (1999); “Enflasyonun Mükellefler Üzerindeki Etkisi ve Vergi Kanunlarında Yer Alan Mükellefleri Enflasyona Karşı Koruyan Tedbirler”; **Vergi Dünyası**, Sayı:210, s.71-84.
- ÜNALAN, Sedat** (2001); “Genel Anlamda Amortisman”, **Yaklaşım**, Yıl:9, Sayı:98, s.7-9.
- ÜREL, Gürol** (2000); “Yeniden Değerleme”; **Mükellefin Dergisi**, Sayı:85, s.60-87.
- VURAL, Mahmut** (2003); “Enflasyon Muhasebesi”; **Vergi Dünyası**, Sayı:262, s.63-69.
- YÜCEL, Göksel** (2000); “Parasal Kazanç Gerçekten Bir Kazanç mıdır?”; **İ.Ü. İşletme Fakültesi Yönetim Dergisi**, Sayı:37, s.7-13.

YÜCEL, Göksel (2002); “Enflasyon Muhasebesinde Yeni Bir Girişim Daha: SPK Tebliğ Tasarısı”, MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:13, s.40-47.

Diğer

ÇAKMAK, Şefik (2002); Enflasyon Muhasebesi ve Vergi Matrahı(1); Oluş Mali Hukuk Bürosu Etüd- Değerleme; Sevk No:2003/1.

DURGUN, Ercan (2000); Örneklerle Her Yönüyle Mevcutlarda ve Alacaklarda Amortisman; Yaklaşım Özel Ek, Sayı:96.

SARISU, E. ÜNLÜ L. (2001); Tüm Yönleriyle Enflasyon Muhasebesi (50 Soruda Enflasyon Muhasebesi); Ekonomist Dergisi Eki; Andersen.

Türkiye İş Bankası Eğitim Müdürlüğü Yayınları (2002); Teknik Konular Rehberi 1 Muhasebe; Yayın No:57, Etam Matbaa, Eskişehir.

UFUK, Mehmet Tahir (2001); Vergi Usul Kanunu ve Tek Düzen Hesap Planına Göre Amortisman Uygulamaları; Eskişehir SMMM Odası Sirküler Rapor; Eskişehir.

Uluslar Arası Muhasebe Standartları Cep Kitapçığı, (2001); IAS PLUS DELOITTE TOUCHE TOHMATSU.

Internet

**ALFA MENKUL DEĞERLER, Piyasalarda Ne Oluyor?- Enflasyon Muhasebesine Genel Bakış, Nazım HİKMET.
(WWW doküman www.alfa.com.tr/online/konuk.asp?konuk).**

**BAŞAK EKONOMİ, Türk Bankacılık Sektöründe Aktif ve Pasif Yönetimi.
(WWW doküman www.basakekonomi.com.tr/arsiv/kasim-aralik/bankacilik.htm).**

**DÜNYA GAZETESİ, (28 Eylül 1999); Enflasyon Vergisi, Enflasyon Muhasebesi ve Vergi Yüğü, Murat TENKEKİOĞLU.
(WWW doküman <http://www.dunyagazetesi.com.tr>).**

FİNANSAL FORUM, (30 Ekim 2001); Enflasyon Muhasebesi Neden Talep Ediliyor? Mustafa ÖZYÜREK. (WWW doküman <http://www.finansalforum.com.tr>).

FİNANSAL FORUM, (01 Kasım 2001); Nasıl Bir Enflasyon Muhasebesi? Mustafa ÖZYÜREK. (WWW doküman <http://www.finansalforum.com.tr>).

GELİRLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, (17 Temmuz 2003); Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı. (WWW doküman <http://www.gelirler.gov.tr/gelir2.nsf/kanuntasarisivergiusul?openpage>).

MEVZUAT DERGİSİ, Enflasyon Muhasebesi ve Bu Bağlamda Türk Vergi Sisteminde Yer Alan Düzenlemeler, Mehmet YÜCE. (WWW doküman www.basarim.com.tr/dergi/99-06/a/enflasyonmuhasebesi.htm).

NETBUL, Bankalara Eleştiriler. (WWW doküman www.netbul.com/superstar/ozeldosyalar/ekonomi/iciboşaltılanbankalar/bankalardakarililik.asp).

SPK, (28 Kasım 2001); Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ. (WWW doküman <http://www.spk.gov.tr>).

SPK, (3 Ocak 2002); Enflasyon Muhasebesi ve Konsolide Mali Tablolara İlişkin Tebliğlerin Yürürlük Tarihi Değiştirilmiştir. (WWW doküman http://www.spk.gov.tr/basinacikla/enflasyonmuhasebsi_erteleme.htm).

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ, (23 Ağustos 2003); Türk Bankacılık Sektöründe Rasyolar. (WWW doküman <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/yillik/1999/rasyolar/aciklama.htm>).

VERGİDE GÜNDEM, (30 Kasım 2001); Sermaye Piyasası Kurulu' nun, Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliği, Resmi Gazete' de Yayımlandı, Erdikler- Eratlar Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş. (WWW doküman <http://vergidegundem.com/sirkuler>).

VERGİDE GÜNDEM, Enflasyon Muhasebesi Neden Gereklidir? Mehmet KORKUSUZ. (WWW doküman <http://vergidegundem.com/makale>).

www.turmob.org.tr

www.fasb.org

www.imkb.gov.tr

www.isbank.com.tr

**Ek 1. Türkiye İş Bankası Anonim Şirketi' ne Ait Geleneksel
Bilanço
(1999-2000)**

GENEL KURUL'A SUNULACAK AYRINTILI BİLANÇO (Milyar TL)	<i>Bağımsız Denetim'den</i>	
	Geçmiş 31.12.2000	Geçmiş 31.12.1999
Nakit Değerler	115.141	91.258
Kasa	74.243	46.426
Efektif Deposu	38.255	43.909
Diğer	2.643	923
Bankalar	789.889	545.756
T.C.Merkez Bankası	7.002	27.196
Diğer Bankalar	782.887	518.560
- <i>Yurtiçi Bankalar</i>	35.058	97.083
- <i>Yurtdışı Bankalar</i>	747.829	421.477
Diğer Mali Kuruluşlar	0	0
Bankalararası Para Piyasası	179.512	213.279
Menkul Değerler Cüzdanı (Net)	720.475	886.702
Devlet İç Borçlanma Senetleri	456.253	724.929
Diğer Borçlanma Senetleri	0	0
Hisse Senetleri	1.404	24.805
Diğer Menkul Değerler	262.818	136.968
Krediler	2.916.736	1.629.492
Kısa Vadeli	2.035.720	1.268.315
Orta ve Uzun Vadeli	881.016	361.177
Takipteki Alacaklar (Net)	20.352	0
Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve		
Diğer Alacaklar [Net]	20.352	0
- Brüt Alacak Bakiyesi	39.333	52.576
- Ayrılan Özel Karşılık (-)	18.981	52.576
Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer		
Alacaklar [Net]	0	0
- Brüt Alacak Bakiyesi	14.292	31.154
- Ayrılan Özel Karşılık (-)	14.292	31.154
Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer		
Alacaklar [Net]	0	0
- Brüt Alacak Bakiyesi	110.644	36.066
- Ayrılan Karşılık (-)	110.644	36.066
Faiz ve Gelir Tahakkuk ve Reeskontları	312.355	403.480
Kredilerin	224.458	92.767
Menkul Değerlerin	78.229	305.607
Diğer	9.668	5.106
Finansal Kiralama Alacakları (Net)	0	0
Finansal Kiralama Alacakları	0	0
Kazanılmamış Gelirler (-)	0	0
Mevduat Munzam Karşılıkları	419.025	260.238
Muhtelif Alacaklar	34.527	21.858

İştirakler (Net)	155.742	25.005
Mali İştirakler	16.834	16.194
Mali Olmayan İştirakler	138.908	8.811
Bağlı Ortaklıklar (Net)	993.435	340.899
Mali Ortaklıklar	313.087	193.394
Mali Olmayan Ortaklıklar	680.348	147.505
Bağlı Menkul Kıymetler (Net)	666.553	85.087
Hisse Senetleri	10.409	411
Diğer Menkul Kıymetler	656.144	84.676
Sabit Kıymetler (Net)	401.667	214.257
Defter Değeri	449.735	245.343
Birikmiş Amortismanlar (-)	48.068	31.086
Diğer Aktifler	69.733	48.583
TOPLAM AKTİFLER	7.795.142	4.765.894

GENEL KURUL'A SUNULACAK AYRINTILI BİLANÇO (Milyar TL)	Bağımsız Denetim'den	
	Geçmiş 31.12.2000	Geçmiş 31.12.1999
Mevduat	4.657.156	2.978.028
Tasarruf Mevduatı	1.008.019	583.803
Mevduat Sertifikası	0	2
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	7.175	4.042
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	354.365	193.196
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	155.394	151.541
Bankalar Mevduatı	36.949	118.976
Döviz Tevdiat Hesabı	3.095.254	1.926.468
Altın Depo Hesapları	0	0
Bankalar arası Para Piyasası	45.552	106.007
Alınan Krediler	887.189	364.001
T.C. Merkez Bankası Kredileri	0	0
Alınan Diğer Krediler	887.189	364.001
- Yurtiçi Banka ve Kuruluşlardan	63.031	42.738
- Yurtdışı Banka, Kuruluş ve		
Fonlardan	824.158	321.263
- Sermaye Benzeri Krediler	0	0
Fonlar	0	0
Çıkarılan Menkul Kıymetler (Net)	0	0
Bonolar	0	0
Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler	0	0
Tahviller	0	0
Faiz ve Gider Reeskontları	134.011	126.972
Mevduatın	63.084	110.596
Alınan Kredilerin	15.085	5.542
Diğer	55.842	10.834
Finansal Kiralama Borçları (Net)	0	0
Finansal Kiralama Borçları	0	0
Ertelenmiş Finansal Kiralama		
Giderleri (-)	0	0
Ödenecek Vergi, Resim, Harç ve		
Primler	32.232	19.024
İthalat Transfer Emirleri	23.110	16.218
Muhtelif Borçlar	22.977	33.587
Karşılıklar	147.832	240.780
Kıdem Tazminatı Karşılığı	11.000	8.000
Genel Kredi Karşılığı	27.181	10.475
Vergi Karşılığı	89.251	167.096
Diğer Karşılıklar	20.400	55.209
Diğer Pasifler	205.559	47.408
Özkaynaklar	1.383.961	582.546
Ödenmiş Sermaye	558.964	279.399
- Nominal Sermaye	558.964	279.399
- Ödenmemiş Sermaye (-)	0	0
Kanuni Yedek Akçeler	49.542	26.947

- I ve II. Tertip Kanuni Yedek Akçeler	48.242	26.947
- Emisyon(Hisse Senedi İhraç)Primleri	1.300	0
- Diğer Kanuni Yedek Akçeler	0	0
İhtiyari Yedek Akçeler	100.277	81.058
Yeniden Değerleme Fonları	156.488	103.338
Değerleme Farkları	518.690	91.804
Zarar	0	0
- Dönem Zararı	0	0
- Geçmiş Yıl Zararları	0	0
Kar	255.563	251.323
Dönem Karı	255.563	251.323
Geçmiş Yıl Karları	0	0
TOPLAM PASİFLER	7.795.142	4.765.894

**BİLANÇO DIŞI
YÜKÜMLÜLÜKLER**

Garanti ve Kefaletler	1.924.155	1.578.142
Taahhütler	1.850.906	748.982
Döviz ve Faiz Haddi İle İlgili İşlemler	1.567.095	365.744
TOPLAM	5.342.156	2.692.868

**Ek 2. Türkiye İş Bankası Anonim Şirketi' ne Ait Geleneksel
Gelir Tablosu (1999-2000)**

GENEL KURUL'A SUNULACAK AYRINTILI GELİR TABLOSU (Milyar TL)	<i>Bağımsız Denetim'den</i>	
	<i>Geçmiş</i>	<i>Geçmiş</i>
	31.12.2000	31.12.1999
I. FAİZ GELİRLERİ	1.143.179	1.030.509
Kredilerden Alınan Faizler	637.683	494.319
TP Kredilerden Alınan Faizler	470.431	347.736
- <i>Kısa Vadeli Kredilerden</i>	362.474	335.365
- <i>Orta ve Uzun Vadeli</i>		
<i>Kredilerden</i>	107.957	12.371
YP Kredilerden Alınan Faizler	161.674	143.322
- <i>Kısa Vadeli Kredilerden</i>	118.875	109.219
- <i>Orta ve Uzun Vadeli</i>		
<i>Kredilerden</i>	42.799	34.103
Takipteki Alacaklardan Alınan Faizler	5.578	3.260
KKDF'dan Alınan Primler	0	1
Mevduat Munzam Karşılıklarından Alınan Faizler	863	258
Bankalardan Alınan Faizler	40.151	25.008
T.C.Merkez Bankasından	0	1
Yurtiçi Bankalardan	17.756	15.817
Yurtdışı Bankalardan	22.395	9.190
Bankalar arası Para Piyasası İşl. Alınan Faizler	37.775	22.471
Menkul Değerler Cüzdanından Alınan Faizler	416.556	452.599
Devlet İç Borçlanma Senetlerinden	414.153	452.549
Diğer Menkul Kıymetlerden	2.403	50
Diğer Faiz Gelirleri	10.151	35.854
II- FAİZ GİDERLERİ	569.841	448.414
Mevduata Verilen Faizler	513.377	423.840
Tasarruf Mevduatına	268.496	240.377
Mevduat Sertifikalarına	0	0
Resmi Kuruluşlar Mevduatına	175	500
Ticari Kuruluşlar Mevduatına	20.064	18.332
Diğer Kuruluşlar Mevduatına	63.238	78.803
Bankalar Mevduatına	21.763	6.519
Döviz Tevdiat Hesaplarına	139.641	79.309
Altın Depo Hesaplarına	0	0
Bankalar arası Para Piyasası İşl. Verilen Faizler	5.574	3.234
Kullanılan Kredilere Verilen Faizler	47.446	20.389
T.C.Merkez Bankasına	0	0
Yurtiçi Bankalara	8.804	8.826
Yurtdışı Bankalara	38.623	11.537

Diğer Kuruluşlara	19	26
Çıkarılan Menkul Kıymetlere		
Verilen Faizler	0	0
Diğer Faiz Giderleri	3.444	951
III. NET FAİZ GELİRİ (I-II)	573.338	582.095
IV. FAİZ DIŞI GELİRLER	1.937.325	792.096
Alınan Ücret ve Komisyonlar	149.391	99.353
Nakdi Kredilerden	15.335	9.373
Gayri Nakdi Kredilerden	26.113	19.441
Diğer	107.943	70.539
Sermaye Piyasası İşlem Karları	152.564	72.489
Kambiyo Karları	1.433.582	491.997
İştirakler ve Bağlı Ort. Alınan Kar		
Payları	52.651	27.140
Olağanüstü Gelirler	0	0
Diğer Faiz Dışı Gelirler	149.137	101.117
V. FAİZ DIŞI GİDERLER	2.165.849	955.830
Verilen Ücret ve Komisyonlar	33.476	21.565
Nakdi Kredilere Verilen	4.900	2.037
Gayri Nakdi Kredilere Verilen	8	0
Diğer	28.568	19.528
Sermaye Piyasası İşlem Zararları	46.466	503
Kambiyo Zararları	1.494.055	532.892
Personel Giderleri	233.458	148.623
Kıdem Tazminatı Provizyonu	11.000	8.000
Kira Giderleri	9.342	6.577
Amortisman Giderleri	8.138	3.503
Vergi ve Harçlar	93.871	11.743
Olağanüstü Giderler	0	0
Takipteki Alacaklar Provizyonu	73.899	100.159
Diğer Provizyonlar	42.576	58.620
Diğer Faiz Dışı Giderler	119.568	63.645
VI. NET FAİZ DIŞI GELİRLER (IV-V)	(228.524)	(163.734)
VII. VERGİ ÖNCESİ KAR/ZARAR (III+VI)	344.814	418.361
VIII. VERGİ PROVİZYONU	89.251	167.038
IX. NET KAR/ZARAR (VII-VIII)	255.563	251.323

**Ek 3. Türkiye İş Bankası Anonim Şirketi' ne Ait Enflasyona Göre
Düzeltilmiş Bilanço (1999-2000)**

TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.

INFLATION ADJUSTED BALANCE SHEETS
AS AT 31 DECEMBER 2000 AND 1999

<u>ASSETS</u>	Note	31 December 2000 Billion TL	31 December 1999 Billion TL
LIQUID ASSETS	4	115,141	121,064
BALANCES WITH THE CENTRAL BANK	5a	7,002	36,078
BALANCES WITH BANKS	6	782,887	687,921
SECURITIES PORTFOLIO	7	2,187,113	1,540,576
INTERBANK FUNDS PLACED		179,512	282,935
RESERVE DEPOSITS AT THE CENTRAL BANK	5b	419,025	345,231
LOANS (NET)	8	2,944,086	2,155,220
INTEREST AND OTHER INCOME ACCRUALS	9	397,513	494,115
SUNDRY DEBTORS	10	34,527	28,997
EQUITY PARTICIPATIONS (NET)	11	1,102,130	791,579
PREMISES AND EQUIPMENT (NET)	12	899,440	840,238
OTHER ASSETS	13	214,957	147,857
TOTAL ASSETS		9,283,333	7,471,811

TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.

INFLATION ADJUSTED BALANCE SHEETS
AS AT 31 DECEMBER 2000 AND 1999

<u>LIABILITIES</u>		31 December 2000 Billion TL	31 December 1999 Billion TL
	Note		
DEPOSITS			
Demand	14	1,177,504	978,232
Time	14	3,654,912	2,972,413
		<u>4,832,416</u>	<u>3,950,645</u>
SECURITIES SOLD UNDER REPO AGREEMENTS		835,082	256,116
BORROWINGS FUNDING LOANS	15	887,189	482,884
INTERBANK FUNDS BORROWED		45,552	140,628
INTEREST AND OTHER EXPENSE ACCRUALS		134,010	168,441
DEPOSITS AND ADVANCES TAKEN FOR IMPORTS		23,110	21,515
SUNDRY CREDITORS	16	22,977	44,556
TAXES AND DUES PAYABLE	17a	209,874	294,896
PROVISIONS	18	98,019	93,021
OTHER LIABILITIES	19	41,856	77,045
		<u>7,130,085</u>	<u>5,529,747</u>
SHAREHOLDERS' EQUITY			
Share capital	20	856,547	742,046
Reserves		1,058,062	858,986
Revaluation surplus		198,074	198,074
Accumulated (loss) / profit		40,565	142,958
		<u>2,153,248</u>	<u>1,942,064</u>
TOTAL LIABILITIES AND EQUITY		<u>9,283,333</u>	<u>7,471,811</u>

**Ek 4. Türkiye İş Bankası Anonim şirketi' ne Ait Enflasyona Göre
Düzeltilmiş Gelir Tablosu (1999-2000)**

TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.

INFLATION ADJUSTED STATEMENTS OF INCOME
FOR THE YEARS ENDED 31 DECEMBER 2000 AND 1999

	Note	2000 Billion TL	1999 Billion TL
INTEREST INCOME			
Interest on loans		702,280	837,211
Interest on reserve deposits at the Central Bank		937	423
Interest on deposits at banks		43,652	41,250
Interest on Interbank funds sold		41,532	36,274
Interest on securities portfolio		522,186	667,564
Other interest income		11,322	61,647
		<u>1,321,909</u>	<u>1,644,369</u>
INTEREST EXPENSE			
Interest on deposits		569,986	694,127
Interest on Interbank funds borrowed		5,809	5,291
Interest on borrowings		51,830	34,082
Other interest expenses		3,779	3,350
		<u>631,404</u>	<u>736,850</u>
NET INTEREST INCOME			
Provision for loan losses	8	80,225	176,428
NET INTEREST INCOME AFTER PROVISIONS			
		610,280	731,091
NON-INTEREST INCOME			
	21	594,375	410,795
NON-INTEREST EXPENSE			
	22	722,036	566,939
INCOME BEFORE TAX AND MONETARY LOSS			
		482,619	574,947
TAXATION			
	17b	139,919	202,072
INCOME BEFORE MONETARY LOSS			
		342,700	372,875
MONETARY LOSS			
		<u>(130,432)</u>	<u>(157,916)</u>
NET INCOME			
		<u>212,268</u>	<u>214,959</u>
EARNINGS PER C CLASS SHARE (TL)			
		15,451	16,059

KALEMLER	Ek 5. TÜRKİYE İŞ BANKASI 1999 - 2000 GELENEKSEL VE ENFLASYONA GÖRE DÜZELTİLMİŞ BİLANÇOLARININ KARŞILAŞTIRMALI TABLOLAR ANALİZİ VERİLERİ (AKTİF) (milyar TL)									
	GELENEKSEL					DÜZELTİLMİŞ				
	31.12.1999	31.12.2000	MUTLAK FARK	YÜZDE FARK %	2000'de 1999' a göre	31.12.1999	31.12.2000	MUTLAK FARK	YÜZDE FARK %	2000'de 1999' a göre
NAKİT DEĞERLER	91.258	115.141	23.883	26,17	26,17	121.064	115.141	-5.923	-4,89	
BANKALAR	545.756	789.889	244.133	44,73	44,73	723.999	789.889	65.890	9,10	
BANKALAR ARASI PARA PIYASASI	213.279	179.512	-33.767	-15,83	-15,83	282.935	179.512	-103.423	-36,55	
MENKUL DEĞERLER CÜZDANI	886.702	720.475	-166.227	-18,75	-18,75	1.540.576	2.187.113	646.537	41,97	
KREDİLER	1.629.492	2.916.736	1.287.244	79,00	79,00	2.155.220	2.944.086	788.866	36,60	
FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESKONTLARI	403.480	312.355	-91.125	-22,58	-22,58	494.115	397.513	-96.602	-19,55	
MEYDUAT MUNZAM KARŞILIKLARI	260.236	419.025	158.787	61,02	61,02	345.231	419.025	73.794	21,38	
MUHTELİF ALACAKLAR	21.858	34.527	12.669	57,96	57,96	28.997	34.527	5.530	19,07	
ORTAKLIKLAR	450.991	1.815.730	1.364.739	302,61	302,61	791.579	1.102.130	310.551	39,23	
SABİT KIYMETLER	214.257	401.667	187.410	87,47	87,47	840.238	899.440	59.202	7,05	
DİĞER AKTİFLER	48.538	69.733	21.195	43,67	43,67	147.857	214.957	67.100	45,38	
AKTİF TOPLAMI	4.765.849	7.795.142	3.029.293	63,56	63,56	7.471.811	9.283.333	1.811.522	24,24	

Ek 6. TÜRKİYE İŞ BANKASI 1999 - 2000 GELENEKSEL VE ENFLASYONA GÖRE DÜZELTİLMİŞ BİLANÇOLARININ KARŞILAŞTIRMALI TABLOLAR ANALİZİ VERİLERİ (PASİF) (milyar TL.)									
KALEMLER	GELENEKSEL					DÜZELTİLMİŞ			
	31.12.1999	31.12.2000	2000'de 1999' a göre MUTLAK FARK	YÜZDE FARK %	31.12.1999	31.12.2000	2000'de 1999' a göre MUTLAK FARK	YÜZDE FARK %	
MEVDUAT	2.978.028	4.857.156	1.879.128	63,10	4.206.761	5.667.498	1.460.737	34,72	
BANKALAR ARASI PARA PİYASASI	108.007	45.552	-62.455	-57,82	140.628	45.552	-95.076	-67,61	
ALINAN KREDİLER	384.001	887.189	503.188	131,04	482.884	887.189	404.305	83,73	
FAİZ VE GİDER REESKONTLARI	126.872	134.011	7.139	5,63	168.441	134.010	-34.431	-20,44	
ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER	15.024	32.232	17.208	114,54	294.896	209.874	-85.022	-28,83	
İTHALAT TRANSFER EMİRLERİ	16.218	23.110	6.892	42,50	21.515	23.110	1.595	7,41	
MUHTELİF BORÇLAR	33.587	22.877	-10.710	-31,89	44.556	22.977	-21.579	-48,43	
KARŞILIKLAR	240.780	147.832	-92.948	-38,60	93.021	98.019	4.998	5,37	
DiĞER PASİFLER	47.408	205.559	158.151	333,60	77.045	41.856	-35.189	-45,67	
TOPLAM YABANCI KAYNAKLAR	3.949.925	6.355.518	2.405.593	60,90	5.529.747	7.130.085	1.600.338	28,94	
ÖZKAYNAKLAR	833.869	1.639.544	805.675	96,62	1.942.064	2.153.248	211.184	10,87	
PASİF TOPLAMI	4.765.849	7.795.142	3.029.293	63,56	7.471.811	9.283.333	1.811.522	24,24	

**Ek 7. TÜRKİYE İŞ BANKASI 1999 - 2000 GELENEKSEL VE ENFLASYONA GÖRE DÜZELTİLMİŞ GELİR TABLOLARININ
KARŞILAŞTIRMALI TABLOLAR ANALİZİ VERİLERİ**

(milyar TL.)	GELENEKSEL				DÜZELTİLMİŞ			
	31.12.1999	31.12.2000	MUTLAK FARK	YÜZDE FARK %	31.12.1999	31.12.2000	MUTLAK FARK	YÜZDE FARK %
	1.030.509	1.143.179	112.670	10,93	1.644.369	1.321.909	-322.460	-19,61
FAİZ GELİRİ	494.319	637.683	143.364	29,00	837.211	702.280	-134.931	-16,12
Kredilerden Alınan Faizler	452.599	416.558	-36.041	-7,96	667.564	522.186	-145.378	-21,78
Menkul Kıymetlerden Alınan Faizler	448.414	569.841	121.427	27,08	736.850	631.404	-105.446	-14,31
FAİZ GİDERİ	423.840	513.377	89.537	21,13	694.127	569.986	-124.141	-17,88
Mevduata Verilen Faizler	20.389	47.446	27.057	132,70	34.082	51.830	17.748	52,07
Kullanılan Kredilere Verilen Faizler	582.095	573.338	-8.757	-1,50	731.092	610.180	-120.912	-16,54
NET FAİZ GELİRİ	792.096	1.937.325	1.145.229	144,58	410.795	594.375	183.580	44,69
FAİZ DIŞI GELİRLER	965.830	2.165.849	1.200.019	124,25	566.939	722.036	155.097	27,36
FAİZ DIŞI GİDERLER	173.734	228.524	54.790	31,54	156.144	127.661	-28.483	-18,24
NET FAİZ DIŞI GİDER	418.361	344.814	-73.547	-17,58	574.947	482.619	-92.328	-16,06
VERGİ ÖNCESİ KÂR	187.038	89.251	-97.787	-52,28	202.072	139.919	-62.153	-30,76
VERGİ ÖNCESİ KÂR					212.268	214.959	2.691	1,27
PARASAL KAYIP ÖNCESİ KÂR					157.916	130.432	-27.484	-17,40
PARASAL KAYIP								
NET KÂR	251.323	255.563	4.240	1,69	372.875	342.700	-30.175	-8,09

KALEMLER	GELENEKSEL						DÜZELTİLMİŞ					
	1999			2000			1999			2000		
	MUTLAK DEĞER (Milyar TL.)	DIKEY YÜZDE %	MUTLAK DEĞER (Milyar TL.)	DIKEY YÜZDE %	MUTLAK DEĞER (Milyar TL.)	DIKEY YÜZDE %	MUTLAK DEĞER (Milyar TL.)	DIKEY YÜZDE %	MUTLAK DEĞER (Milyar TL.)	DIKEY YÜZDE %		
NAKİT DEĞERLER	91.258	1,91	115.141	1,47	121.064	1,62	115.141	1,24				
BANKALAR	545.756	11,45	789.889	10,12	723.999	8,50	789.889	10,57				
BANKALAR ARASI PARA PİYASASI	213.279	4,47	179.512	2,22	282.935	3,78	179.512	1,90				
MENKUL DEĞERLER CÜZDANI	886.702	18,60	720.475	9,24	1.540.576	20,61	2.187.113	23,55				
KREDİLER	1.629.492	34,19	2.916.736	37,41	2.155.220	28,84	2.944.086	31,70				
FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESKONTLARI	403.480	8,46	312.355	4,00	494.115	6,64	397.513	4,28				
MEYDUAT MUNZAM KARŞILIKLARI	260.238	5,46	419.025	5,37	345.231	4,62	419.025	4,50				
MUHTELİF ALACAKLAR	21.858	0,46	34.527	0,44	28.997	0,38	34.527	0,37				
ORTAKLIKLAR	450.991	9,46	1.815.730	23,29	791.579	10,59	1.102.130	11,87				
SABİT KIYMETLER	214.257	4,49	401.667	5,15	840.238	11,24	899.440	9,68				
DIĞER AKTİFLER	48.538	1,01	69.733	0,89	147.857	1,98	214.957	2,32				
AKTİF TOPLAMI	4.765.849	100	7.795.142	100	7.471.811	100	9.283.333	100				

Ek 9. TÜRKİYE İŞ BANKASI 1999-2000 GELENEKSEL VE ENFLASYONA GÖRE DÜZELTİLMİŞ BİLANÇOLARININ DIKEY ANALİZ VERİLERİ(PASİF)

KALEMLER	GELENEKSEL						DÜZELTİLMİŞ			
	1999		2000		1999		2000		2000	
	MUTLAK DEĞER (Milyar TL.)	DIKEY YÜZDE %	MUTLAK DEĞER (Milyar TL.)	DIKEY YÜZDE %	MUTLAK DEĞER (Milyar TL.)	DIKEY YÜZDE %	MUTLAK DEĞER (Milyar TL.)	DIKEY YÜZDE %	MUTLAK DEĞER (Milyar TL.)	DIKEY YÜZDE %
MEVDUAT	2.978.028	62,49	4.857.156	62,30	4.206.761	56,29	5.667.498	61,04		
BANKALARARASI PARA PIYASASI	108.007	2,27	45.552	0,58	140.628	1,88	45.552	0,49		
ALINAN KREDİLER	384.001	8,06	887.189	11,38	482.884	6,46	887.189	9,55		
FAİZ VE GİDER REESKONTLARI	126.872	2,66	134.011	1,72	168.441	2,25	134.010	1,44		
ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER	15.024	0,32	32.232	0,41	294.896	3,94	209.874	2,26		
İTHALAT TRANSFER EMİRLERİ	16.218	0,34	23.110	0,30	21.515	0,28	23.110	0,24		
MUHTELİF BORÇLAR	33.587	0,70	22.877	0,30	44.556	0,59	22.977	0,24		
KARŞILIKLAR	240.780	5,05	147.832	1,91	93.021	1,24	98.019	1,05		
DİĞER PASİFLER	47.408	0,99	205.559	2,64	77.045	1,03	41.856	0,45		
TOPLAM YABANCI KAYNAKLAR	3.949.925	82,88	6.355.518	81,52	5.529.747	74,01	7.130.085	76,81		
ÖZKAYNAKLAR	833.869	12,22	1.639.544	17,75	1.942.064	25,99	2.153.248	23,19		
PASİF TOPLAMI	4.765.849	100	7.795.142	100	7.471.811	100	9.283.333	100		

Ek 10. TÜRKİYE İŞ BANKASI 1999-2000 GELENEKSEL VE ENFLASYONA GÖRE DÜZELTİLMİŞ GELİR TABLOLARININ DİKEY ANALİZ VERİLERİ										
KALEMLER	GELENEKSEL					DÜZELTİLMİŞ				
	1999		2000		DİKEY YÜZDE %	1999		2000		DİKEY YÜZDE %
	MUTLAK DEĞER (MİLYAR TL.)	DIKEY YÜZDE %	MUTLAK DEĞER (MİLYAR TL.)	DIKEY YÜZDE %		MUTLAK DEĞER (MİLYAR TL.)	DIKEY YÜZDE %	MUTLAK DEĞER (MİLYAR TL.)	DIKEY YÜZDE %	
FAİZ GELİRİ	1.030.509	100	1.143.179	100	1.644.369	100	1.321.909	100	100	
FAİZ GİDERİ	448.414	43,51	569.841	49,85	736.850	44,81	631.404	47,76	47,76	
NET FAİZ GELİRİ	582.095	56,49	573.338	50,15	731.092	44,46	610.180	46,16	46,16	
FAİZ DIŞI GELİRLER	792.096	76,86	1.937.325	169,47	410.795	24,98	594.375	44,96	44,96	
FAİZ DIŞI GİDERLER	-965.830	92,75	-2.165.849	189,46	-566.939	34,48	-722.036	54,62	54,62	
NET FAİZ DIŞI GİDER	-173.734	16,86	-228.524	20,00	-156.144	9,50	-127.661	9,66	9,66	
VERGİ ÖNCESİ KAR	418.361	40,60	344.814	30,16	574.947	34,96	482.619	36,51	36,51	
VERGİ	187.038	18,15	89.251	7,81	202.072	12,29	139.919	10,58	10,58	
PARASAL KAYIP ÖNCESİ KAR					212.268	12,91	214.959	16,26	16,26	
PARASAL KAYIP					-157.916	9,60	-130.432	9,87	9,87	
NET KAR	251.323	24,39	255.563	22,36	372.875	22,68	342.700	25,92	25,92	